

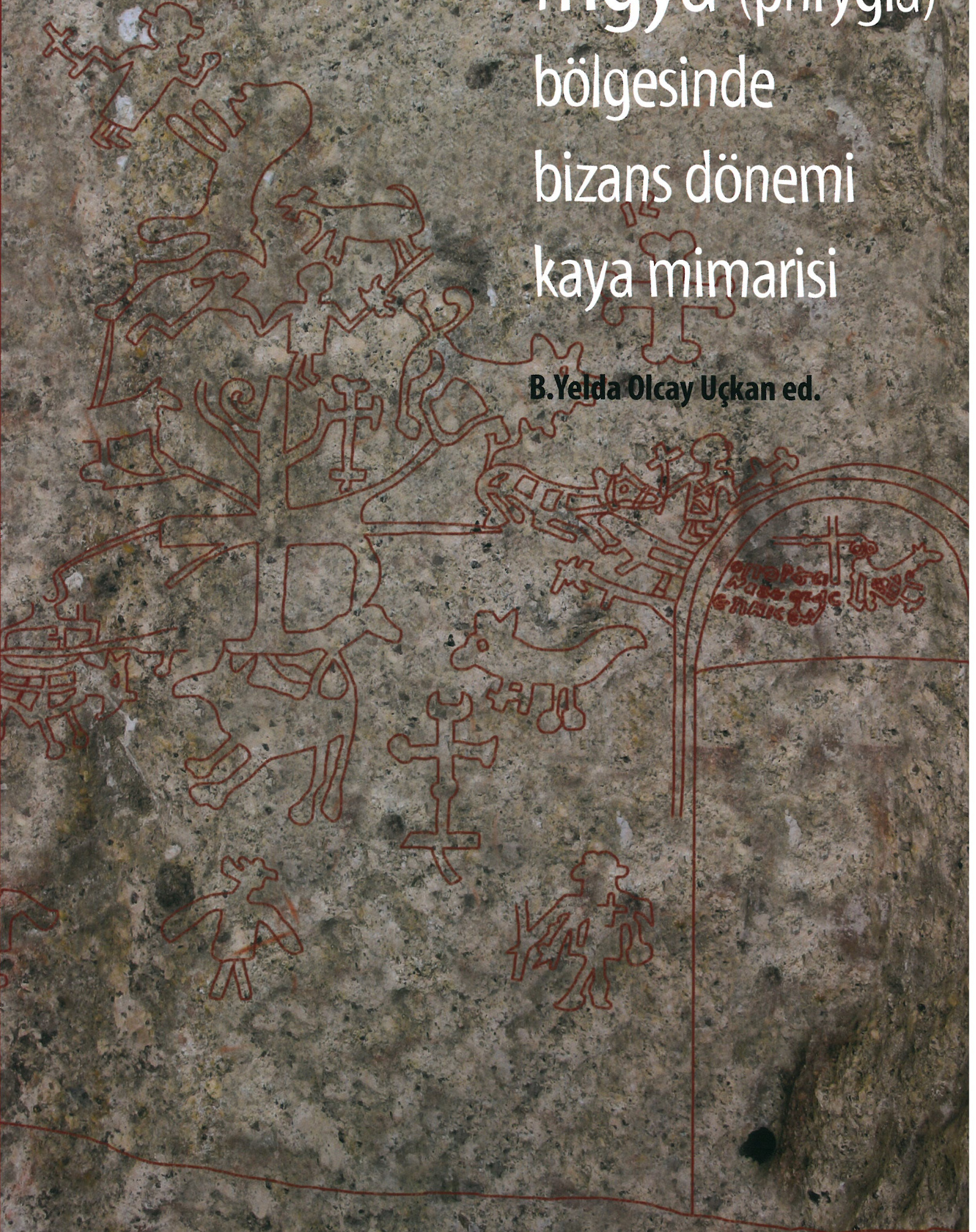
frigya (phrygia)

bölgesinde

bizans dönemi

kaya mimarisi

B.Yelda Olcay Uçkan ed.

ESKİŞEHİR TEPEBAŐI BELEDİYESİ

ESKİŞEHİR

2010

Fotoğraf : B. Yelda Olcay UÇKAN, Yalçın MERGEN, Mete MİMİROĞLU
Grafik Tasarım : Ali AKDAMAR
Uygulama : Sevil ARSLAN
Baskı : ALP Ofset Matbaacılık Ltd. Őti. - www.alpofset.com.tr

Bu Kitap Eskişehir TepebaŐı Belediyesi Kùltùr Yayınıdır.

SUNUŞ	<i>Ahmet Ataç</i>	4
ÖNSÖZ	FRİGYA KÜLTÜR HAVZASI Prof. Dr. <i>M.Sözen</i>	6
GİRİŞ	<i>B.Y.Olcay Uçkan</i>	9
I. FRİGYA (PHRYGIA) BÖLGESİ BİZANS DÖNEMİ TARİHİ COĞRAFYASI	<i>M. Öztaşkın</i>	17
II. BÖLGEDEKİ KÜLTÜRLER VE BİZANS DÖNEMİNDE MONTANİZM	<i>Y.Mergen</i>	26
III. FRİGYA BÖLGESİ KAYA KİLİSELERİ	<i>G.K. Öztaşkın - S.Evcim</i>	37
III.1. AFYONKARAHİSAR		
III.1.1. Bayat		
Merkez, Eyerli Alt Kilise		40
Merkez, Eyerli Üst Kilise		42
Merkez, Oruç İni Kilisesi		44
İnpazarcık Yayla, İnpazarcık Şapeli		46
İnpazarcık Yayla, Hamam İni Şapeli		48
İnpazarcık Yayla, Alaca İn Kilisesi		50
III.1.2. Bolvadin		
Kemer kaya, Yedi Kapılar Kaya Kompleksi		52
III.1.3. İhsaniye		
Ayazın A Kilisesi		54
Ayazın C Kilisesi		56
Ayazın F Kilisesi		58
Ayazın, Ballık Mevkii Şapeli		60
Ayazın, I No.lu Şapel		62
Ayazın, II No.lu Şapel		64
Ayazın, III No.lu Şapel		66
Ayazın, Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel I		68
Ayazın, Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel II		70
Ayazın, Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel III		72
Ayazın, Mustafa Gümüşkanat Evi Kilisesi		74
Ayazın, Veli Sarıosman Evi Kilisesi		76
Döğer, Kızkapanı I Nolu Şapel		78
III.1.4. İncehisar		
Alanyurt, Kıyır, Böcünü, Karanlık İn Kilisesi		80
Alanyurt, Selimiye, Başören İleri		82
Alanyurt, Selimiye, Selimiye Kayalıkları I		84
Alanyurt, Selimiye, Selimiye Kayalıkları II		86
Alanyurt, Selimiye, Selimiye Kayalıkları III		88
Alanyurt, Selimiye, İbrahim İleri		90
Alanyurt, Selimiye, Olukpınar I Nolu Kilise		92
Alanyurt, Selimiye, Olukpınar II Nolu Kilise		94
Seydiler, Kırkinler Kaya Kompleksi		96

Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü Kilisesi	100
Seydiler, Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi	102
III.2. ESKİŞEHİR	
III.2.1. Merkez	
Eymir Çiftlik Kilise ve Parekklesionu	104
Yazılıkaya, İnli Yayla Kaya Yerleşimi	106
Yazılıkaya, Midas Kenti Kilisesi	112
III.2.2. Kırka	
Kümbet, Berberini Kilisesi	114
III.2.3. Seyitgazi	
Akhisar, Ayterek Kilisesi	116
III.3. KÜTAHYA	
III.3.1. Merkez	
İnli Köyü Alt ve Üst Kiliseler	118
Sökmen Vadisi, Şapel	120
III.3.2. Ovacık	
İnlice Köyü, Deliktaş Kilisesi	122
İnlice Köyü, Aşağı Kilise	124
İnlice Köyü, Çifte (Üst) Kilise	126
IV. FRİGYA (PHRYGIA) BÖLGESİ KAYA KİLİSELERİNİN ANADOLU'DAKİ YERİ <i>İ.M.Mimiroğlu</i>	130
V. DEĞERLENDİRME <i>B.Y.Olcay Uçkan</i>	142
V.1. Mimari Değerlendirme	143
V.2. Resim Programı	149
V.3. Süsleme	158
VI. FRİGYA (PHRYGIA) BÖLGESİ'NİN KORUNMASINA YÖNELİK ÖNERİLER <i>E.Uçkan</i>	171
KAYNAKÇA	178
SÖZLÜK	187

III. BÖLGEDEKİ KAYA KİLİSELERİ

Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN - Seçkin EVCİM

Frigya Bölgesi Kaya Kiliseleri Yüzev Araştırması, Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya ili sınırları içinde yer alan kaya kiliselerinin tespitine yönelik olarak 2004–2006 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda amaç; özellikle bölgenin az bilinen Orta Çağ sosyal örgütlenmesine ve mimari geleneğine dair veri elde etmektir. Bu doğrultuda Orta Çağ sosyal örgütlenmesinin önemli bir yansıması olan dini yapılar konu çerçevesine alınmıştır.

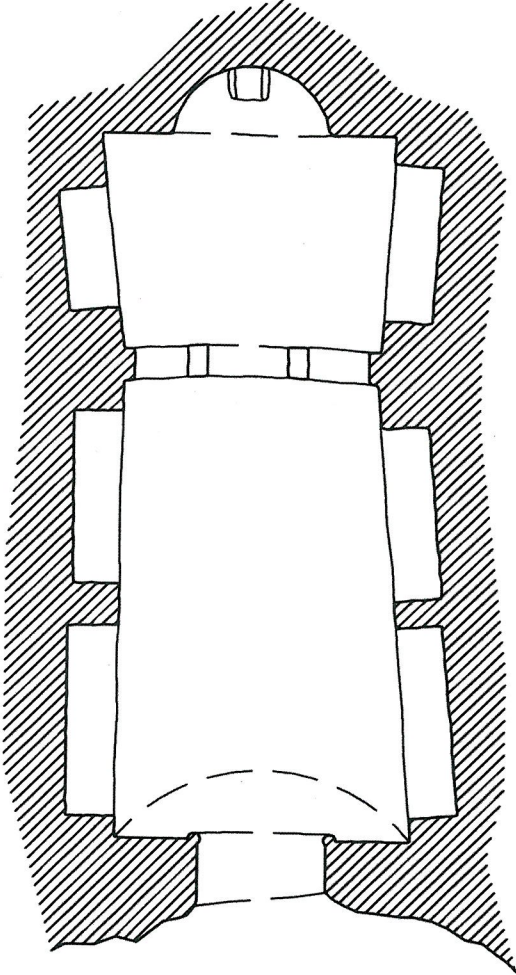
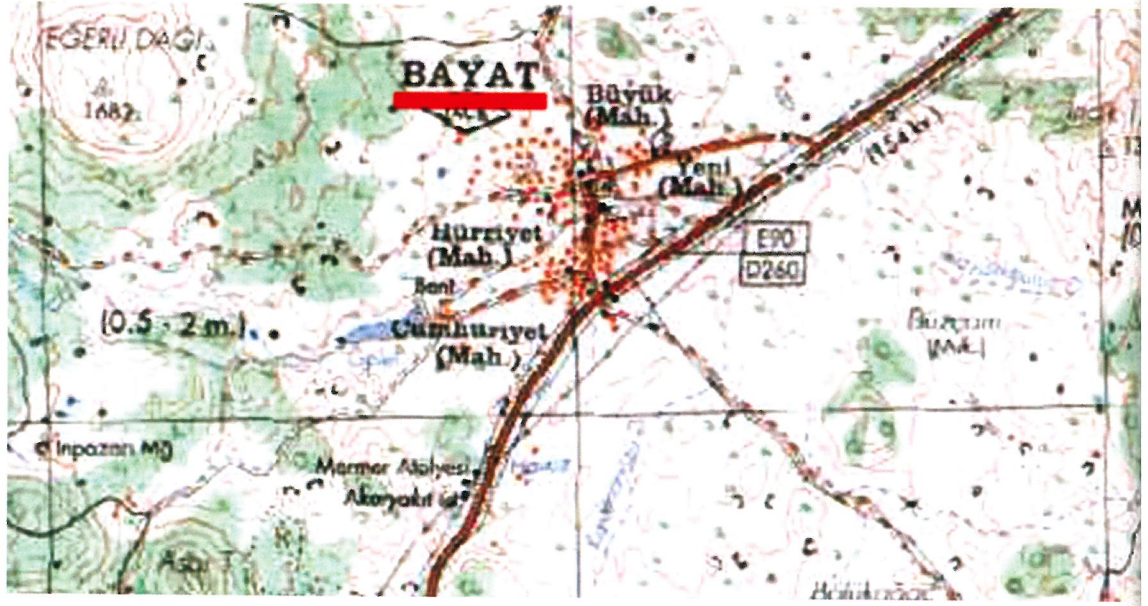
Çalışma kapsamında belirtilen illerde toplam kırk iki dini mimari örneği incelenmiştir. Bu yapılar proje ekibince yerinde belgeleme ve detaylı rölöve çalışmaları yapılarak incelenmiş örneklerdir. Farklı araştırmacılar tarafından incelenmiş ve yayınlarla bilinen fakat günümüzde tahrip olan ve detaylı çalışılmayan bazı örnekler, yüzev araştırması kapsamında değerlendirmeye alınmamıştır.

Yapıların tanıtımında belirlenen özelliklerine göre bir sınıflandırma yapılmamış olup, katalogdaki sıralamada “bölgenin Bizans dönemi kaya mimarisinin tanıtılması” amacına uygun olarak yerleşim birimleri temel alınmıştır. Katalog, incelenen kiliselerin yakınında ya da içinde buldukları yerleşim birimlerinin alfabetik düzende sıralanması ile düzenlenmiştir. Yapıların çoğunluğu yerleşimler dışında, arazide bulunduğu için en yakınındaki yerleşim isimlendirme ve mevki tarifinde kullanılmıştır. Bunun dışında küçük haritalarla da yer tarifine kolaylık sağlanmaya çalışılmış, fotoğraf ve çizimlerle anlatım desteklenmiştir.

Afyonkarahisar ili sınırları içerisinde otuz iki, Eskişehir ilinde beş ve Kütahya il sınırları içerisinde de beş kilise incelenmiştir. Bu örnekler küçük şapellerden anıtsal nitelikte büyük boyutlu yapılara kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu durum mimari veriler neticesinde küçük cemaat oluşumlarının ürünü olanların yanı sıra bölgedeki merkezi kilise örgütlenmesinin niteliğini kavramamızı yardımcı olmaktadır.

İncelenen örneklerde en kalabalık grubu otuz yapı ile tek mekânlı kiliseler oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra altı haç planlı, dört üç nefli, bir iki nefli kilise tespit edilmiştir. Bizans mimarisi içerisinde tipolojik olarak sınıflandırılabilen bu örnekler dışında karmaşık plan özellikleri gösteren örnekler de bulunmaktadır.

0 0.5 1 1.5 2m.
Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M.Öztaşkın

Eyerli Alt Kilise Afyonkarahisar-Bayat

Bayat ilçe merkezinden, İsehisar'a bağlı Doğlat köyüne giden yol üzerinde Eyerli dağının batı yamacında bulunmaktadır.

Yapının içi bugün sel sularıyla dolmuştur. Tek mekânli yapının tavanı beşik tonoz şeklindedir. Naosta kuzey ve güney duvarlarda karşılıklı ikişer yuvarlak kemerli niş bulunur. Niş kemerleri kırmızı boya ile ikişerli sıralar şeklinde çevrelenmiştir. Nişlerin içerisinde ve duvarlarda kırmızı renkte haçlar ve geometrik bezemeler bulunur. Kuzey duvarda üç sıra yazıt görülmektedir.

Bölge kiliseleri içinde temponu tamamen korunabilmiş tek örnektir. Templan dikdörtgen bir kapı ve iki yanda dikdörtgen pencere düzenlenmiştir. Kapının iki yanında üstünde kırmızı boya ile yapılmış haçlar bulunur.

Yarım daire planlı apsisin katedrali olduğu görülmektedir. Bemanın kuzey ve güneyinde yuvarlak kemerli nişler bulunur.

22. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Alt Kilise, giriş kapısının yanında yer alan niş ve bezemeler

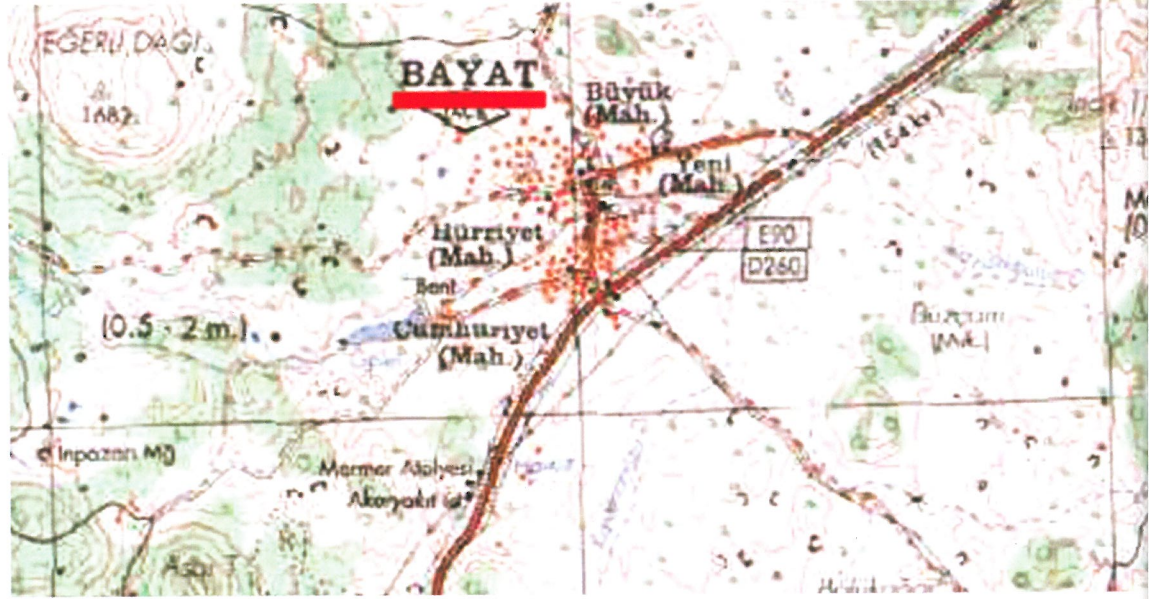
23. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Alt Kilise, templan

24. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Alt Kilise, giriş kapısının yanında yer alan niş ve haç motifi

25

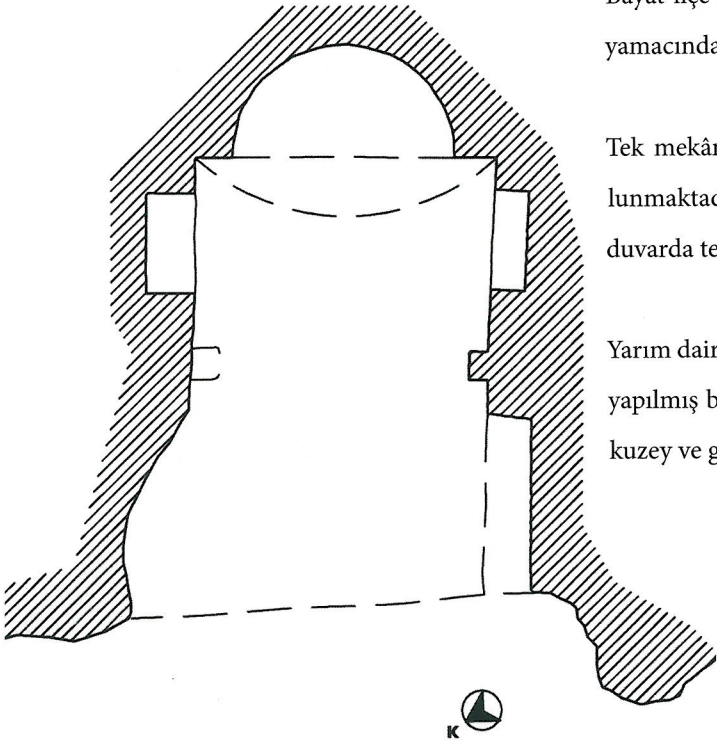
Eyerli Üst Kilise

Afyonkarahisar-Bayat

Bayat ilçe merkezinden, İncehisar'a bağlı Doğlat köyüne giden yol üzerinde Eyerli dağının batı yamacında bulunmaktadır.

Tek mekânlı yapının batı bölümü tamamen yıkılmıştır ve yapının içerisinde toprak dolgu bulunmaktadır. Beşik tonoz örtülü naosun güney duvarında yuvarlak kemerli bir niş bulunur. Aynı duvarda templon payesinin izleri görülmektedir.

Yarım daire planlı apsinin yuvarlak kemeri kademelendirilmiştir. Kemer üzerinde kırmızı boya ile yapılmış bordürler içerisinde iki sıra üçgenler şeklinde geometrik bezemeler bulunur. Bemanın kuzey ve güneyinde yuvarlak kemerli nişler yer alır.

0 1 2m.

Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M.Öztaşkın

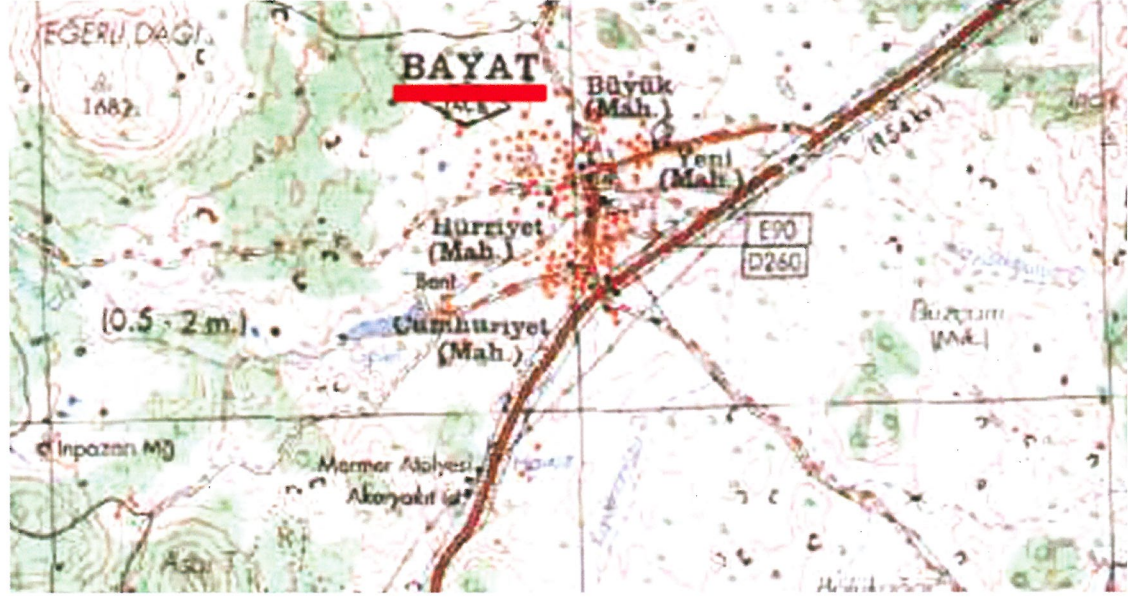
- 25. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Üst Kilise, apsis kemerinde yer alan bezemeler
- 26. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Üst Kilise, genel görünüş
- 27. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Üst Kilise, güney duvarda yer alan niş
- 28. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Eyerli Üst Kilise, apsis kemerinde yer alan bezemeler

26

27

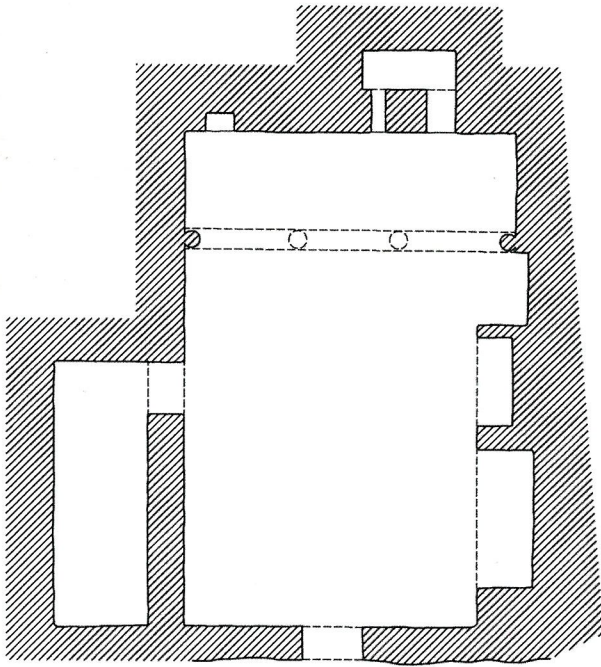
Oruç İni

Afyonkarahisar-Bayat

Bayat-Mallica karayolu üzerinde Karain adıyla anılan mevkiinin batısında yer alır. Tek mekânlı şapel ve kuzeyindeki ek yapıdan oluşan yapı değişik bir plan gösterir.

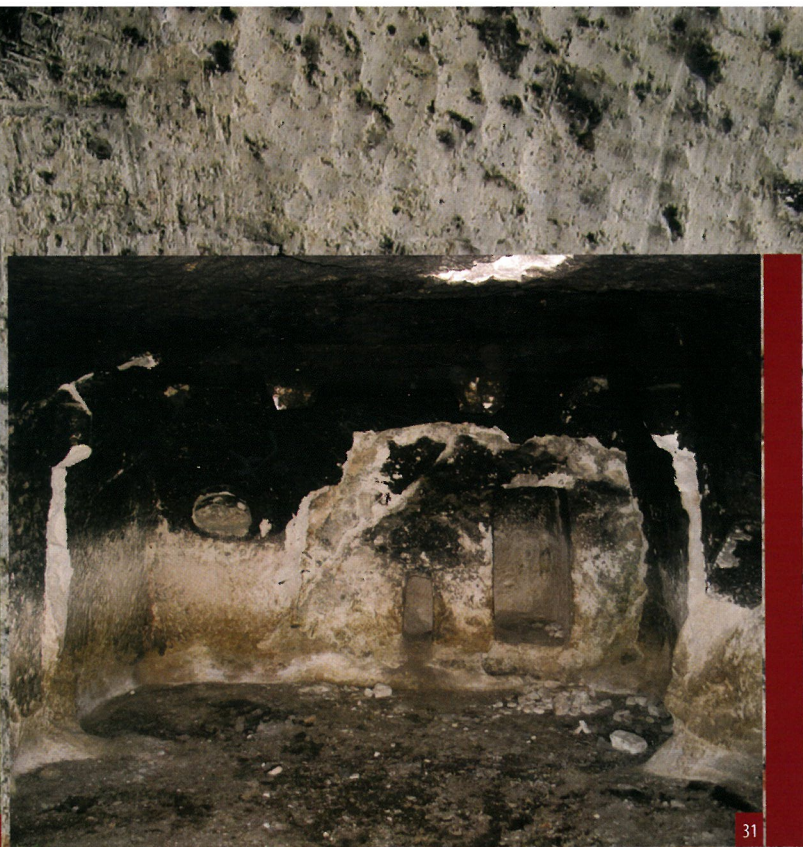
Giriş ek mekânın doğusundan dikdörtgen bir kapıyla sağlanmıştır. Mekânın kuzey duvarında alçak olarak yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiş iki mezar nişi bulunur. Batı bölüm ikisi duvarlara bitişik, ikisi serbest dört destek ile mekândan ayrılmıştır. Bu düzenlemenin arkasında, batı duvarın kuzeye yakın bölümünde dikdörtgen bir kapıyla küçük bir odaya geçilir. Kapının yanında odaya bakan küçük bir pencere açıklığı bulunur. Giriş mekânının güney duvar ekseninde bir kapıyla şapele giriş sağlanmıştır.

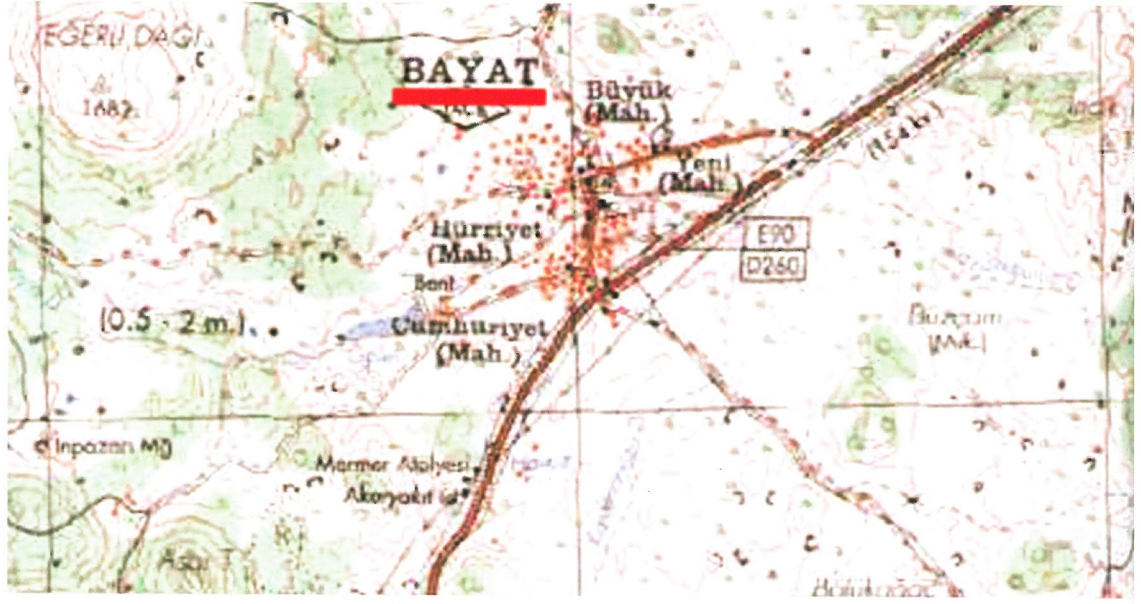
Şapelin doğu duvarı tamamen yıkılmıştır. Günümüzde buradan da yapıya girilebilmektedir. Şapelin güneybatı köşesindeki delik sonradan açılmıştır. Şapelin kuzey duvarında, bölgede benzerlerine rastlanan, kırmızı boya ile yapılmış değişik figürler görülür. Şapelin tavanı beşik tonoz şeklindedir.

0 1 2 3 4m.
Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M.Öztaşkın

- 29. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Oruç İni Kilisesi, şapel
- 30. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Oruç İni Kilisesi genel görünüş
- 31. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Oruç İni Kilisesi apsis
- 32. Afyonkarahisar/Bayat Merkez, Oruç İni Kilisesi, şapel kuzey duvarındaki motifler

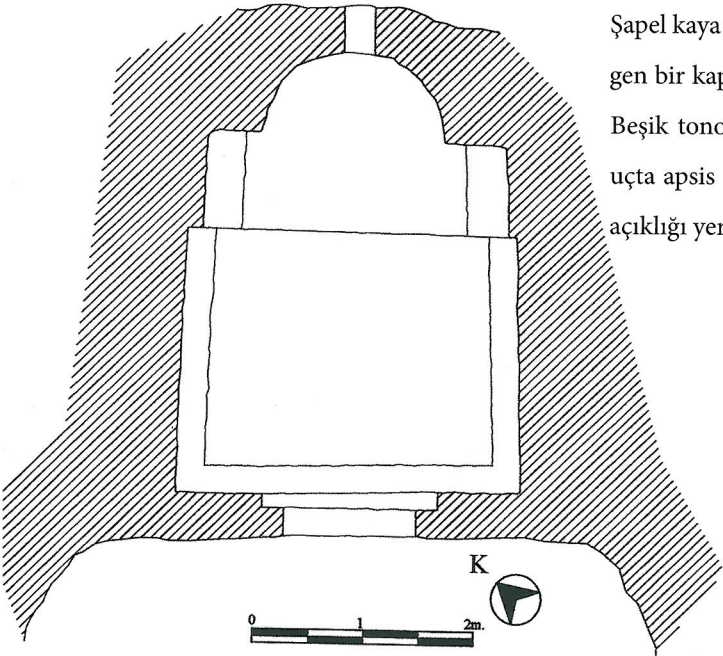

İnpazarcık Şapeli

Afyonkarahisar - Bayat - İn pazarcık Yayla

İnpazarcık, Bayat'ın 5 km. güneybatısında geniş bir alana yayılmış kaya yerleşimidir. Bölgede Frig döneminden itibaren yerleşim olduğunu gösteren kalıntılar mevcuttur. Çevrede görülen sunaklar alanın bir kült merkezi olduğunu göstermektedir. Alanda Bizans dönemi yerleşimini vurgulayan küçük bir şapel ve diğer mekânlarda haç tasvirleri görülmektedir.

Şapel kaya yerleşiminin merkezindeki tepe üzerindedir. Tek mekânlı şapelin girişi batıda dikdörtgen bir kapı ile sağlanmıştır. Kapının üstünde çift kademeli ayırım daire şeklinde alınlık bulunur. Beşik tonoz tavanlı naosun kuzey ve güney duvarları önünde sekiler yapılmıştır. Sekiler doğu uçta apsis önünde yükseltilmiştir. Apsis yarım daire planlıdır ve merkezinde küçük bir pencere açıklığı yer alır.

- 33. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Şapel girişi
- 34. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Şapel genel
- 35. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Şapel ve kaya yerleşimi
- 36. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Şapel, apsis

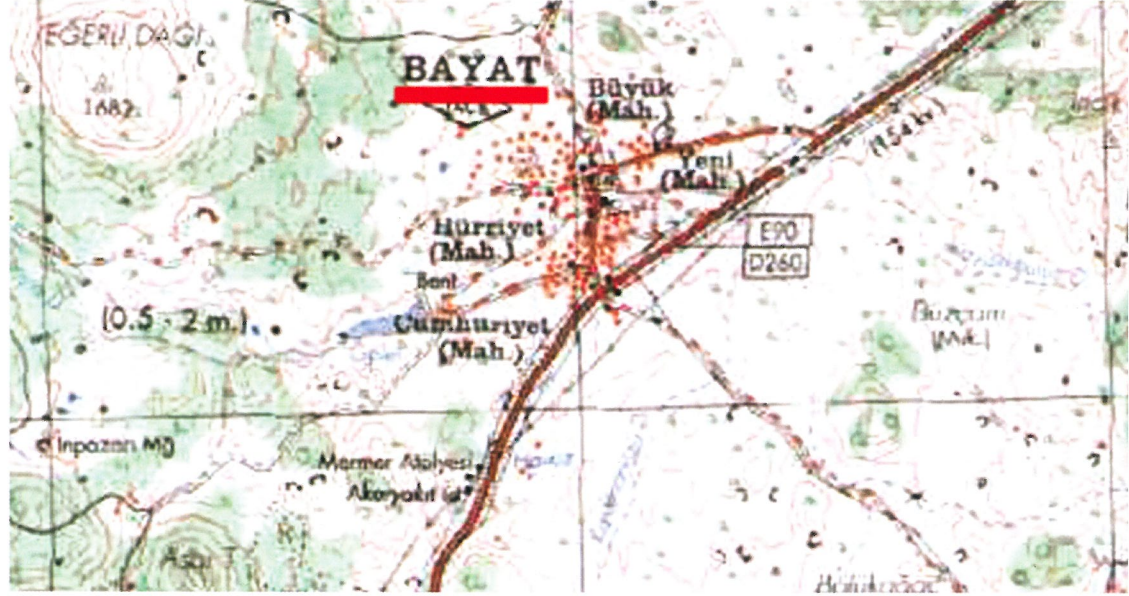
34

35

36

Hamam İni Şapeli

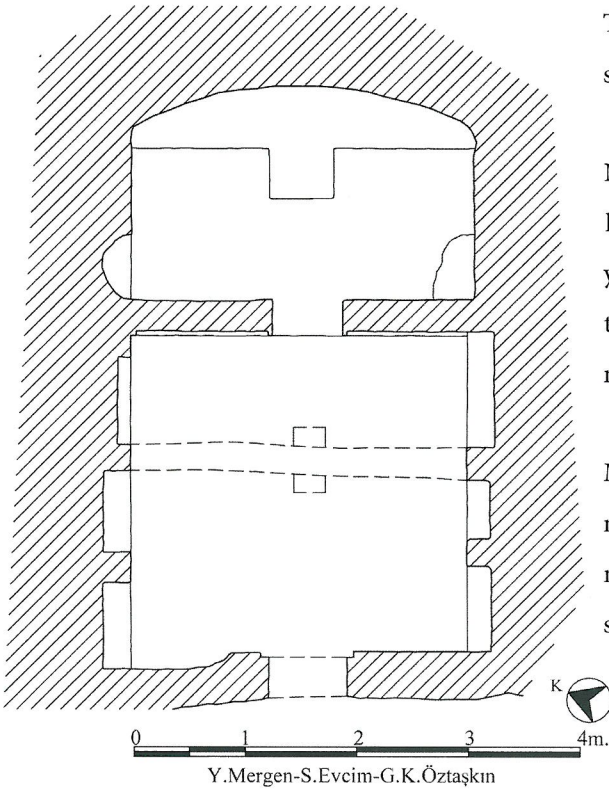
Afyonkarahisar - Bayat - İn pazarcık Yayla

Bayat'ın 5 km. güneybatısındaki İn pazarcık kaya yerleşiminin batısında, Hamam İni deresinin kuzey yamacındaki kayalıkların güney yüzünde yer alır.

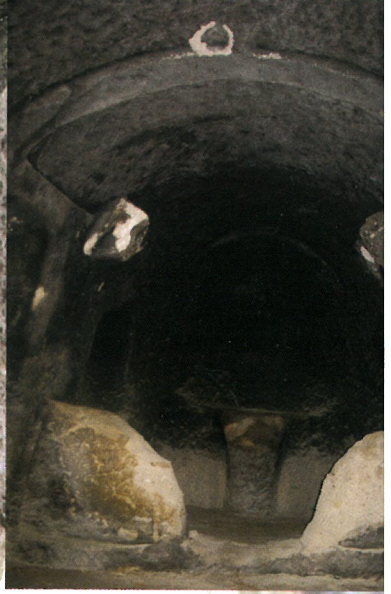
Tek mekânlı şapele batıdaki dikdörtgen bir kapı ile giriş sağlanmıştır. Giriş kapısının güney lentosunun kuzey yüzünde kazıma şeklinde yapılmış bir melek tasviri ve üzerinde bir haç görülmüştür.

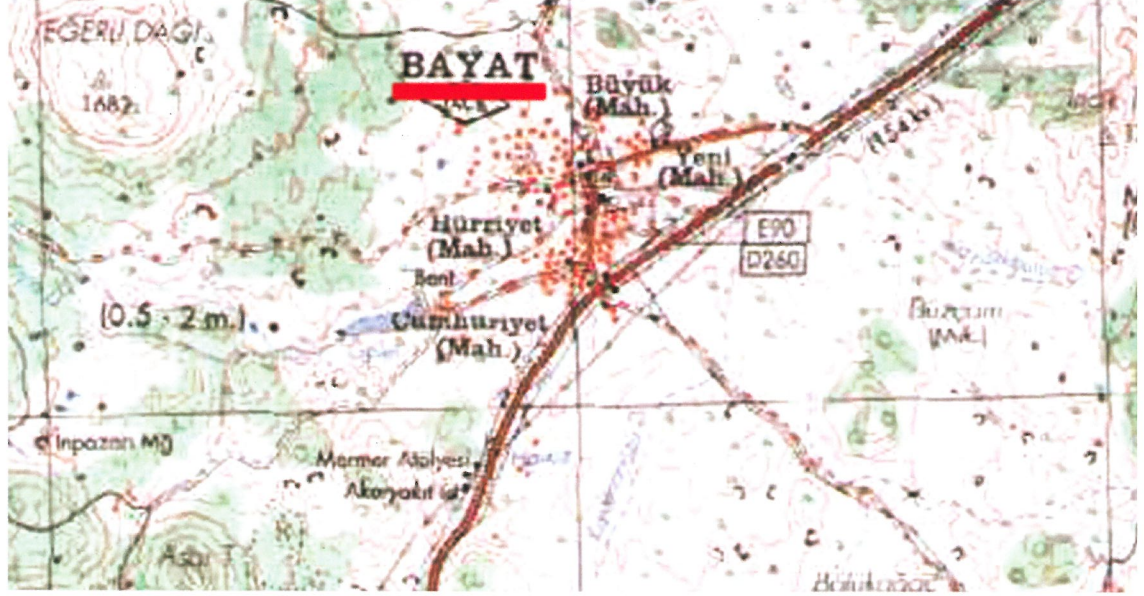
Naosun batı duvarında giriş kapısı üzerinde yuvarlak kemer şeklinde bir alınlık yapılmıştır. Alınlıkta kırmızı renkte boya izleri görülmektedir. Kuzey ve güney duvarlarda karşılıklı düzenlenmiş yuvarlak kemerli üçer niş bulunur. Duvarların önünde oturma sekileri yer alır. Naos tavanı beşik tonoz şeklindedir. Tonoz ekseninde kuzey güney yönde kemer atılımı yapılmıştır. Kemer atılımına merkezde doğu batı yönde kollar eklenerek haç motifi elde edilmiştir.

Mevcut izlerden üç kemerli bir düzenlemeye sahip templon olduğu anlaşılmaktadır. Bema zemini naostan bir kademe yüksek tutulmuştur. Apsis derinliği fazla olmayan bir niş şeklinde düzenlenmiştir ve önünde oldukça sağlam durumda bir altar yer alır. Bemanın güney duvarı önünde bir seki bulunur. Kuzey duvarda ise yuvarlak kemerli bir niş bulunur.

- 37. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Hamam İni Şapeli nişler
- 38. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Hamam İni Şapeli giriş
- 39. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Hamam İni Şapeli apsis
- 40. Afyonkarahisar/Bayat, İn pazarcık Yayla, Hamam İni Şapeli girişteki bezeme

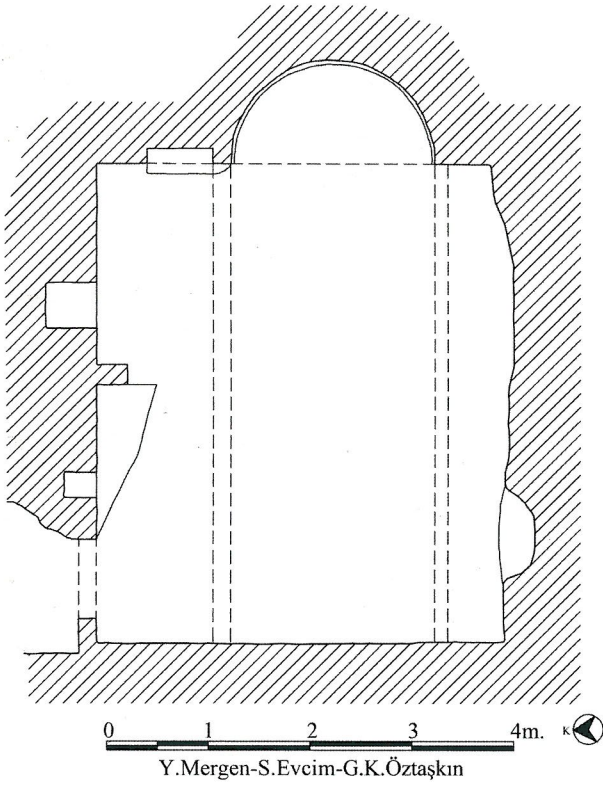

Alacain Kilisesi

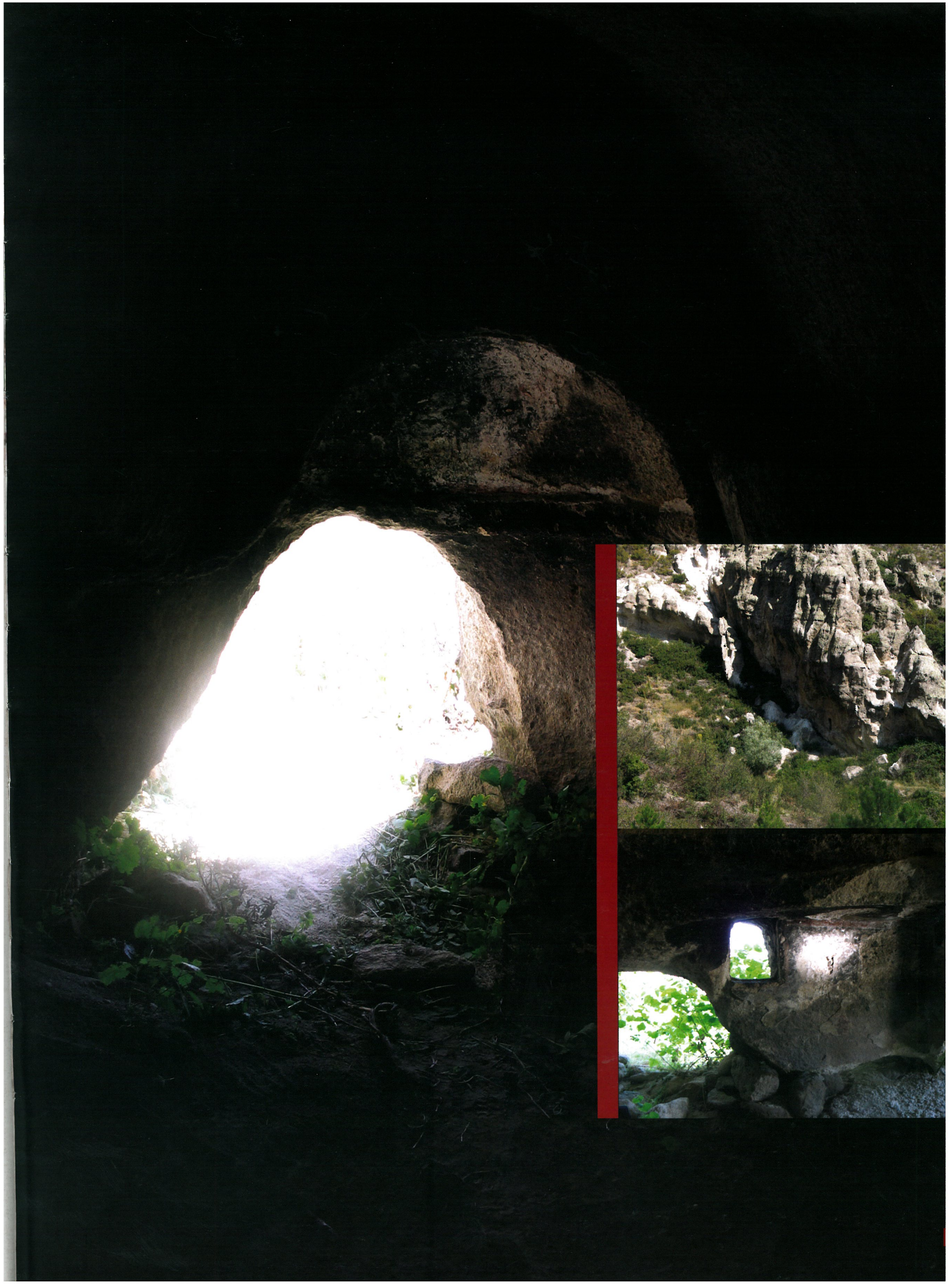
Afyonkarahisar - Bayat - İnpazarcık Yayla

İnpazarcık Yayla kaya yerleşimi, Bayat'ın 5 km. güneybatısında, Bayat-Doğlat yolunun 1.6 km. güneyinde bulunmaktadır. Günlük yaşama yönelik değişik mekânlar, kilise ve mezar odaları yerleşim alanını oluşturmaktadır.

Kilise üç nefli olup, ana nef beşik tonoz tavanlı, yan nefler ise düz tavanlıdır. Nef ayrımını sağlayan herhangi bir taşıyıcı bugün görülememektedir. Tonoz ve düz tavanlar arasındaki arşitrav benzeri uygulamalar nef ayrımını algılayabilmemizi sağlar. Kilise oldukça tahrip olmuş durumdadır. Ap-sisi neredeyse tamamen yıkılmıştır. Kuzey duvarında da geniş bir gedik açılmıştır. Bu açıklığın doğusunda bir pencere açıklığı görülür. Yıkıntı nedeniyle kilisenin zemini toprak ve moloz ile doludur.

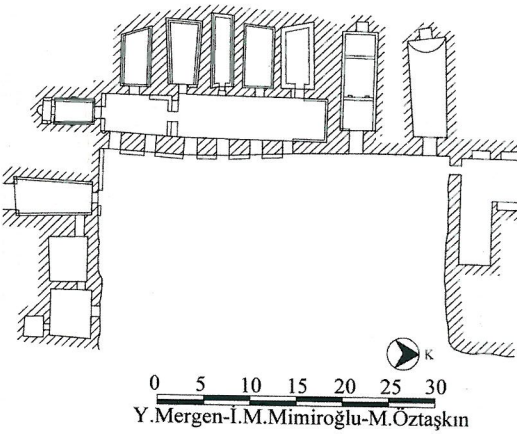
- 41. Afyonkarahisar/Bayat, İnpazarcık Yayla Alacain Kilisesi batı duvarında yer alan boya ile yapılmış resimler
- 42. Afyonkarahisar/Bayat, İnpazarcık Yayla Alacain Kilisesi genel görünüş
- 43. Afyonkarahisar/Bayat, İnpazarcık Yayla Alacain Kilisesi batı duvarı
- 44. Afyonkarahisar/Bayat, İnpazarcık Yayla Alacain Kilisesi batı duvarı

Yedi Kapılar Kaya Kompleksi Afyonkarahisar-Bolvadin-Kemer kaya

Kemer kaya beldesinin bir kilometre kuzeyinde yer alan yapıya Bolvadin-Emirdağ karayolu üzerinden ulaşılmaktadır. Kilise çok mekânlı kaya kompleksinin kuzeydoğusunda yer alır.

Kompleks kuzeye bakan giriş cephesindeki yedi kapı açıklığı sebebiyle bu isimle anılmaktadır. Dikdörtgen şekilli kapılar yaklaşık 5 metre yüksekliğindedir. Bu boyutlarıyla yapı bölgedeki en anıtsal kaya mimarisi örneğidir. Yedi kapı doğu batı doğrultusunda bir koridora açılır. Koridorun güneyinde aynı boyutlarda kapılarla geçilen beş oda bulunur. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlı odalar beşik tonoz örtülüdür. Koridorun batısında, bir bölümü yıkılmış durumda, nişli bir düzenlemeye sahip mezar odası yer alır. Koridorun doğusundan dikdörtgen bir kapıyla kiliseye giriş sağlanmıştır.

Tek mekânlı kilise tonoz örtülüdür. Batı duvarda giriş kapısı üzerinde yarım daire şeklinde alınlık bulunur. Kuzey ve güney duvarların önünde oturma sekileri yer alır. Duvar eksenlerinde çift kademeli düzenlenmiş yuvarlak kemerli birer niş yapılmıştır. Bu nişlerden güneydeki daha sonra oyularak genişletilmiştir. Tonoz başlangıcında dikdörtgen şekilli bir silme bulunur.

Apsis önünde, iki yanda alçak duvar şeklinde düzenlenmiş templon bulunur. Apsis yuvarlak kemerli dikdörtgen planlı bir niş şeklindedir. Apsis üzerinde değirmi şeklinde bir düzenleme mevcuttur.

Kilisenin kuzeyinde aynı doğrultuda dikdörtgen planlı bir mekân daha bulunur. Mekâna giriş batı duvarından dikdörtgen bir kapıyla sağlanmıştır. Doğu duvarının büyük bir bölümü yıkılmıştır. Bu duvarda izlenebilen kısımlarda yarım daireler şeklinde kör nişlerin ikili sıra halinde dizildiği görülmektedir. Mekânın tonoz örtüsü doğu batı doğrultulu geniş bir silme ve kuzey güney doğrultulu silmelerle hareketlendirilmiştir.

45. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, kilisenin kuzeyindeki mekân batı girişi
46. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, genel görünüş
47. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, kilisenin giriş mekân tonozu
48. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, güneybatı oda
49. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, kilise apsis üzerinde yer alan niş
50. Afyonkarahisar/Bolvadin/Kemer kaya, Yedikapılar Kaya Kompleksi, kuzeye bakış

Ayazın A Kilisesi

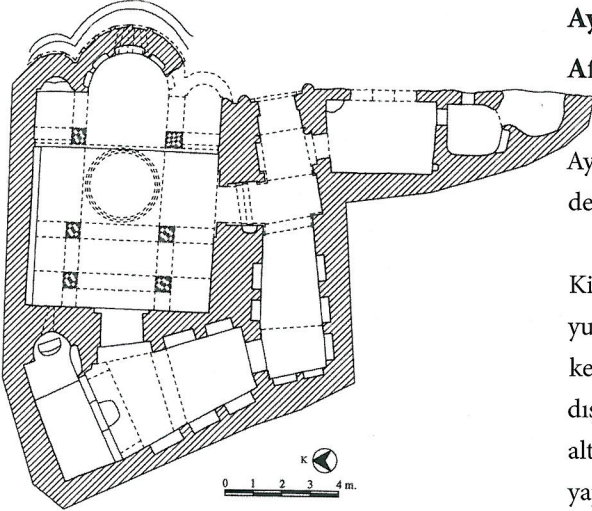
Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köyünün güneyinde yerleşimin girişindeki kaya kütleli içerisindedir. Kilise dört serbest destekli haç planındadır. Güney yöndeki giriş koridoru batıda devam ederek narteksi oluşturur.

Kilisenin doğu cephesi, mimari özellikleri yansıtmak üzere işlenmiştir. Cephenin güneyinde yuvarlak kemerli niş içerisinde giriş kapısı bulunur. Kapının üstünde payelerin taşıdığı yuvarlak kemerli pencere açıklığı yer alır. Güney apsis tahrip olmuştur. Ana apsis yarım daire formunu dışa yansıtmıştır. Apsis üzerinde yuvarlak kemerli üç pencere açıklığı görülmektedir. Pencerealtında sonradan açılmış geniş bir delik bulunur. Kuzey apsis üzerinde dikdörtgen biçimli nişler yapılmıştır. Apsislerin üst hizasındaki saçak düzenlemesi tahrip olmuştur. Kubbe doğu yarısı izlenebilecek şekilde işlenmiştir. Çokgen kasnak üzerinde dikdörtgen pencere ve iki yanında kör nişler bulunmaktadır. Kasnak dalgalı saçak ile sonlandırılmıştır. Kubbenin üst bölümü de dilimli formda gösterilmiştir.

Kilisenin girişi güney bölümündeki koridor ile sağlanmıştır. Bu bölüm doğuya yakın alanda kuzey-güney doğrultusunda atılmış bir kemer ile iki bölüme ayrılmıştır. Kademeli kemer duvarlarda profilli başlıklara sahip payelere oturmaktadır. İki bölümün tonoz yükseklikleri de farklıdır. Doğu bölümde kapıya yakın alanda karşılıklı iki kör niş bulunur. Kör nişlerin kemerleri doğuda impost başlıklı köşe sütuncelerine, batıda profilli başlıklı duvar payelerine oturmaktadır. Kuzey duvarda naosun giriş kapısı bulunur. Kapı üç kademeli yuvarlak kemerlidir ve söveleri profilli silmeler ile hareketlendirilmiştir.

Koridorun batı bölümünde kuzey, güney ve batı duvarlarda eş boyutlu yuvarlak kemerli nişler yer alır. Güney duvardaki niş kemerleri üç kademeli silmelerle hareketlendirilmiştir. Niş ayrımları kademeli başlıklara sahip payeler şeklindedir. Kemerler arasındaki üçgen alanlardan doğudakinde

- 51. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi mimari plastik imitasyonu
- 52. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi güney mekân
- 53. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi güney mekâna doğudan bakış
- 54. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi doğu cephe
- 55. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi güney mekânda yer alan nişler
- 56. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi orta mekân kubbesi
- 57. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ayazın A Kilisesi doğu kısım üstten görünüş

kabartma bir haç; batıdaki Meryem yazısı görülmektedir. Batı ve kuzey duvardaki nişlerin kemerleri sadedir. Kuzey duvarın batısındaki kapıdan nartekse geçilir. Bu alanda lento ve söveleri profilli silmelerle hareketlendirilmiş dikdörtgen kapı açıklığı bulunur.

Narteksin batı ve doğu duvarlarında yuvarlak kemerli nişler yer alır. Kemer başlangıçları kademeli plastırlar ile vurgulanmıştır. Batıdaki iki niş arasında kabartma bir haç motifi bulunur. Batı duvarda naosa açılan dikdörtgen giriş kapısı bulunur. Kapının üst bölümünde yuvarlak kemer biçiminde alınlık düzenlemesi yapılmıştır. Mevcut izlerden alınlıkta ajur tekniğinde yapılmış bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır. Narteksin kuzeyinde küçük bir şapel yapılmıştır. Templon izleri görülebilen şapelde apsis önünde altar yer alır.

Naos dört serbest destekli haç planındadır. Bugün kırılmış durumda olan destekler üst seviyedeki izlerden görülebilmektedir. Dört destekten duvarlara atılan kemerlerle oluşturulmuş haç kollarında tonoz başlangıçlarında profilli silme bulunur. Kemerlerin duvarlarla birleştiği alanlarda profilli paye başlığı düzenlemeleri yer alır. Batı haç kolundaki nartekse açılan kapının lento ve söveleri profilli silmelerle hareketlendirilmiştir. Güney haç kolundaki giriş koridoruna açılan yuvarlak kemerli kapı iki yanda 40 cm. genişletilerek kademelendirilmiştir. Kapının üstünde mazgal pencere açıklığı görülür. Zemindeki izlerden, serbest desteklerden doğudaki ikisi arasında templon düzenlemesi olduğu anlaşılmaktadır. Doğu duvar üç apsislidir. Ana apsis üzerinde yuvarlak kemerli üç pencere açıklığı bulunur. Pencere kemerleri kademelendirilmiştir. Pencere altlarında içbükey bir silmeyle ayırım sağlanmış ve alt kısımda beş adet niş yapılmıştır. Nişler yuvarlak kemerlidir ve niş ayrımları silmeli payelerle sağlanmıştır. Niş kemerleri arasındaki üçgen alanlar kademeli silmelerle doldurulmuştur. Pencere ve nişlerin arasındaki silmenin üstünde yan yana eşkenar dörtgenlerle, altında ise karelerle oluşturulmuş bordürler görülür. Apsis yarım kubbesi başlangıcında dikdörtgen prizma kesitli bir silme bulunur. Güney apsis yarım kubbesi dışında yıkılmıştır. Kuzey apsisde yuvarlak kemerli mazgal pencere açıklığı bulunur. Her iki apsis kemeri de kademeli biçimlendirilmiştir.

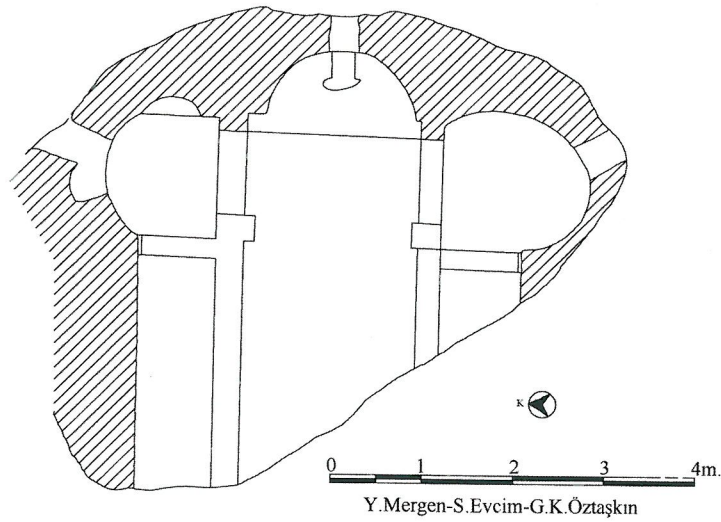
Naos tavanında haç kolları beşik tonoz şeklinde, orta alan pandantifli kubbe şeklindedir. Kubbe kademeli silmelerle çevrelenmiş yüksek bir kasnak üzerindedir. Kasnağın doğusunda dikdörtgen pencere açılmıştır.

Ayazın C Kilisesi

Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köyünün batısında, yerleşimin hemen girişinde bulunmaktadır. Yapının batı bölümünün yaklaşık üçte ikisi yıkılmıştır. Üç nefli ve üç apsisli olan yapının nefleri tonoz örtü şeklinde yapılmıştır. Orta nef diğerlerinden daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Nef ayrımı üst hizadan görülebilmektedir. Yan apsislerin nişleri kuzey ve güney yönde genişletilerek yarım daireler genişletilmiştir. Kuzey nefin doğu ucunda templan düzenlemesine ait izler görülmektedir. Bu alanda bema içerisinde kuzey duvarda düzensiz bir kapı açıklığı bulunmaktadır.

58. Afyonkarahisar/lhsaniye/
Ayazın, Ayazın C Kilisesi apsis
batıdan görünüş
59. Afyonkarahisar/lhsaniye/
Ayazın, Ayazın C Kilisesi apsis
cephesi batıdan görünüş
60. Afyonkarahisar/lhsaniye/
Ayazın, Ayazın C Kilisesi batıdan
görünüş

Ayazın F Kilisesi

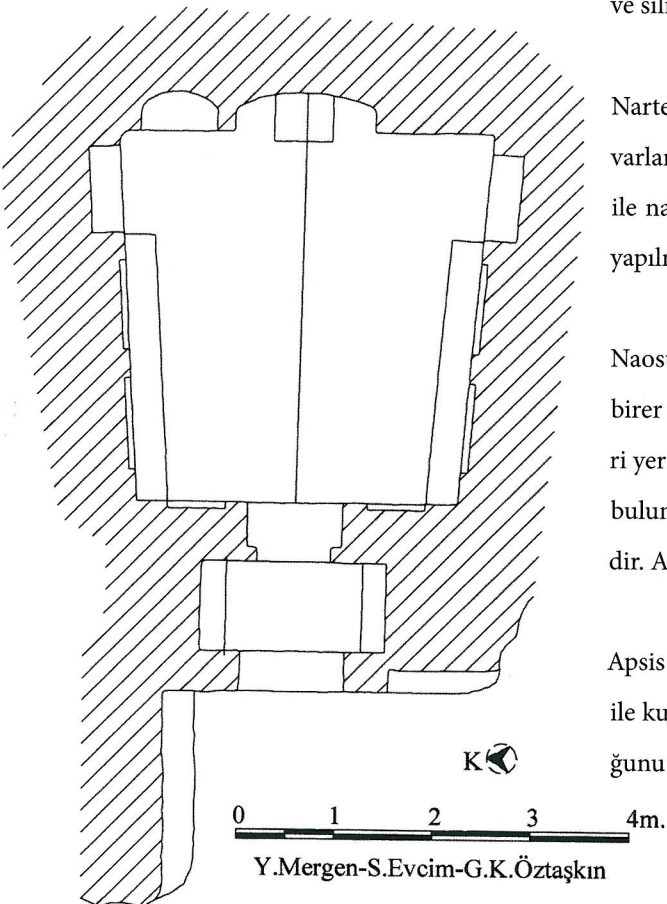
Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köyü merkezinde ilköğretim okulu karşısındaki tepe üzerinde yer alır. Tek mekânlı kilisenin batısında kareye yakın dikdörtgen planlı narteksi bulunur. Kaya kütlesi narteks önünde oyularak giriş için alan sağlanmıştır. Narteksin batı duvarı eksenindeki kapı yuvarlak kemerlidir ve silmelerle çevrelenmiştir.

Narteks tonoz örtülüdür. Kuzey ve güney duvarlar önünde oturma sekileri bulunur. Aynı duvarlarda tonoz başlangıcında trapez kesitli silmeler görülür. Doğu duvarda dikdörtgen bir kapı ile naosa geçilir. Kapı üstünde tonoz atılımıyla oluşan yarım daire alanda kırmızı aşı boyasıyla yapılmış bir haç motifi yer alır.

Naosun batı duvarında giriş kapısının üstünde yarım daire alınlık yapılmıştır. Kapının iki yanında birer niş bulunur. Kuzey ve güney duvarlarda karşılıklı olarak üçer niş ve önlerinde oturma sekileri yer alır. Naos tavanı kırma çatı şeklinde düzenlenmiştir. Örtü başlangıcında iki kademeli silme bulunur. Mevcut izlerden kırma çatının bordürlere ayrılarak figürlerin resmedildiği görülmektedir. Ancak nitelikleri anlaşılmamaktadır.

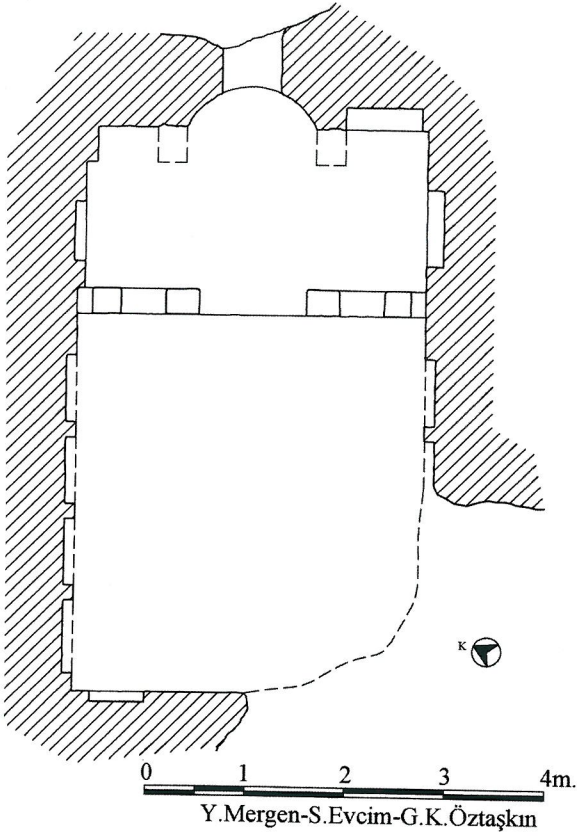
Apsis önü naos zemininden yüksek tutulmuştur. Bu noktada zeminde ve tavanda yer alan delikler ile kuzey ve güney duvarlarda aynı akstaki giriş delikleri ahşap bir ikonastasis düzenlemesi olduğunu göstermektedir. Yarım daire planlı apsisin önünde oldukça sağlam durumdaki altar dikkat

çeker. Apsis yarım kubbesi freskoludur. Ortada Meryem ve Çocuk İsa ile iki yanda melekler tasvir edilmiştir. Sağdaki melek elinde bir küre tutmaktadır. Apsis üzerinde oluşan delik nedeniyle freskolar tahrip olmuş, apsisin kuzey bölümü yıkılmıştır. Bu alanda yuvarlak kemerli nişin izleri görülmektedir.

61. Afyonkarahisar/lhsaniye/Ayazın, Ayazın F Kilisesi apsisin üzerindeki fresko
62. Afyonkarahisar/lhsaniye/Ayazın, Ayazın F Kilisesi güney duvarda yer alan nişler
63. Afyonkarahisar/lhsaniye/Ayazın, Ayazın F Kilisesi apsis ve altar
64. Afyonkarahisar/lhsaniye/Ayazın, Ayazın F Kilisesi giriş

65. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel yazıt
 66. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel kuzey duvar
 67. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel güney duvar
 68. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel naosa bakış
 69. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel genel görünüş
 70. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Ballık Mevkii Şapel aziz tasviri

Ballık Mevkii Şapeli Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köyünün kuzeydoğusunda Ballık Mevki olarak adlandırılan kaya kütesindedir. Tek mekânlı yapının güneybatı bölümü yıkılmıştır. Mevcut izlerden dikdörtgen bir kapıyla giriş sağlandığı anlaşılmaktadır.

Naosta giriş kapısının kuzeyinde yuvarlak bir niş yer alır. Naosun kuzey duvarında yuvarlak kemerli dört kör niş uygulaması görülmektedir. Bu nişlerden batıdan ilk niş içerisinde kırmızı aşı boya ile yapılmış bir yazıt, ikinci niş içerisinde haleli bir figür bulunmaktadır. Batı bölümü yıkılmış olsa da güney duvar üzerinde de simetrik bir düzenleme yapıldığı düşünülebilir. Tonoz başlangıcında trapez kesitli bir silme tüm naosu dolaşır. Naosun beşik tonozu bordürlerle birbirinden ayrılmış panolar şeklinde düzenlenmiştir. Bu panolarda ikonografik sahneler betimlenmiştir. Tahribattan dolayı sadece kuzeydoğu köşedeki Çarmıh sahnesi tanımlanabilmektedir. Mevcut izlerden apsis önünde üç kemer açıklığı şeklinde templon düzenlemesinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Templonun üst bölümü tonoz örtüyle oluşturulmuş yuvarlak kemer açıklığı şeklindedir. Fazla derinleştirmeden bırakılmış apsis yuvarlak kemerlidir. Apsis nişi içerisindeki yuvarlak kemer şeklinde pencere açıklığı tahrip edilerek genişletilmiştir. Apsis önünde altar bulunmaktadır. Apsisin iki yanında yuvarlak kemerli nişler bulunur. Bemanın kuzey ve güney duvarlarında da yuvarlak kemerli nişler bulunur.

Kilisenin üstünde ikinci bir katın olduğu görülmektedir. Olasılıkla kesiş odası olarak kullanılan bu mekâna çıkış bölümü yıkıldığı için ulaşılamamıştır.

66

70

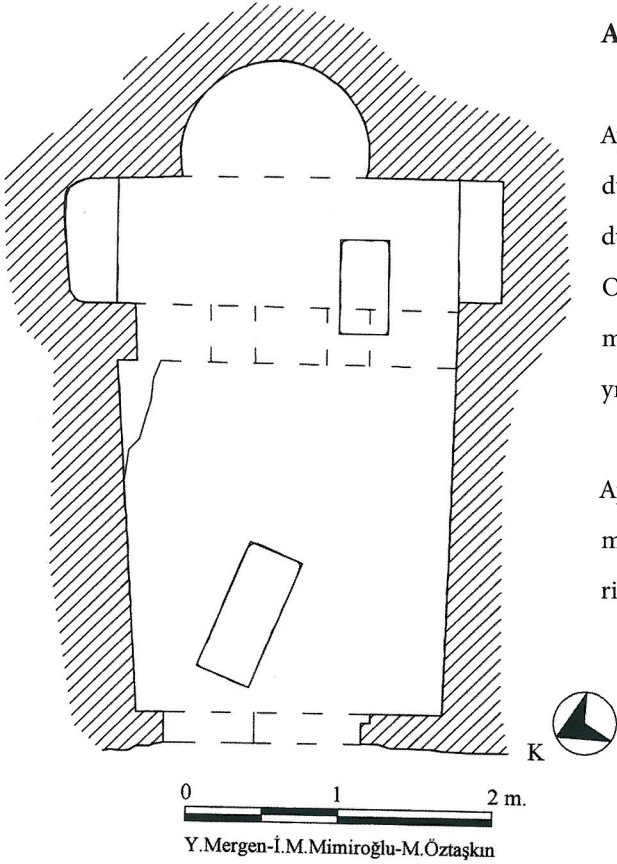

Ayazın I No.lu Şapel

Afyonkarahisar - İhsaniye - Ayazın

Ayazın köy mezarlığının kuzeyindeki tepe üzerindeki yer almaktadır. Tek mekânlı şapelin batı duvarı büyük ölçüde yıkılmıştır. Naosun tavanı kırma çatı şeklinde yapılmıştır. Naosun güney duvarında haleli altı figür bulunmaktadır. Figürlerden en batıdaki daha küçük resmedilmiştir. Olasılıkla azizlerin tasvir edildiği benzer bir kompozisyonun kuzey duvar üzerinde de olduğu mevcut fresko izlerinden anlaşılmaktadır. Naos duvarlarında, olasılıkla sonradan açılmış, çok sayıda küçük dairesel delik bulunur.

Apsis önünde üç kemerli bir düzenlemeye sahip tempon bulunmaktadır. Temponun alınlık kısmında kabartma madalyon içerisinde Pantokrator İsa tasvir edilmiştir. İki yanında melek tasvirleri yer alır. Yarım daire planlı apsisin iki yanında birer figür resmedilmiştir.

- 71. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, I no.lu Şapel güney duvarda yer alan fresko
- 72. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, I no.lu Şapel tempon ve apsis
- 73. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, I no.lu Şapel güney duvarda yer alan fresko

74

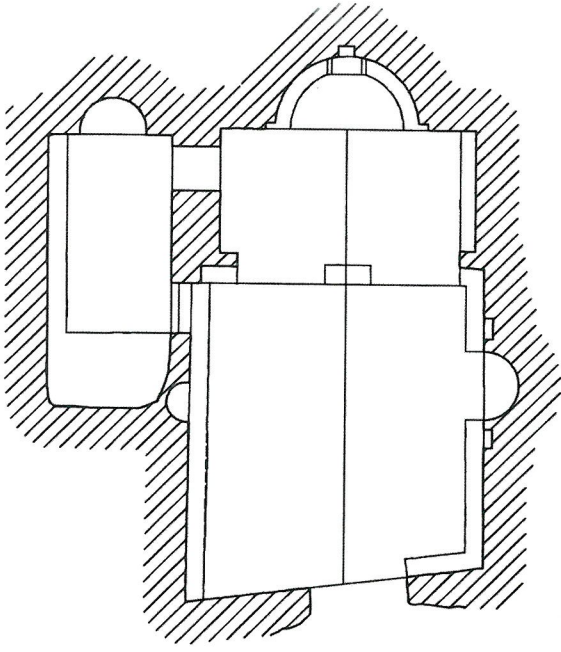
Ayazın II No.lu Şapel

Afyonkarahisar - İhsaniye - Ayazın

Ayazın köy mezarlığının kuzeyindeki tepe üzerinde bulunmaktadır. Tek mekânlı şapelin kuzeyinde daha küçük boyutlu mezar şapeli yer alır.

Şapelin batıdaki giriş kısmı tahrip olmuştur. Naos tavanı kırma çatı şeklinde yapılmıştır. Kuzey duvarda yuvarlak kemerli küçük bir niş bulunur. Güney duvarda ise, merkezdeki diğerlerinden büyük boyutlu, üç niş görülmektedir. Duvarların önünde oturma sekileri yapılmıştır. Naos ve bema arasında kemerli ve arşitravlı düzenlenmiş templona ait izler görülmektedir. Templonun görülebilen yüzeylerinde kazıma tekniğinde geometrik bezemeler mevcuttur. Bemaya iki geniş basamakla ulaşılmaktadır. Yarım daire planlı apsis tek sıra synthrononlu düzenlenmiştir. Merkezde kathedra ve üzerinde küçük bir niş bulunur. Yarım kubbe başlangıcında dikdörtgen prizma şeklinde bir silme yer alır. Bemanın kuzeyindeki ve naosun doğuya yakın alanındaki dikdörtgen kapılar ile mezar şapeline geçiş sağlanmıştır.

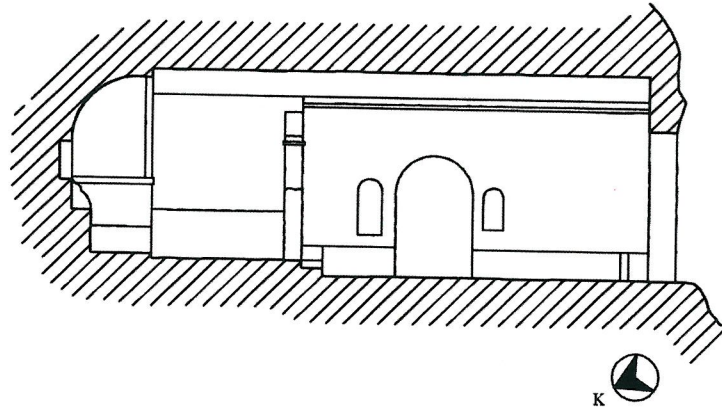
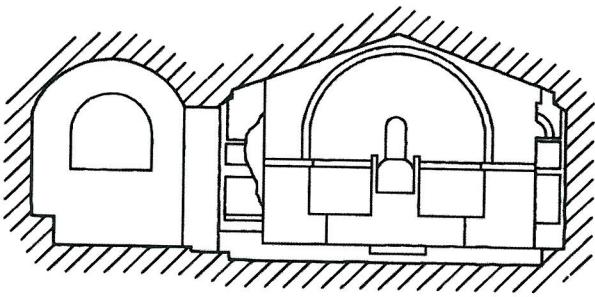
Mezar şapelinin batı duvarında niş içerisinde mezar yeri görülmektedir. Kuzey duvar önünde oturma sekisi bulunur. Şapelin doğusunda yarım daire planlı apsis yer alır.

Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M.Öztaşkın

76

Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M.Öztaşkın

- 74. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, II no.lu Şapel templon başlangıcındaki bezeme
- 75. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, II no.lu Şapel kuzey mekâna geçişteki bezeme
- 76. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, II no.lu Şapel doğu duvar

Ayazın III No.lu Şapel

Afyonkarahisar - İhsaniye - Ayazın

Ayazın köy mezarlığının kuzeyindeki tepede yer almaktadır. Yapının bulunduğu kayalığı yakını sebebiyle yapıya ulaşılamamaktadır.

Üç nefli kilisenin tavanı orta nefte beşik tonoz yan neflerde düz tavan şeklindedir. Ancak nef ayrımının nasıl sağlandığını gösteren bir iz bulunmamaktadır. Mevcut durumda apsinin güneyindeki yarım daire bir niş görülmektedir. Yapının kuzeyinde bir ek mekân bulunmaktadır. Tonoz başlangıcında trapez kesitli silme bulunur. Tonoz yüzeyindeki freskolarda çok sayıda ve arka arkaya dizilmiş şekilde haleli figürler görülmektedir.

79

80

81

82

- 77. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel fresko
- 78. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel
- 79. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel genel
- 80. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel
- 81. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel
- 82. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, III no.lu Şapel tavan

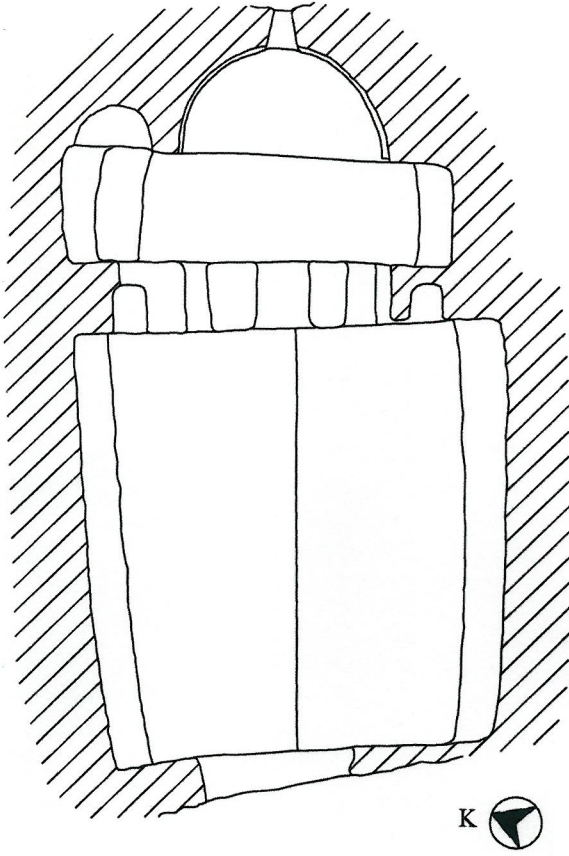

Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel I Afyonkarahisar - İhsaniye - Ayazın

Ayazın köyünün kuzeybatı çıkışında Tuzambarı olarak bilinen kaya kütesinin doğusunda bulunmaktadır. Kaya kütesi Yarık Kaya olarak da bilinmektedir. Tek mekânlı şapelin batı duvarı tamamen yıkılmıştır.

Giriş cephesi kademeli üçgen alınlık şeklinde düzenlenmiştir. Naos kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kuzey ve güney duvar önünde oturma sekileri bulunur. Tavan kırma çatı şeklinde yapılmıştır. Mevcut izlerden templonun dikdörtgen bir kapı açıklığının iki yanında yuvarlak kemerli iki pencere ve yanlarda birer niş şeklinde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Templon üzerindeki nişlerden güneydekinde diyagonal çizgilerle oluşturulmuş geometrik bezemeler görülür. Templon ve tavan arasında oluşan üçgen alınlıkta değirmi şekilli üç pano bulunur. Bunlardan merkezdeki daha büyük boyutludur ve içerisinde kabartma olarak tören haçı şeklinde düzenlenmiş bir malta haçı yer alır.

Yarım daire şeklindeki apsinin yarım kubbe başlangıcında bir silme bulunur. Apsin merkezinde sonradan açılmış bir delik görülür. Apsinin kuzeyinde yarım daire formu bir niş yer alır. Bemannın kuzey ve güney duvarları önünde sekiler yapılmıştır.

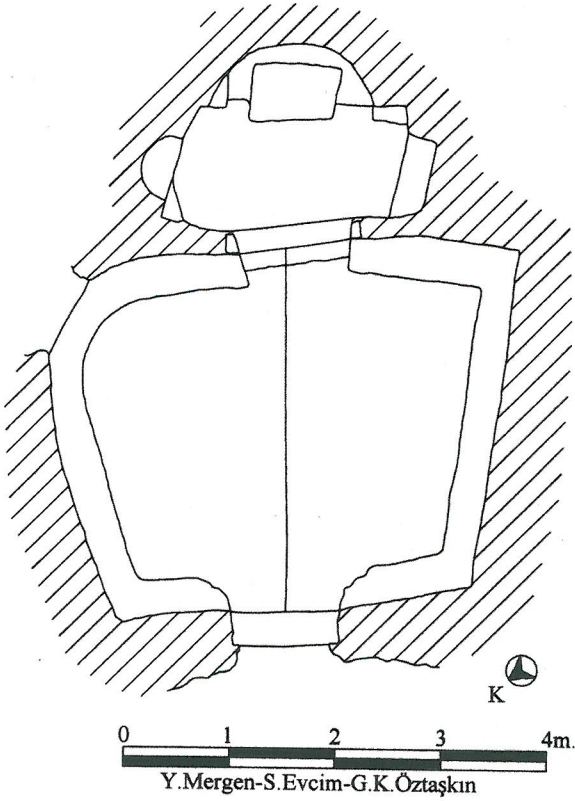

0 1 2 3 4m.

Y.Mergen-S.Evcim-G.K. Öztaşkın

- 83. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel I templon alınlığı
- 84. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel I naos
- 85. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel I giriş
- 86. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel I apsinin güneyinde yer alan niş

Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel II Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

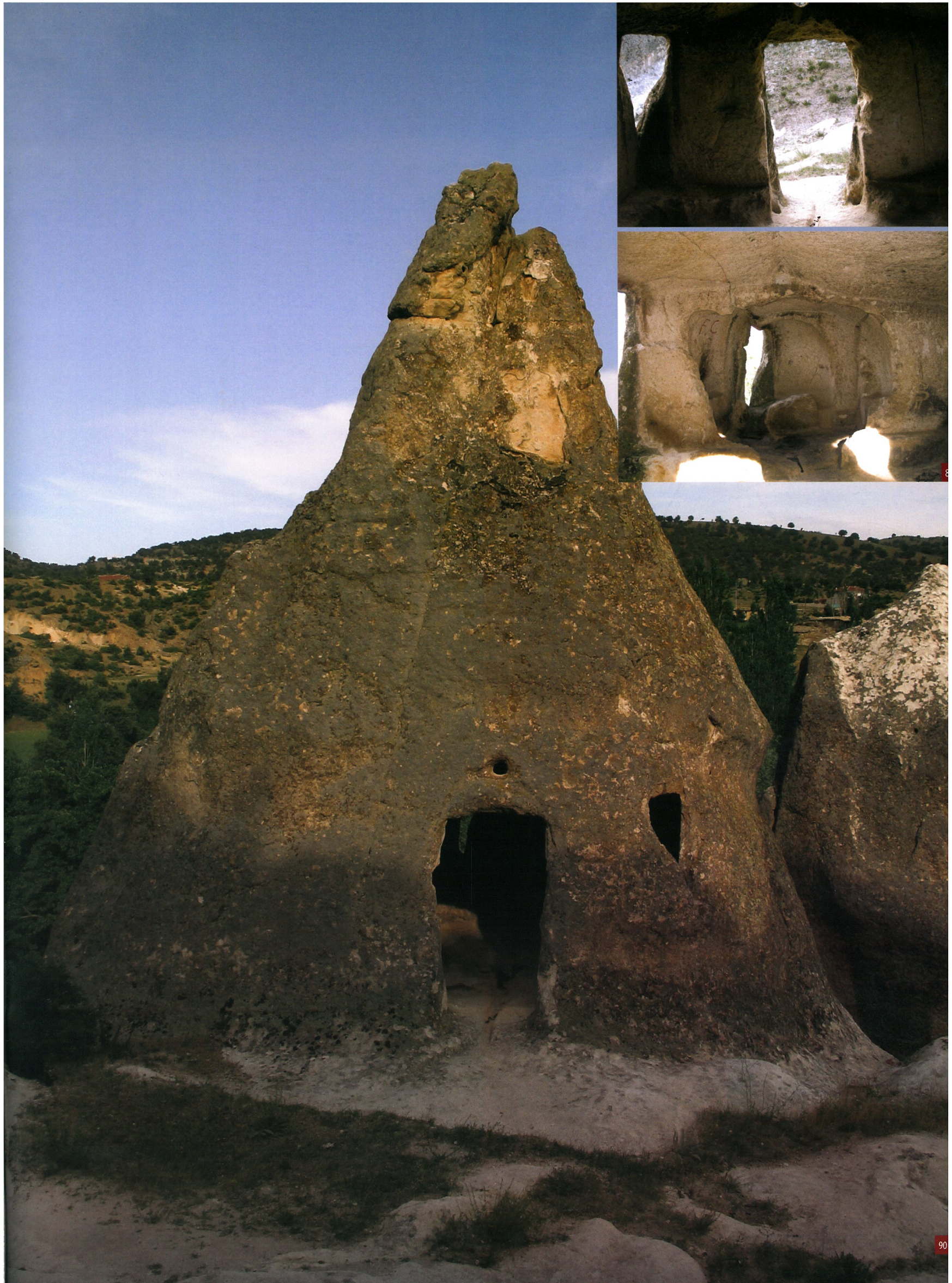
Ayazın köyünün kuzeybatı çıkışında Tuzambarı olarak bilinen kaya kütesinin doğusunda bulunmaktadır. Kaya kütesi Yarık Kaya olarak da bilinmektedir. Tek mekânlı şapel kaya kütesinin merkezinde konik biçimli bir kaya bloğu içerisinde yer almaktadır.

Batıdaki giriş kapısı dikdörtgen biçimlidir. Kapının üzerinde yarım daire şeklinde bir alınlık yapılmıştır. Kapının üstünde sonradan açılmış yuvarlak bir delik görülür. Cephede dağınık olarak yarım daireler şeklinde freskolar bulunur.

Kareye yakın dikdörtgen planlı naos kırma çatı şeklinde bir tavana sahiptir. Batı duvarda kapı üzerinde uçları çatal şekilde işlenmiş eş kollu bir haç bulunur. Naos dört yönden sekilerle çevrilidir. Kuzey duvar üzerinde düzensiz yerleştirilmiş dairelerden oluşturulmuş freskolar görülür. Güney duvar üzerinde de niteliği anlaşılamayan geometrik bezeme izleri mevcuttur. Dikdörtgen bir kapı ve iki yanında yuvarlak kemerli açıklık şeklinde bir templona ait izler görülmektedir. Templon kemerleri kırmızı boya ile bordürler şeklinde çevrelenmiştir. Templon duvarının güney bölümünde üç satırlık bir yazıt bulunmaktadır. Templonun kırma çatı ile birleştiği alanda kapı açıklığı üzerindeki deliğe denk gelen ahşap giriş yuvası yapılmıştır. Naos zemininde templondan başlayarak kapının dışına doğru uzanan bir oluk görülmektedir. Bu sebeple yapı halk tarafından 'kesimhane' olarak da adlandırılmıştır.

Yarım daire şeklindeki apsisin önünde altar bulunur. Bemanın kuzey ve güneyinde yuvarlak kemerli birer niş yer alır.

87. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın,
Tuzambarı Şapel II apsisi
88. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın,
Tuzambarı Şapel II batı duvar
89. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın,
Tuzambarı Şapel II doğu duvar
90. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın,
Tuzambarı Şapel II genel

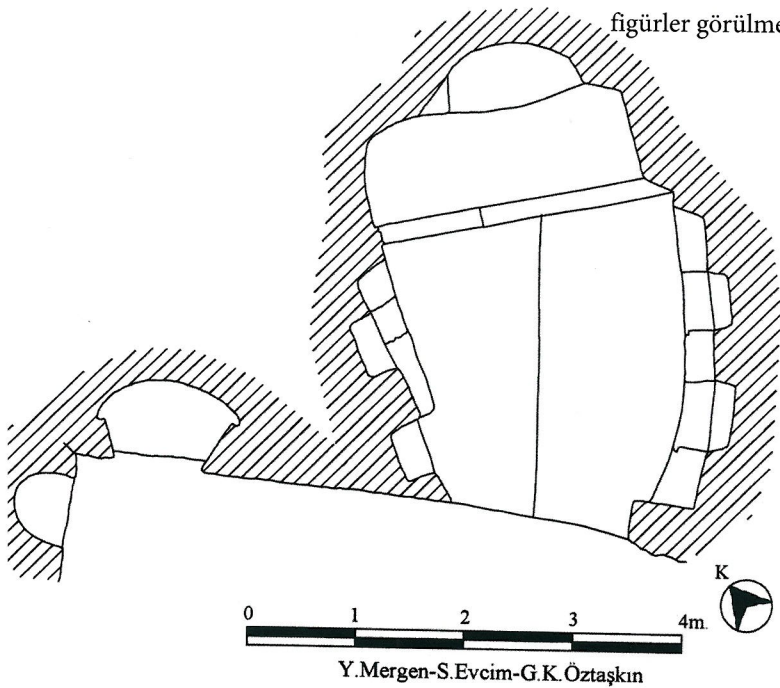

Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel III Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köyünün kuzeybatı çıkışında Tuzambarı olarak bilinen kaya kütesinin doğusunda bulunmaktadır. Kaya kütesi Yarık Kaya olarak da bilinmektedir. Tek mekânlı şapelin batı duvarı ve apsis bölümü tamamen yıkılmıştır.

Kareye yakın dikdörtgen planlı naosun tavanı kırma çatı şeklindedir. Naos içerisinde bugün görülebilen duvarlarda karşılıklı ikişer yuvarlak kemerli niş bulunur. Nişler üzerinde saman katkılı çamur harç üzerinde fresko izleri görülmektedir. Naos tavanı mahya kirişi hizasında bordo renkli bir bordür ile ikiye ayrılmıştır. Bordür üzerinde pembe renkle geometrik bezemeler görülür. Kuzey ve güney pahlar bordürlerle beşer panoya ayrılmıştır. Her bir panoda sarı zemin üzerinde figürler görülmektedir. Mevcut izlerden apsis önünde templon olduğu anlaşılmaktadır.

92

93

94

91. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel III dış görünüş
92. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel III apsis
93. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel III kuzey duvarı
94. Afyonkarahisar/Ihsaniye/Ayazın, Tuzambarı Şapel III güneyden görünüş

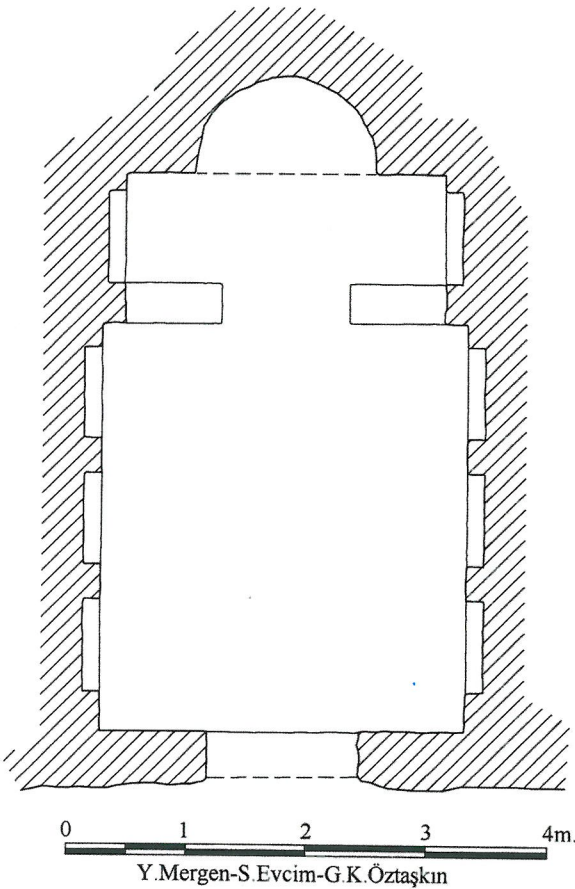

Mustafa Gümüskanat Evi Kilisesi Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köy yerleşimi içerisinde, köyün kuzey alanında yer alır. Yapı odunluk olarak kullanılmaktadır. Tek mekânlı yapının apsis bölümü yıkılmıştır.

Kilisenin girişi batı duvar ekseninde dikdörtgen bir kapıyla sağlanmıştır. Girişin üstünde belli bir hat üzerinde yer alan kare kesitli kiriş delikleri sayesinde ahşap sundurma şeklinde bir narteks düzenlemesi olduğu anlaşılmaktadır.

Naosun batı duvarında kapının iki yanında kademeli yuvarlak kemerli birer kör niş bulunur. Kuzey ve güney duvarlarda karşılıklı yerleştirilmiş üçer niş bulunur. Nişler kademeli yuvarlak kemerlidir.

- 95. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Mustafa Gümüskanat Evi Kilise batı duvar
- 96. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Mustafa Gümüskanat Evi Kilise görünüş
- 97. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Mustafa Gümüskanat Evi Kilise doğu duvar
- 98. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Mustafa Gümüskanat Evi Kilise güney duvar
- 99. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Mustafa Gümüskanat Evi Kilise kuzey duvar

96

97

98

99

Veli Sariosman Evi Kilisesi Afyonkarahisar-İhsaniye-Ayazın

Ayazın köy yerleşimi içerisinde, köyün kuzey kesiminde yer alır. Yapı bugün samanlık olarak kullanılmaktadır ve içi dolu olduğu için sadece üst kısımları görülebilmektedir. Tek mekânlı yapının güneybatı bölümü yıkılmıştır.

Kilisenin girişi batı duvar ekseninde dikdörtgen bir kapıyla sağlanmıştır. Tonoz örtülü naosta kuzey ve güney duvarlarda yuvarlak kemerli nişler yer alır. Tonoz başlangıcında trapez kesitli bir silme bulunur. Mevcut izlerden üç kemer düzenlemeli bir templon olduğu anlaşılmaktadır. Templon kemerleri kademeli silmeler şeklindedir. Apsis yarım daire planlıdır. Bemanın kuzey ve güneyinde naostakilere benzer birer niş bulunur. Yapıda yer yer kırmızı boya ile yapılmış fresko izleri görülmektedir.

100. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Veli Sariosman Evi Kilise genel
101. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Veli Sariosman Evi Kilise kuzey duvar
102. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Veli Sariosman Evi Kilise güneydoğu köşe
103. Afyonkarahisar/İhsaniye/Ayazın, Veli Sariosman Evi Kilise apsis

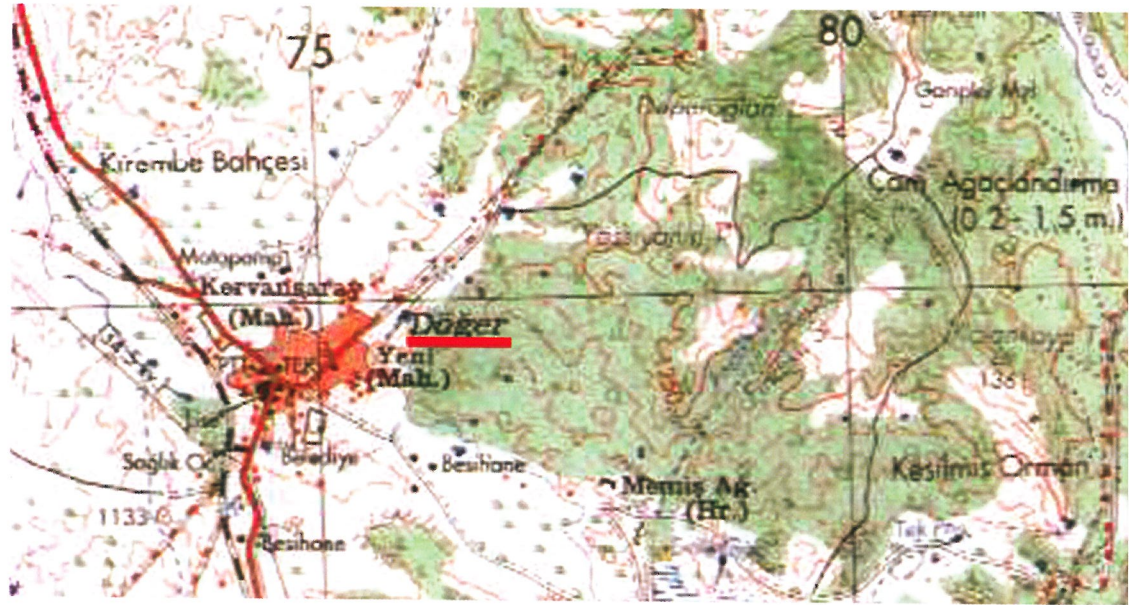
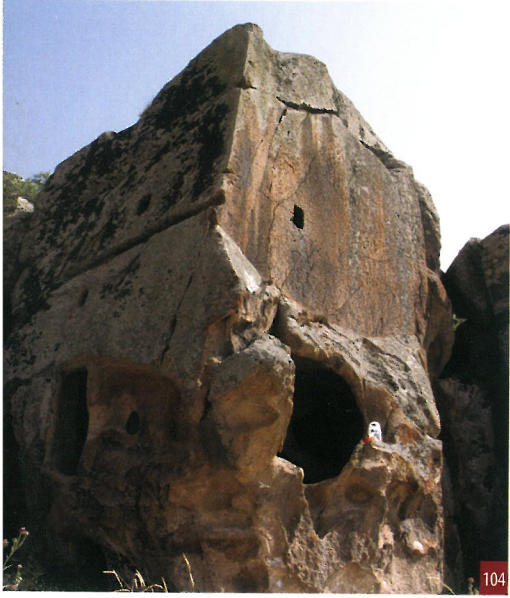

101

102

103

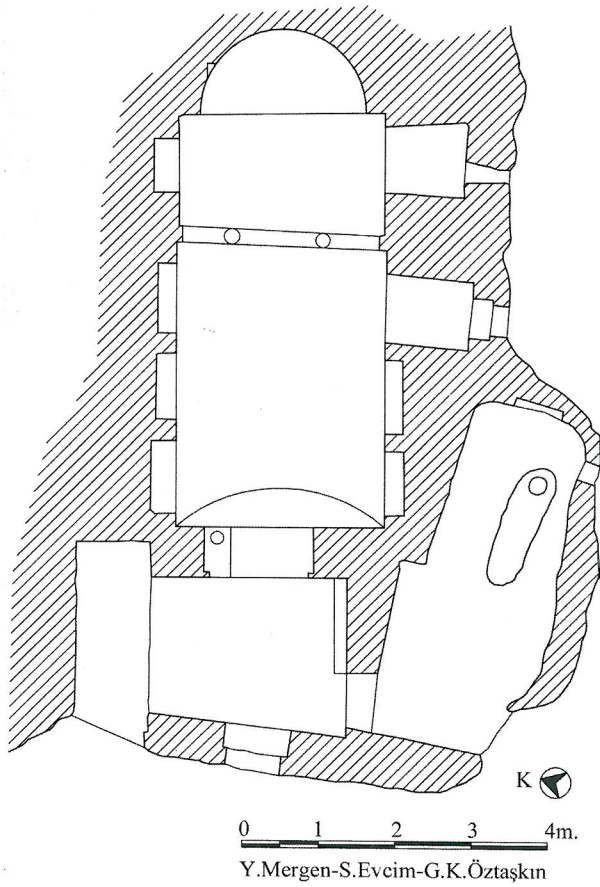
Kızkapanı I No.lu Şapel Afyonkarahisar - Döğer

Döğer kasabasının güneyinde, kasabaya 1 km. uzaklıkta, İhsaniye – Döğer yolunun solunda yer almaktadır.

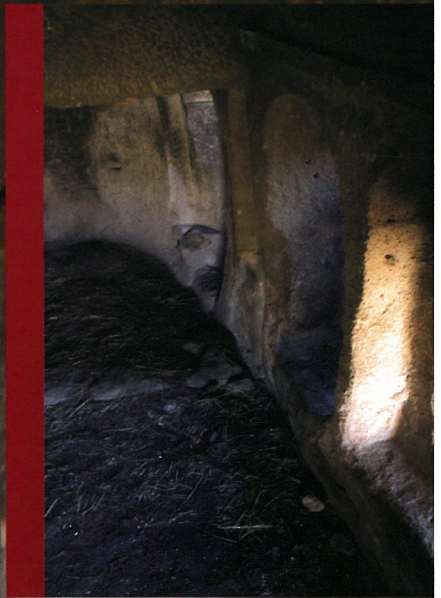
Karayolunun ikiye böldüğü kayalığın, yolun solundaki parçasında doğu batı doğrultusunda tek mekânlı, dikdörtgen planlı tonoz tavanlı bir şapel bulunmaktadır. Naosa, batısındaki narteks diyebileceğimiz iki bölümlü mekândan geçilmektedir. Nartekse giriş kuzeybatıdaki dikdörtgen açıklıktan sağlanmakta olup, biri batıda dışarıya bakan, biri de güneydeki dikdörtgen mekâna açılan iki açıklığı bulunmaktadır. Güneydeki bu mekânın şapelle direk bağlantısı yoktur ve işlevi bilinmemektedir.

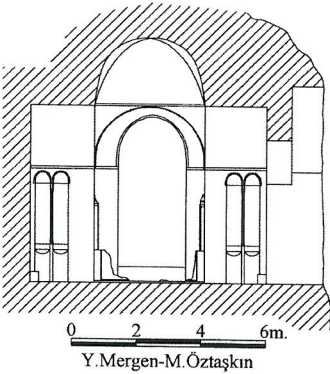
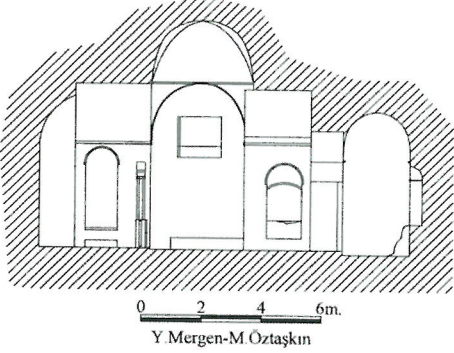
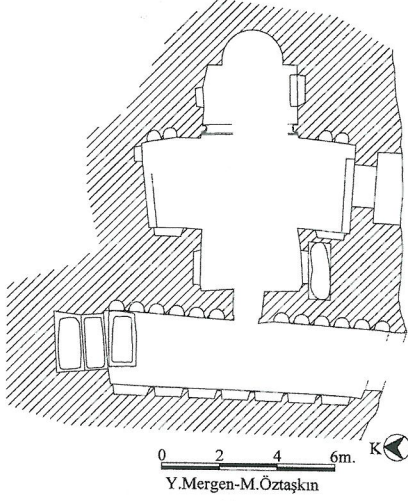
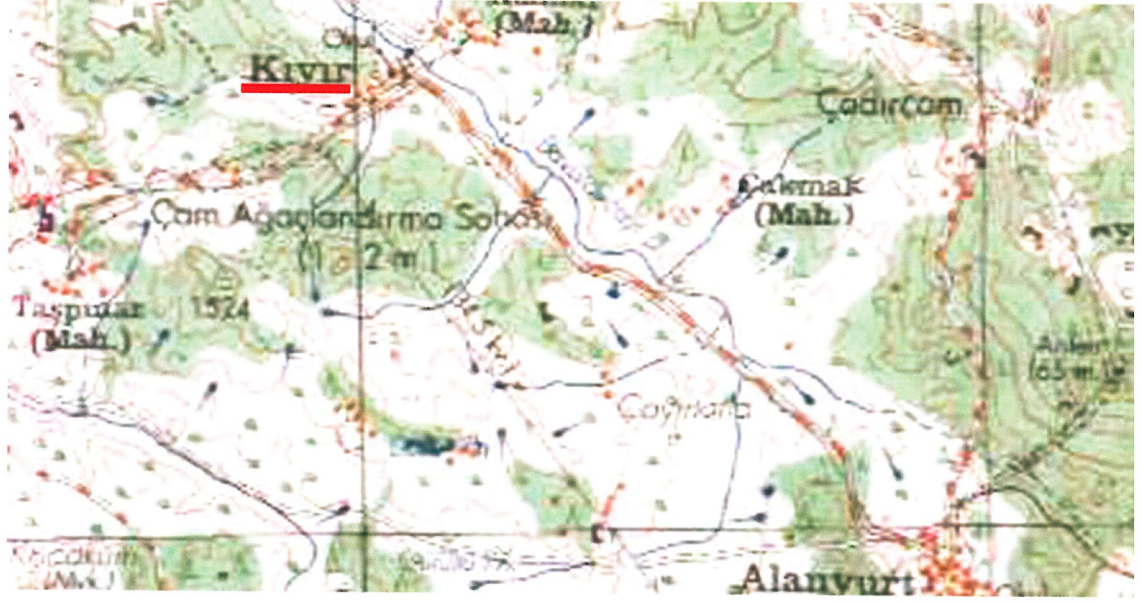
Şapelin içinde, naosun kuzey ve güney duvarlarında, yaklaşık olarak aynı boyut ve yükseklikte üçer niş bulunmaktadır. Bu nişlerden güney duvarda doğudaki nişin içinden dışarıya iki kademeli küçük, dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Günümüze izleri kalan, üç açıklıklı bir temponun ayırdığı bema kısmında da kuzey ve güneyde karşılıklı birer niş vardır. Bunlardan güneydekinde yine aydınlatma amaçlı küçük bir pencere açılmıştır. Doğuda yarım daire bir apsis vardır ve apsis neredeyse doğu duvarının tamamını oluşturmaktadır.

Kızkapanı I Kayalığı'nda bu şapelin yanı sıra, güney cephede Bizans dönemine ait kaya mezarları, günlük kullanıma dair küçük mekânlar da yer almaktadır.

- 104. Afyonkarahisar/İhsaniye, Döğer Kızkapanı I no.lu Şapel genel
- 105. Afyonkarahisar/İhsaniye, Döğer Kızkapanı I no.lu Şapel batı duvar
- 106. Afyonkarahisar/İhsaniye, Döğer Kızkapanı I no.lu Şapel güney duvar
- 107. Afyonkarahisar/İhsaniye, Döğer Kızkapanı I no.lu Şapel kuzey duvar

108. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi haç motifi
 109. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi dış görünüm
 110. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi arkosolium mezar
 111. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi apsisi
 112. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi güney haç kolu
 113. Afyonkarahisar/Alanyurt/Kiyır, Böcüni Karanlık İn Kilisesi narteks

Karanlık İn Kilisesi Afyonkarahisar - Alanyurt - Kiyır - Böcüni

Kiyır köyünün kuzeydoğusundaki kaya kütlesi içerisinde yer almaktadır. Kilisenin batısında ve güneyinde bazıları iki katlı çok sayıda mekân yer alır. Kilise ve bu mekânlar bir manastır kompleksini oluşturmaktadır.

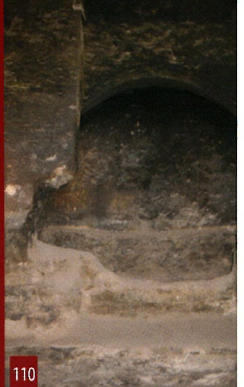
Anıtsal boyutlarıyla ve kaliteli işçiliğiyle dikkat çeken yapı haç planlıdır ve batısında narteksi bulunur. Kilisenin girişi güney duvardan nartekse geçilerek sağlanmıştır. Ancak bu bölümde narteks duvarı yıkılmıştır. Güney duvar üzerinde naosun aydınlatılması için güney haç koluna açılmış dikdörtgen pencere görülmektedir. Pencere yuvarlak kemerli bir niş içerisinde yer almaktadır.

Narteksin batı duvarında 30 cm. derinliğinde dikdörtgen planlı yedi niş bulunmaktadır. Kademeli kemerleri nişleri ayıran payeler kemer başlangıçlarında kademeli silmeli olarak düzenlenmiştir. Merkezdeki nişin üzerinde ek mekânlara açılan geniş bir mazgal pencere yer alır. Kuzey duvarında yuvarlak kemerli mezar nişi bulunur. Mezar nişinin önünde zemine oyulmuş ikinci bir mezar yeri daha vardır. Doğu duvar ekseninde naosa açılan dikdörtgen kapı açıklığı bulunur. Kapının üstünde tonoz alanına denk gelen yuvarlak kemerli bir pencere açıklığı görülmektedir. Kapının sövelerine kazıma tekniğinde yapılmış madalyon içerisinde birer malta haçı işlenmiştir. Kapının iki yanında simetrik olarak altışar niş yer alır. Nişler iki kademeli düzenlenmiştir. Alt kısımda 90 cm. yüksekliğinde nişler düz bir sırt ile üst sıradan ayrılmıştır. Üst sıradaki kademeli yuvarlak kemerli nişler impost başlıklar altında çokgen sütuncelerle ayrılmıştır. Tonoz örtü başlangıcında trapez kesitli bir silme tüm narteksi dolaşır.

Naos zemini narteksten 20 cm. yüksek tutulmuştur. Naosun tavanı, haç kollarında beşik tonoz, orta mekânda manastır tonozu şeklindedir. Batı haç kolunun kuzey duvarında örtü başlangıcına kadar uzanan kademeli yuvarlak kemerli bir niş bulunur. Güney duvardaki benzer niş içerisinde mezar odası bulunmaktadır. Güney ve batı haç kolları arasında bu bölümdeki mezar odası yuvarlak kemerli ve tonozlu düzenlenmiştir. Kuzey haç kolunun batı duvarında, batı haç kolundakiyle benzer bir niş yer alır. Kuzey duvarda güneye yakın alanda küçük boyutlu bir niş açılmıştır. Doğu duvarda ise narteksin batı duvarındakilerle aynı düzenlemeye sahip iki niş bulunur. Bu nişlerin güneyinde merkezdeki büyük bir dairenin etrafında küçük daireler ve uçlarda tekrar büyük dairelerin sıralanmasıyla oluşturulmuş bir haç motifi görülmektedir. Haç kolu kuzey ve batı yönde sekilidir. Güney haç kolu, güney duvarında dikdörtgen pencere hariç, kuzeydekiyle aynı düzenlenmededir. Doğu haç kolu templan ile naosun ayılarak bemaı oluşturur. Bugün yıkılmış olan templanın duvarlarla birleştiği alanlarda sağlam kalabilmiş payeleri görülmektedir. Bemanın kuzey ve güneyinde kademeli yuvarlak kemerli birer niş yer alır. Bu nişlerden güneydeki basamaklı düzenlenmiştir. Yarım daire planlı apsisin kemeri kademelidir.

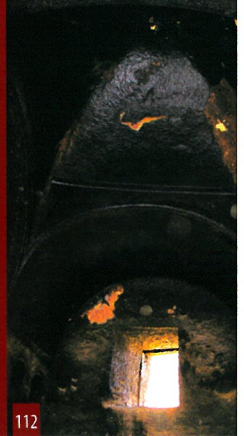
109

110

111

112

Başören İleri

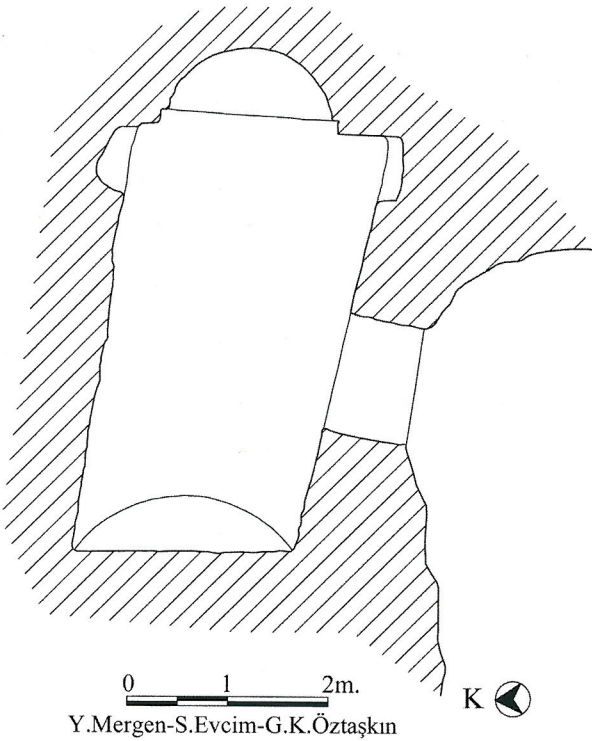
Afyonkarahisar - Selimiye

Selimiye Köyü'nün 2 km. kuzeybatısında bulunur. Selimiye – Bostanlı yolunda, Selimiye çıkışından sağa ayrılan toprak yoldan ulaşılmaktadır.

Başören İleri'ndeki mekânların çoğunluğunu mezar odaları oluşturmaktadır. Bunların dışında tek odadan ibaret küçük mekânlar ve bir şapel bulunur.

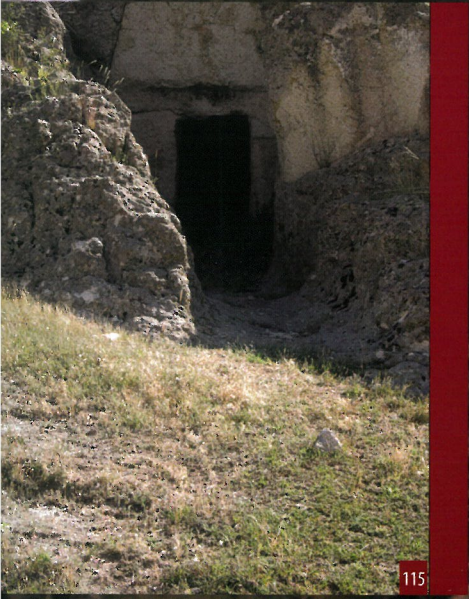
I No.lu mekân iki katlı bir mezar odasıdır ve içinde on adet mezar vardır. Bunlardan ikisi cephe-
dedir. Cephede olanlardan üsttekinin tavanı iki yana pahlı kırma çatı şeklinde oyulmuş olup, diğer
mezarlar beşik tonoz tavanlıdır. Bu mezar odasının kuzeydoğusunda ikinci mezar odası bulunur.
Bu mezar odası tek katlıdır ve içinde üç mezar bulunmaktadır. III no.lu mezar dışarıdadır, hemen
yanında IV no.lu mekân vardır. Dikdörtgen bir giriş açıklığı bulunan IV no.lu mekân tonoz ta-
vanlıdır ve içerisinde değişik boyutlarda nişler bulunmaktadır. Burasının mezar alanı içerisinde
bir dua odası olması ihtimali yüksektir. V no.lu mekân bir şapeldir. Şapele üstü açık bir geçitten
geçilerek, oyularak düzeltilmiş olan güney cephesindeki dikdörtgen kapı açıklığından girilir. Yapı
tek mekânlıdır ve beşik tonoz tavanlıdır. Doğusunda bir apsis, apsisin iki yanında ve kuzey ve
güney duvarlarda birer adet niş bulunur. Oldukça tahrip olmuş durumdadır. VI no.lu mekân "L"
şeklinde bir plana sahiptir. Güneybatı yönünden girilen bu yapı ağıl olarak kullanılmıştır ve içeri-
sine yemlikler oyulmuştur. Yapının esas amacı bilinmemektedir.

Başören'de, yukarıda bahsedilen yapıların bulunduğu kayalığın 400 m. kadar güneybatısında yine
mezar odalarından oluşan ikinci bir yapı topluluğu daha bulunmaktadır.

Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

- 114. Afyonkarahisar/Alanyurt/
Selimiye, Başören İleri apsis
- 115. Afyonkarahisar/Alanyurt/
Selimiye, Başören İleri giriş
- 116. Afyonkarahisar/Alanyurt/
Selimiye, Başören İleri naos

115

116

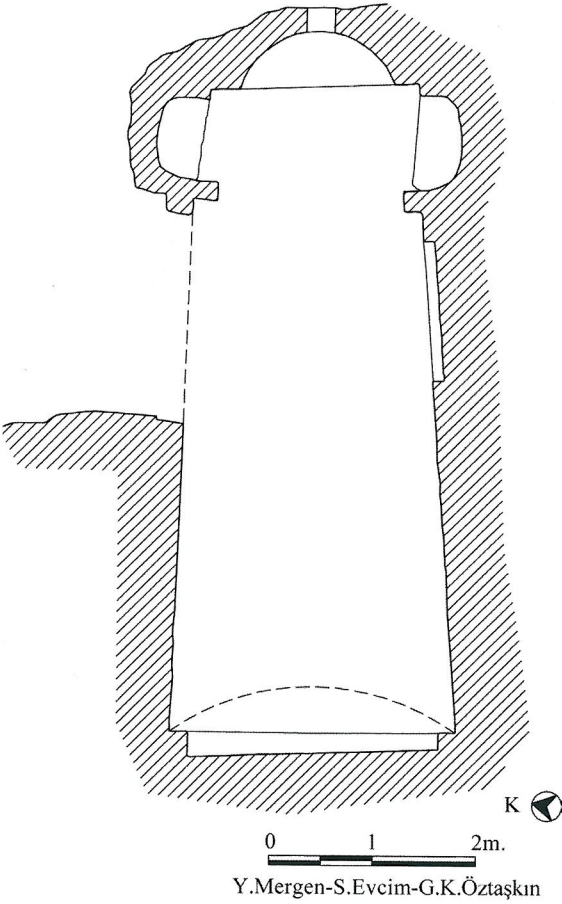
Selimiye Kayalıkları I

Afyonkarahisar - Selimiye

Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesi Selimiye Köyü'nde, köyün 300 m. batı - güneybatısında, kuzey-batı - güneydoğu uzantılı kayalıklardır. Selimiye Kayalıkları I' de, iki şapel, mezar odaları, tek ve birbiriyle bağlantılı işlevi bilinmeyen odalar bulunmaktadır.

1 No.lu şapel, beşik tonoz tavanlı, doğu - batı doğrultusunda küçük bir yapıdır. Naosun kuzey ve güney duvarında tonoz başlangıcı hizasındaki geniş silmeler, mimari plastik imitasyonu olacak şekilde oyulmuş ve süslenmiştir. Güney duvarda baklava dilimi motifi, kuzey duvarda ise örgü motifi uygulanmıştır. Kuzey ve güney duvarda karşılıklı olarak oyulmuş yuvarlak kemerli nişler bulunur. Naos kısmını bemandan ayıran templondan geriye kuzey ve güney duvarlardaki başlangıç kısımları kalmıştır. Yarım yuvarlak olan apsisteki düzensiz açıklık, şapel işlevini yitirdikten sonra açılmış izlenimi uyandırmaktadır. Şapelin batı duvarında büyük boyutlu (1.3 m.) kabartma bir haç ve haçın sağ kolunun altında kazıma ile yapılmış bir tavus kuşu motifi vardır. Sol tarafında ise belirli-belirsiz bir kartal ile çiçekli vazo motifleri görülmektedir. Kuzey duvarda, batıya yakın yuvarlak kemerli bir açıklıkla yandaki mekâna geçilmektedir. Samanlık olarak kullanılan bu mekân oldukça tahrip olmuş durumdadır.

2 No.lu şapel birincisinin güneydoğusunda yer almaktadır. Dikdörtgen planlı ve beşik tonoz tavanlı şapele kuzey duvarındaki açıklıktan girilmektedir. Templondan geriye karşılıklı duvarlardaki başlangıç izleri kalmıştır. Templonun naosun ayırdığı bemandan kuzey ve güney duvarına birer adet niş oyulmuştur. Bu nişlerin içerisinde kim oldukları yıpranmadan dolayı anlaşılabilen iki figür görülür. Başlarının etrafındaki haleler seçilebilmektedir. Figüratif özellikleri seçilebilse de yine kim oldukları anlaşılabilen iki figür de tonozun apsise yakın kısmındadır.

- 117. Afyonkarahisar/İncehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları I, 1 no.lu Şapel, tavus kuşu
- 118. Afyonkarahisar/İncehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları I, dış görünüş
- 119. Afyonkarahisar/İncehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları I, 1 no.lu Şapel, düğüm motifi
- 120. Afyonkarahisar/İncehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları I, 2 no.lu Şapel, duvar resmi
- 121. Afyonkarahisar/İncehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları I, 1 no.lu Şapel, haç ve tavus kuşu

118

119

120

121

122

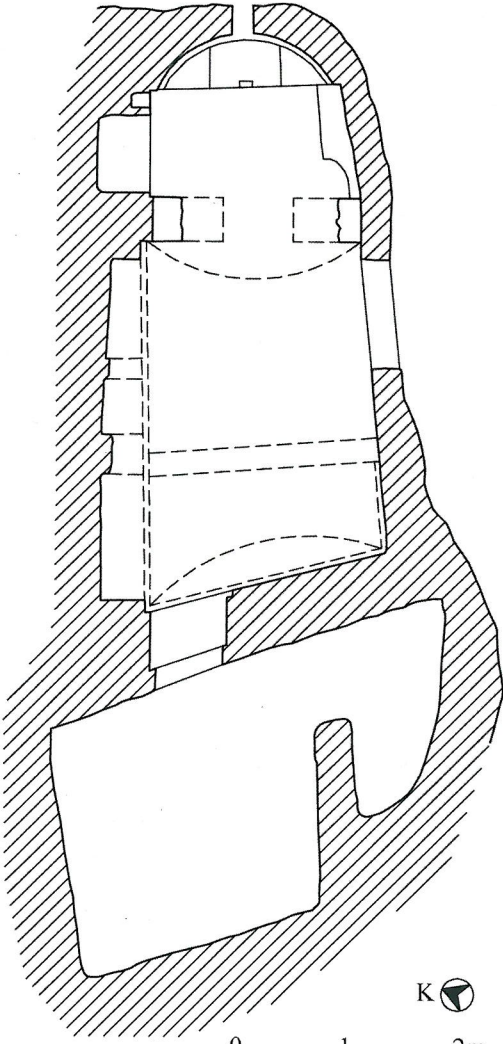

Selimiye Kayalıkları II

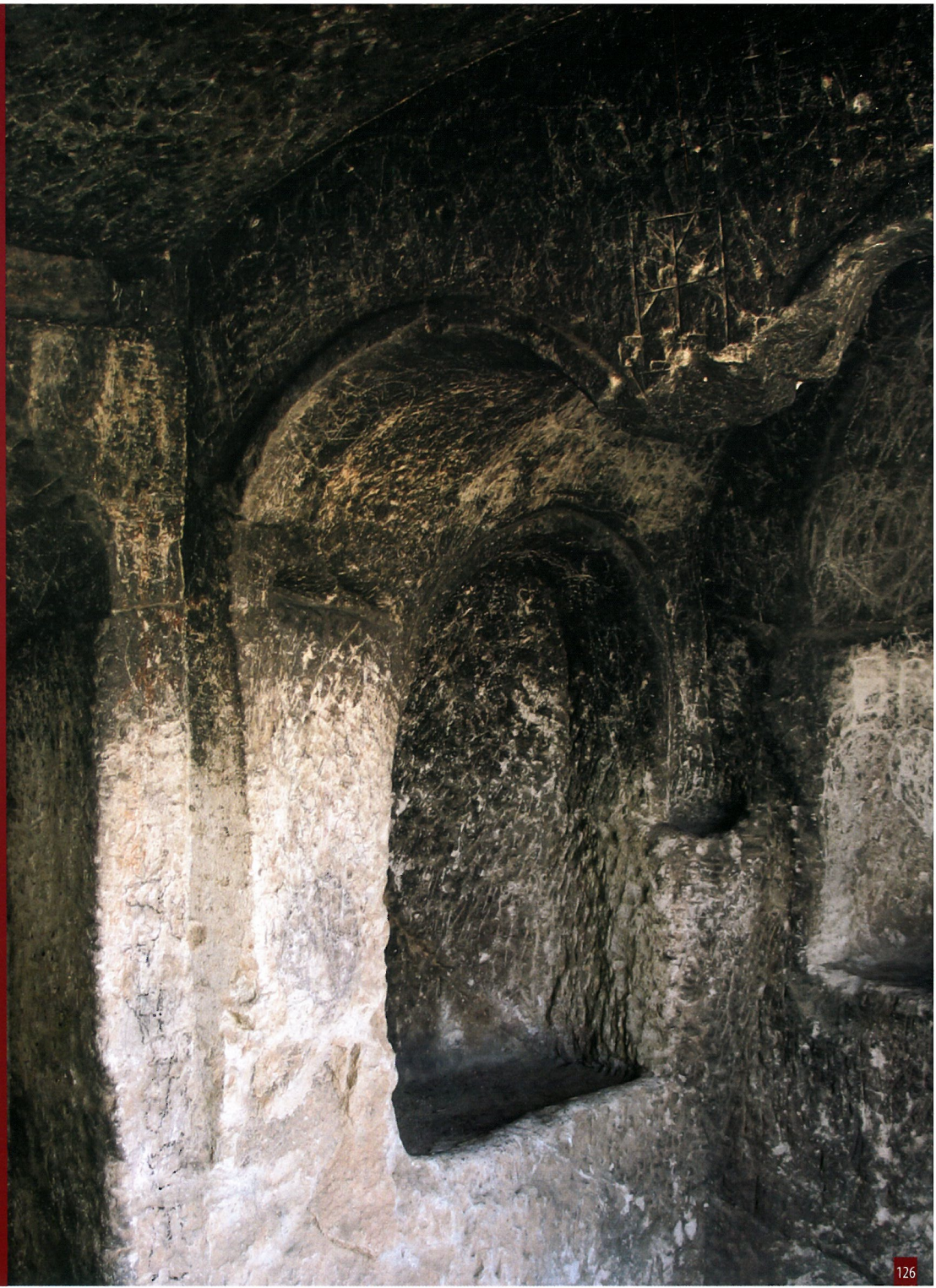
Afyonkarahisar - Selimiye

Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesi Selimiye Köyü'nde, köyün 300 m. kuzeybatısında, Selimiye – Bostanlı yolunun kuzeyinde yer almaktadır. Bu kayalıkta iki şapel, mezar odası ve işlevi belli olmayan odalar mevcuttur.

1 No.lu şapel doğu–batı doğrultusunda, dikdörtgen planlıdır. Yapıya kuzeyindeki dikdörtgen giriş açıklığı ile girilmekte olup, girişin bulunduğu dış cephe yüzeyi düzeltilmiştir. Burada, kapının üzerinde bir silme uzanmaktadır. Naosu kareye yakın dikdörtgendir ve beşik tonoz tavanlıdır. Tonoz kuzey–güney doğrultusunda dışa taşkın bir kemer şeklindeki geniş silmeyle ikiye ayrılır. Kuzey duvarında üç adet niş bulunur. Naos ve bemaı, üç kemerli açıklığa sahip olduğu tonozla birleşen kısımdan anlaşılan ancak alt kısmı günümüze ulaşmayan bir temponun ayırdığı görülmektedir. Apsis yarım yuvarlağının içine bir altar oyulmuştur ve apsis yarım kubbesi başlangıç hizasındaki silmeyle vurgulanmıştır. Apsis duvarındaki düzensiz açıklık şapel işlevini yitirdikten sonra açılmış izlenimi uyandırmaktadır. Şapelin güney duvarında bema hizasında bir seki yer alır. Batıda üzeri yazıtlı ve haç motifli yuvarlak kemerli bir alınlığı olan açıklıktan oldukça tahrip olmuş, üzeri açılmış ve zemini toprakla dolmuş ayrı bir mekâna geçilir. Bu mekânın dışarıya doğrudan bağlantısı bulunmamaktadır. İçerisinde kapısında olduğu gibi kırmızı boya ile yapılmış Grekçe yazıt ve haçlar bulunan mekânın bir mezar odası olması olasılığı yüksektir ancak zemin dolduğu için içeride mezar bulunup bulunmadığı anlaşılamamaktadır.

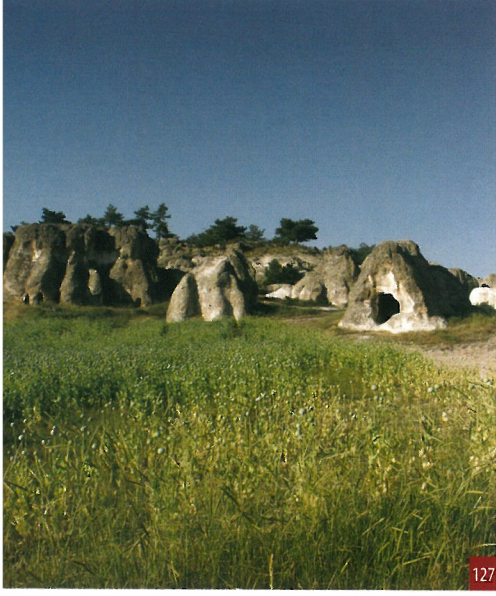

Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

2 No.lu şapel günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Beşik tonoz tavanlı, doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapının kuzey ve güney duvarları içe doğru eğimlidir. İki duvarda da karşılıklı birer seki ve tonoz başlangıcı hizasında silmeler bulunmaktadır. Bölgede genellikle karşılaşılan üç açıklıklı templon düzenlemesi bu yapıda da görülür ancak yine diğer yapılarda olduğu gibi iç mekânı genişletmek maksadıyla tahrip edilmiştir. Templonun ve apsisin kemerleri üzerinde yine bu bölgenin karakteristiği olan kırmızı boya ile yapılmış yuvarlak motifler yer almaktadır.

122. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları II, 1 no'lu Şapel kırmızı boyalı bezemeler
123. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları II, 1 no'lu Şapel bezemeler
124. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları II, 1 no'lu Şapel haç motifi ve yazıt
125. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları II, 1 no'lu Şapel apsis
126. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyurt Selimiye Kayalıkları II, 1 no'lu Şapel kuzeydoğu köşe

Selimiye Kayalıkları III

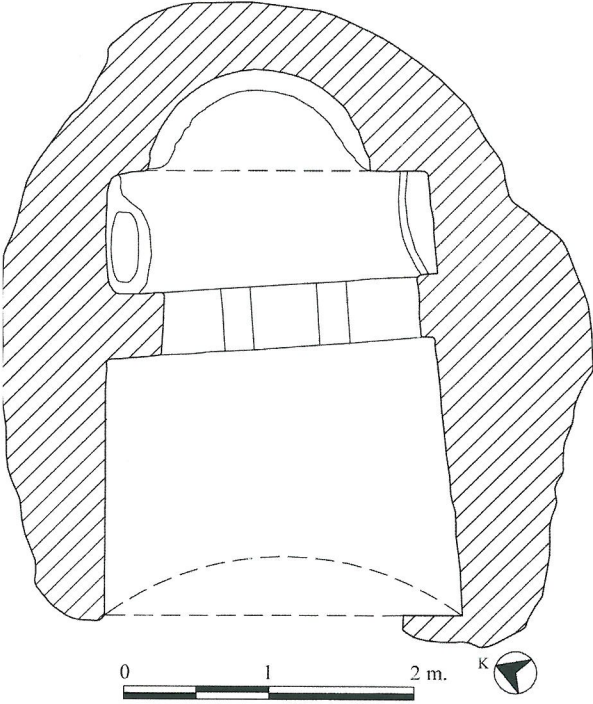
Afyonkarahisar - Selimiye

Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesi Selimiye Köyü'nde, köyün 600 m. kuzeyindedir. Bu alandaki kayalığın ön kısmında yer alan iki konik peri bacasının içinde iki adet şapel bulunur.

Bunlardan birincisi, girişi batıya bakan, beşik tonoz tavanlı, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, tek apsisli bir yapıdır. Kuzey ve güney duvarında tonoz başlangıcı hizasında silmeler bulunmaktadır. Templonundan geriye yalnızca izler kalan şapelin apsisinin önünde bir altar bulunduğu yine yerini gösteren izlerden anlaşılmaktadır.

Bu şapelin kuzeyinde ikinci şapel yer alır. Oldukça küçük boyuttaki bu şapel de tonoz tavanlıdır. Tonoz girişten apsise doğru yükselmektedir. İlki gibi templonu günümüze ulaşmamıştır ancak var olduğu izlerden anlaşılmaktadır. Kuzey duvarında kırmızı boya ile yapılmış haçlar ve kuş motifi görülür. Güney duvarında da aynı şekilde yapılmış haçlar vardır.

Kayalığın diğer mekânları ana kayada bulunan genellikle dikdörtgen planlı tonoz tavanlı odalardır. Bu alanda üst kısımda kaçak kazılardan kaynaklı çeşitli tahribatlar göze çarpmaktadır.

Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

- 127. Alanyurt Selimiye kayalıkları III, genel görünüş
- 128. Alanyurt Selimiye kayalıkları III, 2no'lu şapel kuzey duvarı
- 129. Alanyurt Selimiye kayalıkları III, 2 no.lu şapel dış görünüş
- 130. Alanyurt Selimiye kayalıkları III, 2no'lu şapel apsis

128

129

130

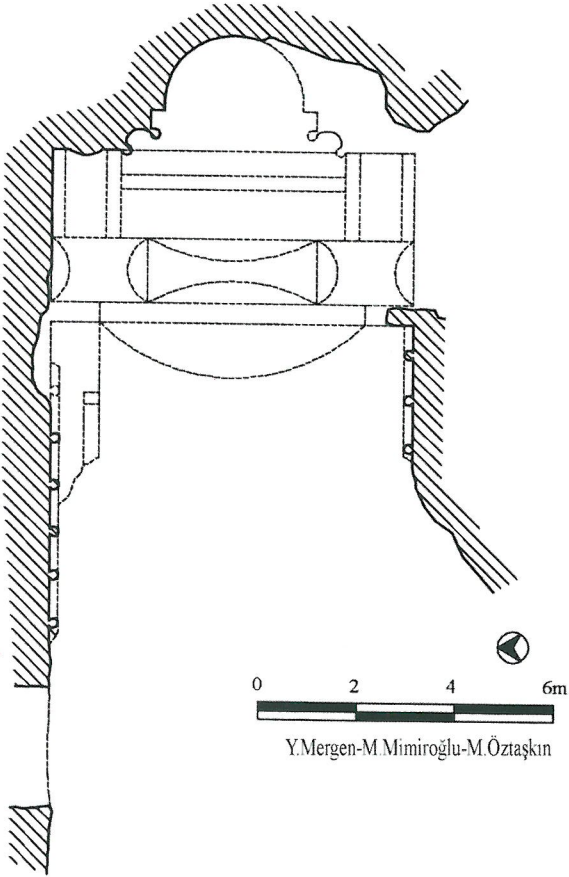
İbrahim İnleri

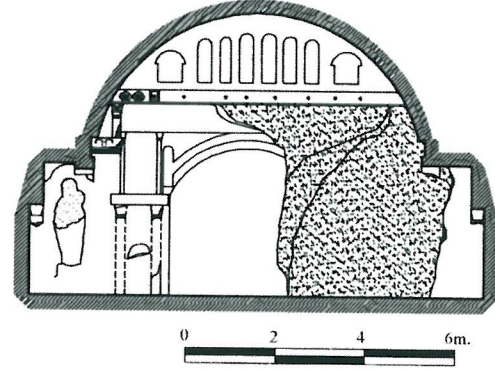
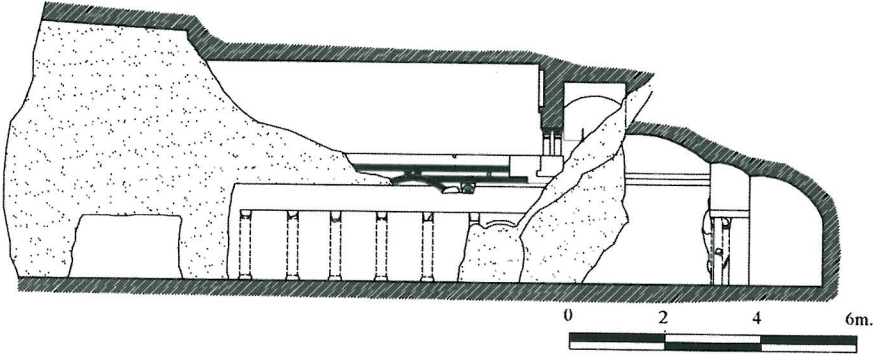
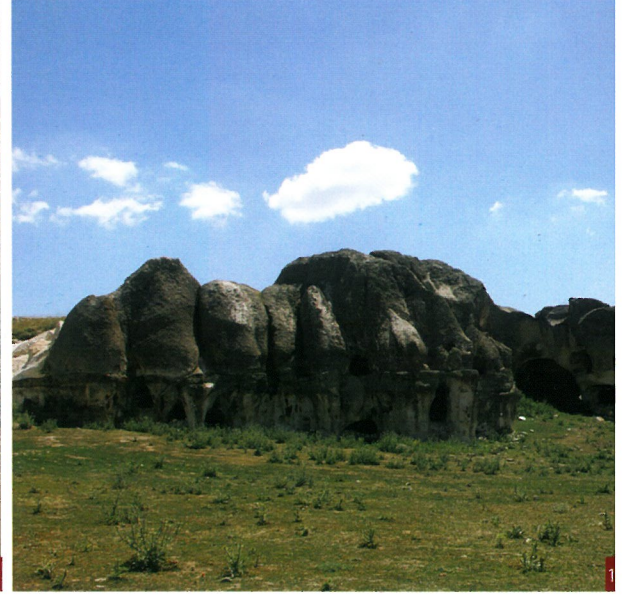
Afyonkarahisar - Selimiye

Afyonkarahisar'ın İncehisar ilçesine bağlı Selimiye köyünün 600 m. kadar güneybatısındadır. Buradaki kilise ve etrafındaki mekânlardan oluşan yapı topluluğu bölgedeki en ilginç örneklerdendir ve gösterdiği özelliklerle oldukça özgündür. Bu özelliklerin başında mimari plastik imitasyonları ve apsisin kuzeyindeki, figüratif özellikleri seçilemeyecek kadar tahrip olmuş, bu yüzden kimi tasvir ettiği net olarak anlaşılabilen yüksek kabartma figür gelir. Kabartmanın bölgede Frig döneminden kalma bir Kybele tasviri olması mümkünse de Bizans döneminde yapılmış Meryem ve Çocuk İsa tasviri olma ihtimali de sözkonusudur.

Kilise kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundadır ve üç nefli olduğu örtü sistemi uygulamasından anlaşılmaktadır. Yapının giriş kısmı tamamen çökmüştür. Bir narteksi olduğu izlerden anlaşılmaktadır ancak bu kısım da günümüze ulaşamamıştır. Bu kısmın kuzeyinde tonozla örtülü küçük bir mekân bulunmaktadır.

Kilisenin kuzey duvarı iki kademelidir; tonoz kemeri duvardan dışa taşkındır ve bu kademelenme arasında duvar boyunca uzanan bir korniş düzenlemesi yer alır. İkonostasisin sütunları ve nefleri ayıran sütunlar yıkılmıştır. Özellikle ikonostasisin güney ve üst kısımlarıyla kuzey nef ayırımı kemerlerinin naosa bakan yüzlerinde mimari plastikte rastladığımız şekilde oyma ve kabartmalar ile bu süslemeleri barındıran mimari plastik imitasyonları yapının özgün olmasını sağlayan özelliklerdendir. Doğu duvarda apsisin kuzeyinde, yukarıda bahsedilen yüksek kabartma figür yer alır. Apsisin iki yanında, köşelerde yuvarlak, apsis yayının başlangıcındaysa kare kesitli girintiler

dekoratif unsurlardır ve yine bölge içerisinde bu yapıya özgü özelliklerdendir.

Kilisenin güney duvarı ve güneyindeki iki katlı mekânlar büyük oranda çökmüştür. Buradan kaya bloğunun arkasına doğru yaklaşık 10 m. uzunluğunda bir tünel açılır. Tünelle geçilen bu kısımda bir şapel bulunmaktadır. Yine iki katlı mekânların olduğu bu bölümdeki şapel üst kattadır ve zemini alt kata çökmüş durumdadır. Şapelin narteksinin güney duvarında bir mezar nişi yer alır. Kare planlı ve beşik tonoz tavanlı şapele dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Kalan izlerden üç açıklığı olan bir templonu olduğu anlaşılır. Bu templonun naostan ayırdığı bemanın kuzey ve güney duvarlarında birer adet yuvarlak kemerli niş görülür. Şapelin yarım daire formu apsisi içerisinde, kemer başlangıcı hizasına kadar yükselen bir altar vardır.

İbrahim İleri çevresinde, bahsedilen Bizans dönemi yapı topluluğu dışında çok sayıda Roma dönemi kaya mezarı da bulunmaktadır.

- 131. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyur Selimiye İbrahim İleri, kemer süslemesi
- 132. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyur Selimiye İbrahim İleri, figüratif kabartma
- 133. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyur Selimiye İbrahim İleri, templon
- 134. Afyonkarahisar/İscehisar/Alanyur Selimiye İbrahim İleri, genel görünüş

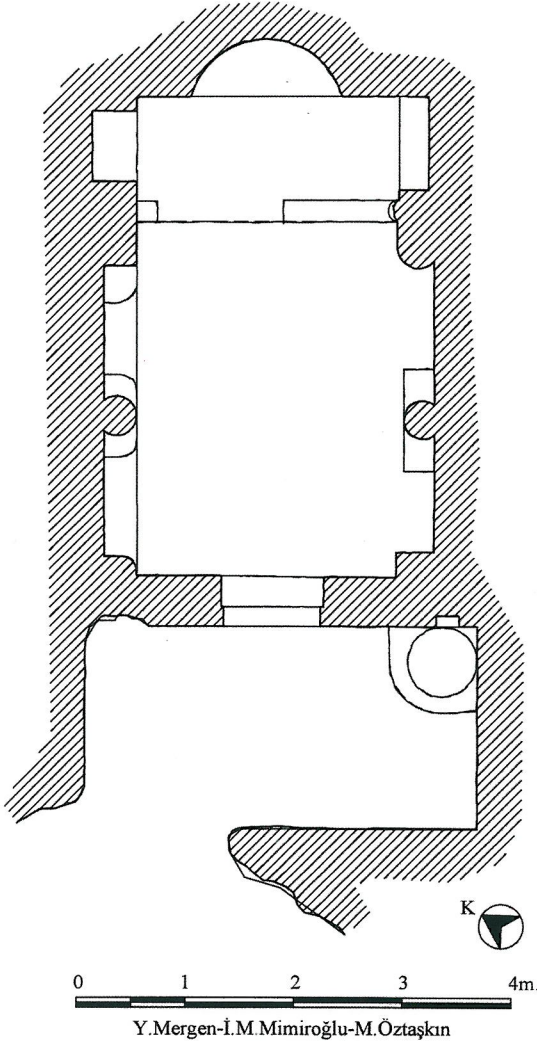
I No'lu Kilise

Alanyurt - Selimiye - Olukpınar

Tek mekânlı kilisenin batısında dikdörtgen planlı bir narteks bulunmaktadır. Narteksin kuzey batı bölümü yıkılmıştır. Narteksin doğu duvar aksındaki dikdörtgen biçimli bir kapıyla naosa geçilmektedir.

Naosta kuzey ve güney duvarlarda karşılıklı ikişer niş yer alır. Yuvarlak kemerli nişler arasında profilli başlıklara sahip sütunlar bulunur. Duvarların daha iyi korunabilmiş üst kısımlarında ve kemer çevrelerinde kırmızı renkte geometrik freskolar görülmektedir. Naos tavanı beşik tonoz şeklindedir. Tonoz başlangıcında trapez kesitli bir silme bulunur.

Bema ve naos arasında templon düzenlemesi görülmektedir. Mevcut izlerden kemerli açıklıklara sahip olduğu anlaşılan templon üzerinde de geometrik freskolar görülmektedir.

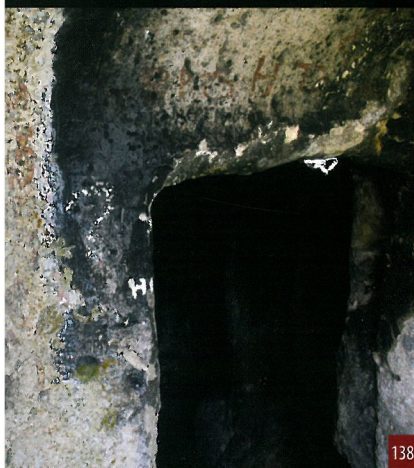
- 135. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, I No.lu Kilise, sütun başlığı
- 136. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, I No.lu Kilise, kuzey duvarı
- 137. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, I No.lu Kilise, apsis
- 138. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, I No.lu Kilise, girişte yer alan süslemeler
- 139. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, I No.lu Kilise

136

137

138

139

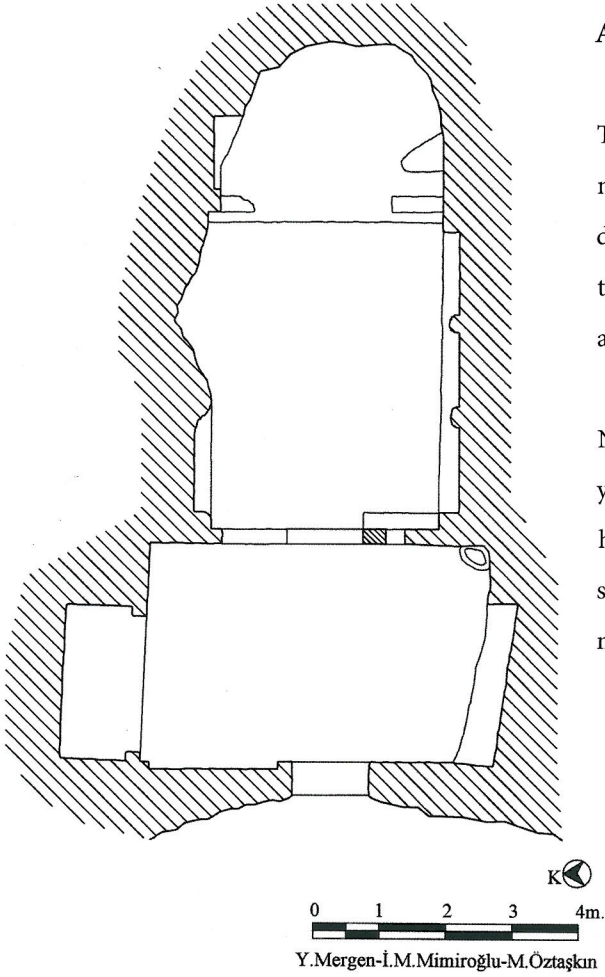

II No'lu Kilise

Alanyurt - Selimiye - Olukpınar

Tek mekânlı kilisenin batı ve kuzey duvarları tahrip olmuştur. Tavan üzerinde de açıklıklar oluşmuştur. Tek mekânlı kilisenin batısında dikdörtgen planlı narteks bulunur. Narteksin kuzeyinde dikdörtgen planlı mezar nişi yer alır. Narteksin doğu duvarının sadece güney kanadı korunmuştur. Bu alanda naosa giriş sağlayan dikdörtgen planlı giriş kapısı ve yanında küçük bir pencere açıklığı görülmektedir.

Naosun içerisinde batı duvarda kapı üzerinde değirmi şeklinde bir alınlık yer alır. Güney duvarda yuvarlak kemerli düzenlenmiş üç niş bulunur. Nişler içerisinde ve kemer aralarında kırmızı renkli haç bezemeleri görülür. Naos tavanı beşik tonoz şeklindedir ve tonoz başlangıcında trapez kesitli silme bulunur. Bema ve naosu ayıran templona ait izler zemin seviyesinde görülmektedir. Bemanın kuzeyinde dikdörtgen biçimli bir niş bulunur.

- 140. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, II No.lu Kilise, haç motifi
- 141. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, II No.lu Kilise, batı duvarı
- 142. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, II No.lu Kilise, güney duvarı
- 143. Afyonkarahisar/Alanyurt/Selimiye, Olukpınar, II No.lu Kilise, dış görünüş

Kırkinler Kaya Kompleksi Afyonkarahisar - İncehisar

Kırkinler sit alanı içerisinde, Seydiler Beldesi'nin 2 km. kuzeydoğusunda, Afyonkarahisar - Ankara yolunun 33. km.sinde yer almaktadır. Kayaya oyma iki kat, kaya üzerinde de bir kat olmak üzere üç katta kaya yapıları bulunur. Alt kat, girişleri doğu cephede olan, birbirleriyle bağlantısı olmayan birisi kilise olmak üzere üç büyük mekân içerir. Orta kat tüm kayalığa yayılan, birbirlerine bağlı kiliseler, odalar ve mezarlar içmektedir. Kayalığın üzerinde ise mezarlar, dikdörtgen ve daire formunda ağızları olan sarnıçlar, suyolları ile birbirlerine bağlı havuzcuklar ve nişler bulunmaktadır.

Alt kattaki kilise doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, narteksli ve tonoz tavanlı olup, kuzey-güney doğrultusundaki narteksi düz tavanlıdır. Buradan naosa geçilir. Naosta batı duvarında iki, kuzey duvarında dört ve güney duvarında üç adet yuvarlak kemerli niş görülür. Doğu duvarındaki apsisi yarım daire formundadır.

Orta kat dini bir kompleks görünümündedir. Bu alandaki kiliseler ve odacıklar tasvirde kolaylık sağlamak amacıyla birer harfle isimlendirilmiştir: A, D, G ve H mekânları kilisedir, C mekânı mezar odası ve ona bağlı B mekânı küçük bir şapeldir. E, F, J, K, L, M, N, O ve P mekânları ise kiliseleri birbirine bağlayan odacıklar ve koridorlardır.

Güney ve güneybatıdaki yuvarlak kemerli kapılardan girilen A mekânı doğu batı doğrultusunda iki nefli, iki apsisi, tonozla örtülü bir mekândır. Nef ayrımı yuvarlak kemerlerin oturduğu iki paye ile sağlanmıştır. Güney nefte apsis ve naosu ayıran bir templon bulunmaktadır. Alt kısmı tahribat-

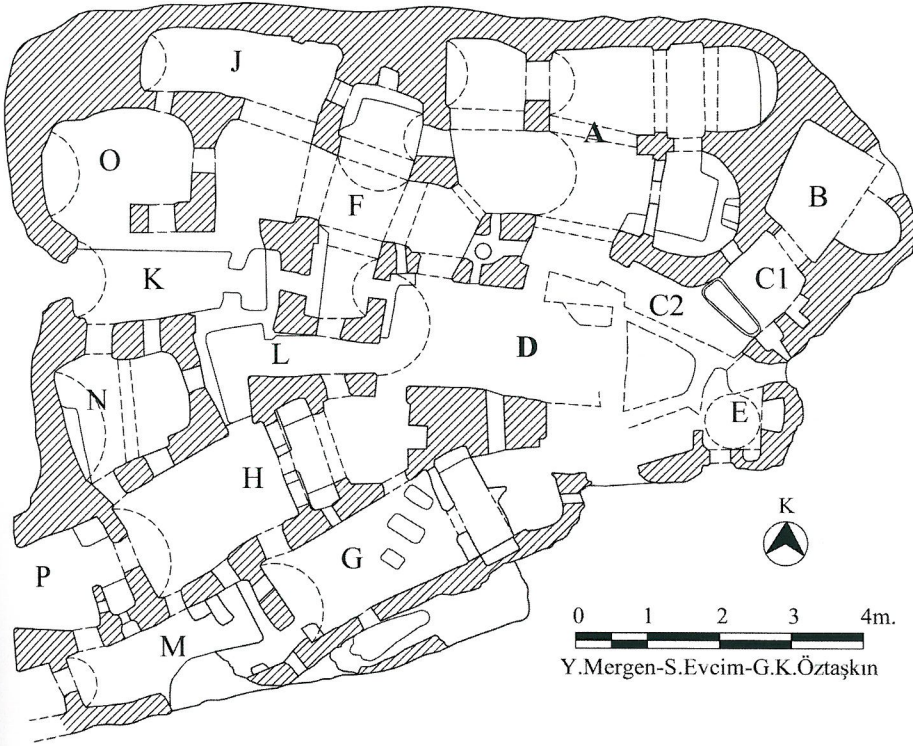
145

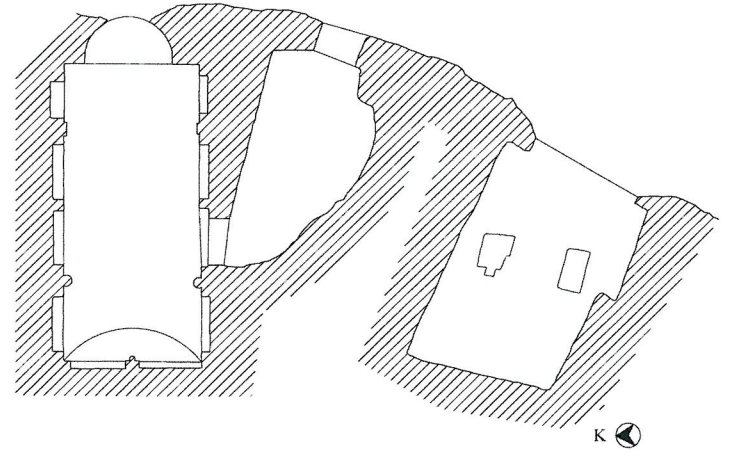
146

147

Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-G.K.Öztaşkın

- 144. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Kirkinler Kaya Kompleksi, dış görünüş
- 145. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Kirkinler Kaya Kompleksi, A mekânı tonoz
- 146. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Kirkinler Kaya Kompleksi, B mekânı apsis
- 147. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Kirkinler Kaya Kompleksi, B mekânı batı duvarı

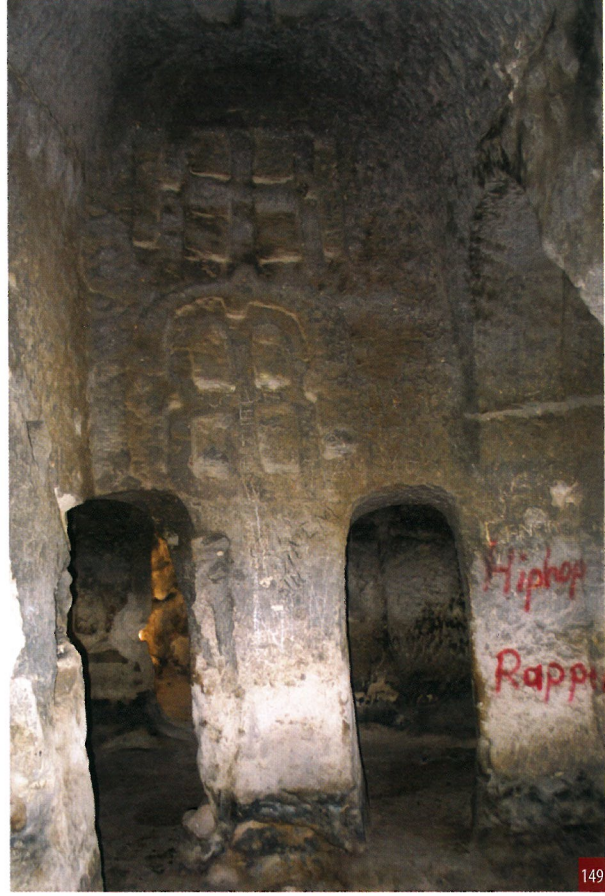
tan dolayı günümüze ulaşamasa da üst kısmı sağlamdır ve üçlü bir düzenleme olduğu bu kısımdan anlaşılmaktadır. Üst kısım kemer başlangıçları hizasına kadar olan üçgen alınlıklı ve üzerinde tonozla kadar devam eden iki bölümden oluşmaktadır. Üçgen alınlık üç bölüme ayrılmıştır ve bunların içerisinde kabartma haç motifleri görülür. Silmelerle üçgen alınlıktan ayrılmış olan üst kısımda da aynı uygulama vardır. Yarım yuvarlak planlı apsisin ekseninde duvara bitişik bir katedra oyulmuştur ve iki yanında apsis duvarı boyunca synthronon işlevini gören seki uzanır. Apsis duvarında, katedranın arkasında ve kuzeyinde birer kabartma haç motifi vardır. Katedranın güneyinde ise bir mezar bulunduran C mekânına açılan küçük bir pencere vardır. Kuzey nefin apsis önünde de bir templan duvarına dair izler görülür. Güney neften farklı olarak burada apsisten önce bema mekânını oluşturacak şekilde düzenlendiği kalan izlerden anlaşılmaktadır. Bu bema bölümünden güney nefin apsis önüne bir geçiş bulunmaktadır. Kuzey nefin apsisi de yarım yuvarlak planlı olup kubbemsi tonoz tavanlıdır ve bu kısımda kabartma haç motifleri vardır. A mekânının tonozlarında da, daire içerisine alınmış ve serbest kabartma haç motifleri ile yapılmış düzenlemeler yer alır. Gerek düzenlemeler gerekse haçların formları bölge içerisinde üniktir.

D mekânı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, tek mekânlı, tonozlu bir kilisedir. Doğusu alt seviyede yıkılmıştır ancak hem zeminde kalan izlerden hem de tonozla birleşen sağlam kısımlardan bu kısmın plan özellikleri anlaşılabilir. Apsisle naosu ayıran bir templan duvarının izleri görülür. Apsis yarım kubbesinde kabartma haç tasviri yer alır. Apsis kemeri dikdörtgen prizma silmelere oturmaktadır. Mekân kuzeyde A mekânı ile C2 koridoru aracılığıyla, doğusunda ise düzensiz planlı, içerisinde nişler olan ve kubbe ile örtülü küçük E mekânı ile birleşmektedir. Batısından da yuvarlak kemerli bir kapıyla F mekânına geçiş vardır. F mekânından A mekânına da geçişlerin olması burasının A ve D mekânları için narteks işlevi gören bir mekân olduğunu düşündürmektedir. Güneyinde ve güneybatısında H ve G mekânlarına geçilen açıklıklar vardır. Bu iki mekân da birer kilisedir. İkisi de tek mekânlı tonoz tavanlı ve templan duvarı bulunan yapılarıdır. Kayalığın yönelişine uygun olarak yapıldıkları için yönelişleri problemlidir, ikisi de kuzeydoğu-güneybatı yönündedir. Bemalarında karşılıklı birer niş bulunur. G mekânının zemininde güneydoğu-kuzeybatı yönelişli yan yana sıralanmış üç küçük dikdörtgen oyuk bulunur. Bu oyuklar röliker olarak yapılmış olabilirler. Mekânın dışarıya bakan güney cephesinde, dışarıda bir mezar bulunmaktadır. G mekânı kuzeyde H mekânıyla, batısında M mekânıyla, kuzeydoğusunda da D mekânıyla açıklıklar vasıtasıyla birleşmektedir. H mekânı da güneyinde M ve G, batısında P, kuzeyinde L ve N, kuzeydoğusunda ise D mekânı ile pencere ve kapı açıklıklarıyla birleşmektedir.

Yapı grubunu batısındaki mekânlardan K ve L geçişleri sağlayan koridorlar olup, J, K, M, N, O ve P mekânları doğudaki dört kilisenin (A, D, H, G) müstemilatını teşkil etmektedirler.

148

149

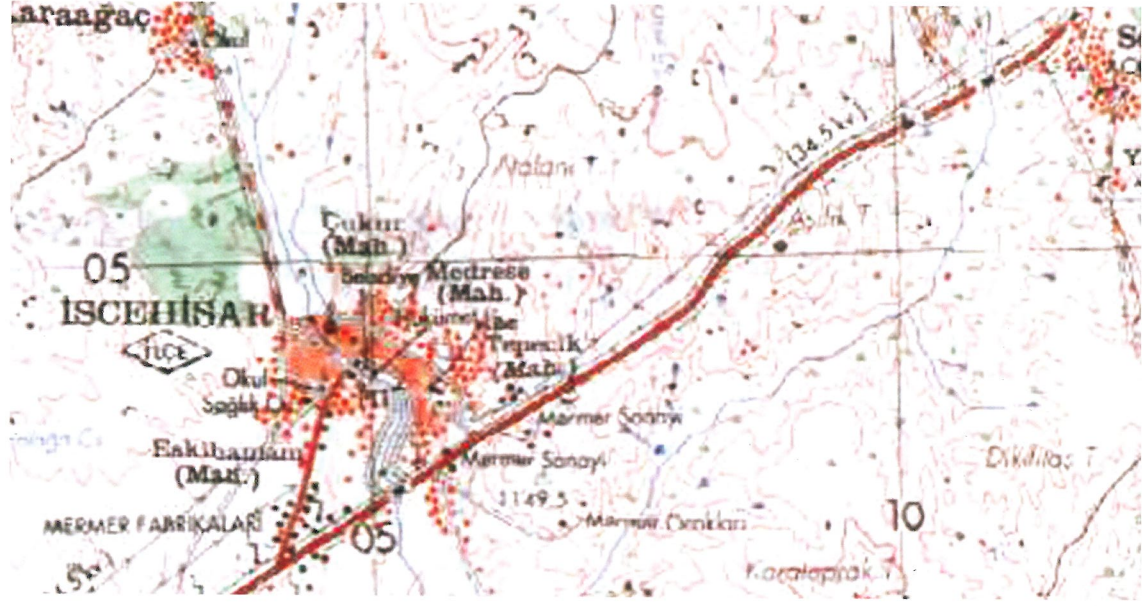

150

151

148. Afyonkarahisar/Iscehisar/Seydiler Kirkinler Kaya Kompleksi, C1 mekânı
149. Afyonkarahisar/Iscehisar/Seydiler Kirkinler Kaya Kompleksi, A mekânı batı duvarı
150. Afyonkarahisar/Iscehisar/Seydiler Kirkinler Kaya Kompleksi, D mekânı tonoz
151. Afyonkarahisar/Iscehisar/Seydiler Kirkinler Kaya Kompleksi, D mekânı batıdan bakış

Ağınönü Kilisesi

Afyonkarahisar - İscehisar - Seydiler Kasabası - Karakaya Köyü

Karakaya köyünün kuzeyindeki ocak yolu takip edilerek ulaşılan kaya kütlesi içerisinde yer almaktadır. Kilisenin bulunduğu kaya kütlesi çok sayıda mekân içermektedir. Bu sebeple kilise ve çevresindeki yapılar bir manastır kompleksi olarak düşünülebilir.

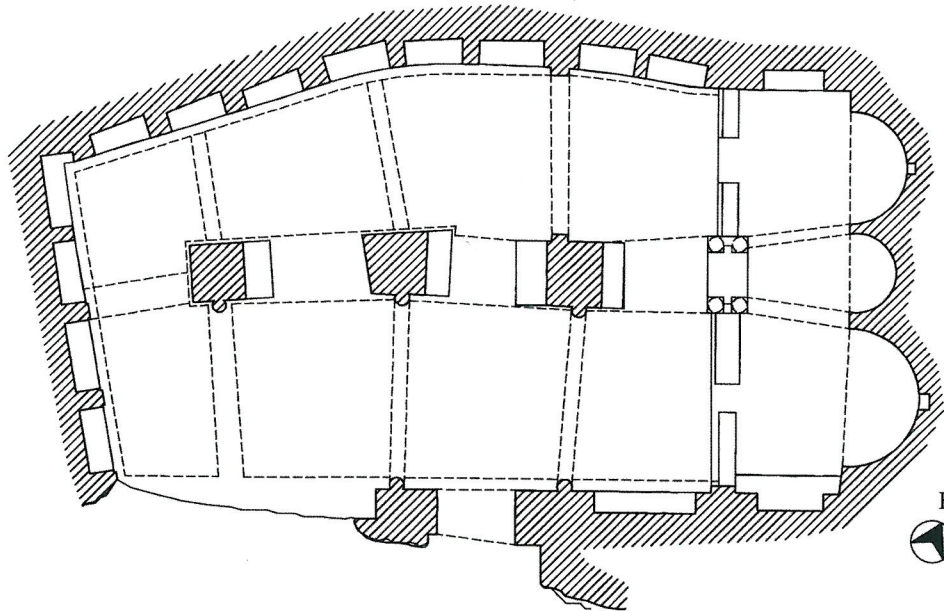
İyi bir işçilik yansıtan kilise iki neflidir. Nef tavanları beşik tonoz şeklinde yapılmıştır ve nef ayrımları üç geniş paye ile sağlanmıştır.

Kilisenin girişi güney duvar ekseninde dikdörtgen bir kapı ile sağlanmıştır. Giriş kapısı kademeleştirilmiş yuvarlak kemerli bir niş içerisinde yer almaktadır.

Güney nefte payelerin güney yüzlerinde ve simetrik olarak güney duvarda yarım sütunlar bulunur. Sütunlar arasındaki kemer atılımları izlenebilmektedir. Bu kemerlerden en batıdaki kemer gözü dolu bırakılmış ve yuvarlak kemerli bir pencere açıklığı yapılmıştır. Batı duvarda toplam dört niş yer alır. Nişler kademeli yuvarlak kemerlidir ve yarım kubbe başlangıçlarında kademeli siltmeler bulunur.

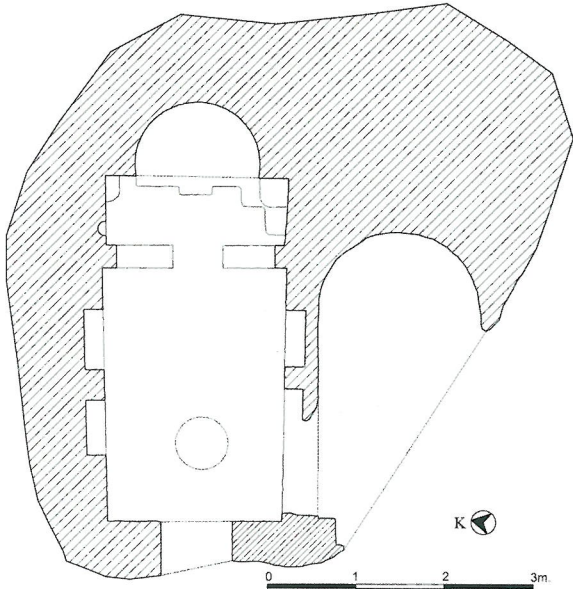
Kuzey nefin kuzey duvarında batı duvardakiler ile aynı özellikte sekiz niş bulunur. Payeler düz bırakılmıştır.

Kilisenin doğu duvarı üç apsislidir. Ancak alışılmış üçlü apsis uygulamalarından farklı olarak merkezdeki diğerlerinden alçak ve küçük boyutlu tutulmuştur. Apsis kemerleri kademeli yapılmış ve orta apsinin iki yanında, kemer aralarında kabartma şeklinde birer haç işlenmiştir. Mevcut izlerden üç apsis önünde uzanan bir templan olduğu anlaşılmaktadır. Templan orta apsis önünde değişik bir düzenlemeye sahiptir. Payelerin hizasına gelen bu bölüm yıkılmıştır. Ancak doğu yönünde son paye sırasında payenin; doğudaki ikisi kare kesitli batıdaki ikisi sütun şeklinde dört ayaklı olarak; baldaken tarzında işlendiği anlaşılmaktadır.

0 1 2 3 4m.
Y.Mergen-İ.M.Mimiroğlu-M. Öztaşkın

152. Afyonkarahisar/İscehisar/
Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü
Kilisesi, orta apsis
153. Afyonkarahisar/İscehisar/
Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü
Kilisesi, kuzey duvardaki nişler
154. Afyonkarahisar/İscehisar/
Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü
Kilisesi, naos
155. Afyonkarahisar/İscehisar/
Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü
Kilisesi, naos ve güney nef
156. Afyonkarahisar/İscehisar/
Seydiler, Karakaya Köyü, Ağınönü
Kilisesi, kaya yerleşimi genel
görünüm

Y.Mergen-M.Mimiroğlu-G.K. Öztaşkın

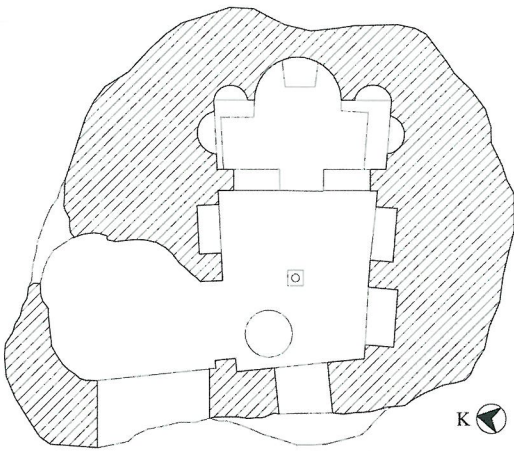
Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi Afyonkarahisar - İncehisar - Seydiler Kasabası

Seydiler Kasabasının güneyinde yer alır. İlk iki katı kilise ve en üstte bir geniş odası şeklinde üç katlı olarak düzenlenmiş bir kaya bloğudur.

İlk kattaki kilise 'I No.lu Kilise' olarak adlandırılmıştır. Dikdörtgen planlı kiliseye giriş, batı duvarının merkezinden dikdörtgen bir kapıyla sağlanmıştır. Doğu duvarında yarım daire planlı apsis yer alır. Bema ve naos arasında üç kemerli templon bulunmaktadır. Templon üzerinde arşitrav izleri de görülmektedir. Bemanın kuzey ve güneyinde 30-35 cm. yükseklikte sekiler yer alır.

Tavanı beşik tonoz olan naosun kuzey ve güney duvarlarında yuvarlak kemerli ikişer niş bulunur. Kemerler kademeli şekilde düzenlenmiştir. Güney duvar üzerinde kızıl-kahverengi kökboyasının doğrudan kaya üzerine uygulanmasıyla oluşturulmuş boya izleri görülmektedir. Mevcut izlerden daireler ile oluşturulmuş bir kompozisyona ait izler ve haçlar görülebilmektedir. Kilisenin güneyinde dikdörtgen planlı küçük bir mekân bulunmaktadır. Tavanı beşik tonoz şeklinde yapılmış mekânın güney kısmı tamamen yıkılmıştır. Mekânın doğusu yarım daire şeklinde düzenlenmiştir.

Üst kattaki kilise 'II No.lu Kilise' olarak adlandırılmıştır. I No.lu Kilise'ye benzer plandadır. Doğu duvarda üçlü apsis düzenlemesi yapılmıştır. İki yandakinden daha geniş düzenlenmiş ana apsis önünde altar bulunmaktadır. Bema ile naosu ayıran templon üç kemerlidir. Bemanın kuzey ve

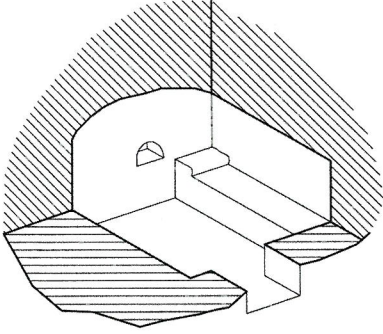
Y.Mergen-M.Mimiroğlu-G.K. Öztaşkın

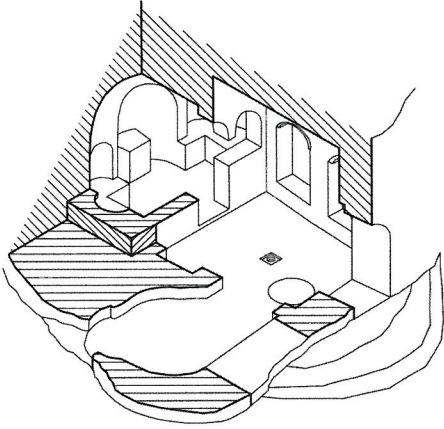
158

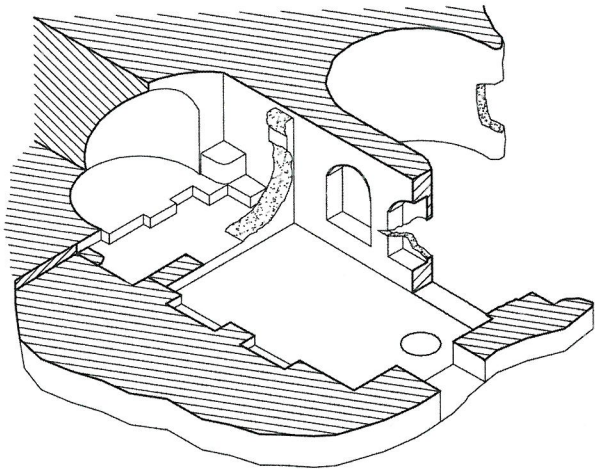
159

güneyinde yan apsislerin ölçülerine yakın birer yarım yuvarlak niş açılmıştır.

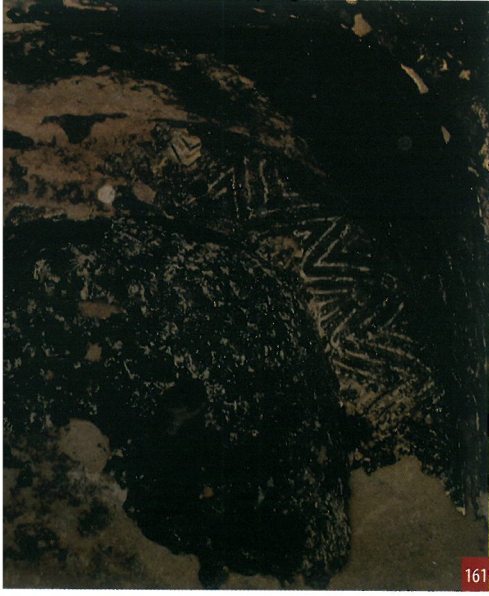

Naos I No.lu Kilise ile aynı biçimde düzenlenmiştir. Kuzey duvarın batısındaki niş, daha sonra oyularak genişletilmiştir. Naosun batısındaki oyuk I No.lu Kilise ile bağlantılıdır. Kilisede templon, apsis nişleri, naostaki nişler ve örtü üzerinde yine boyalı izleri görülür. Bu izlerden güney duvarın doğusundaki niş kemerinde, kıvrım dallardan oluşan bitkisel bir düzenleme seçilmektedir.

En üstte dikdörtgen planlı kesiş odası yer alır. Mekânın tavanı düz işlenmiştir. Güney duvara bitişik, doğu ucu yastık biçiminde işlenmiş kline yer alır. Klinenin hemen yanında küçük bir niş bulunmaktadır.

157. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi, 2 No.lu Kilise, apsis templon
158. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi, genel görünüş
159. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi, kesiş odasında yer alan kline
160. Afyonkarahisar/İscehisar/Seydiler, Leylek Kayalığı Kaya Kompleksi, 1 No.lu Kilise batı duvarı

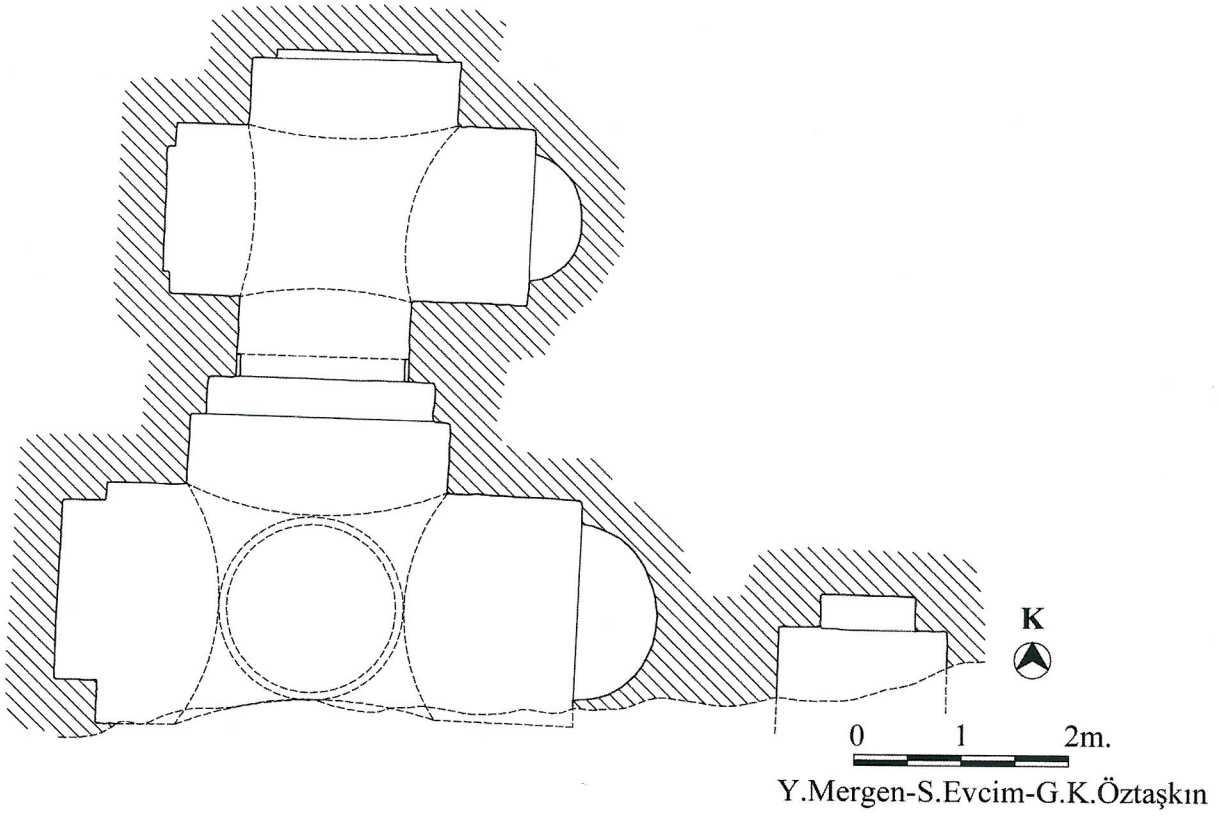

Eymir Çiftlik Kilise ve Parekklesionu **Eskişehir**

Eskişehir ili Kızılınler Köyü yakınlarındaki bugün kullanılmayan Eymir Çiftlik mevkiindedir. Hemen kuzeyinde oldukça tahrip olmuş durumda bir kaya yerleşimi bulunmaktadır. Yapının içerisinde define bulmak amaçlı kazı yapıldığı için zemin oldukça kötü durumdadır ve plan özelliği zeminde izlenmemektedir. Kalan izlere ve örtü sistemine de bakarak yapının, haç planlı kilise ve kiliseye kuzey haç kolundan bağlı, yine haç planında bir parekklesiondan oluştuğu söylenebilir.

Kilise kısmının güney kanadı yıkılmıştır ve yapıya bu yıkık kısımdan girilir. Apsisin doğusunda, yine güney tarafı bugün olmayan, kuzey duvarında dikdörtgen bir nişin bulunduğu, işlevi bilinmeyen bir mekân daha bulunmaktadır. Kilisenin haç kolları tavanı tonoz merkezi ise kubbe olup, parekklesion kısmı tonoz tavanlıdır. Parekklesionun içindeki mezar nişleri tam görülmesi de kemer izlerinden arkosolium tipinde oldukları anlaşılmaktadır.

Yapının kemerlerinde iki renkli (kırmızı ve siyah) geometrik süslemeler göze çarpar. Bu süslemeler genellikle zikzak motifleri şeklindedir. Bunların dışındaki motifler isle kaplandığı için anlamamaktadır.

161. Eskişehir/Merkez, Eymir Çiftlik
Kilise, kemer süslemesi
162. Eskişehir/Merkez, Eymir Çiftlik
Kilise, dış görünüş
163. Eskişehir/Merkez, Eymir Çiftlik
Kilise, genel görünüş

İnli Yayla Kaya Yerleşimi

Eskişehir - Yazılıkaya

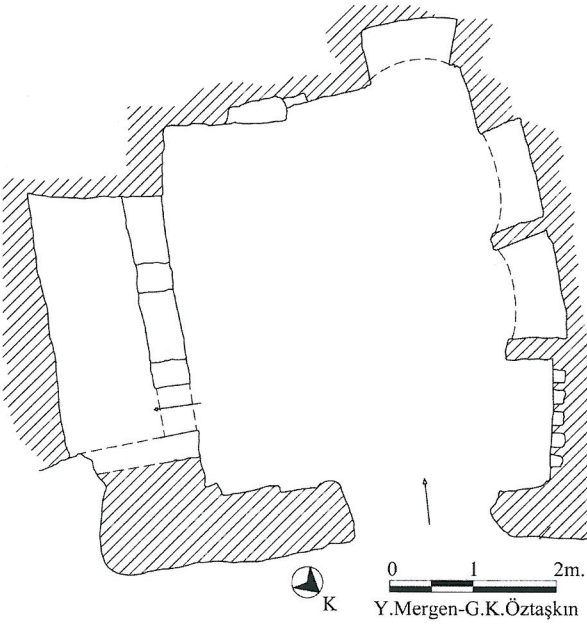
Bölgeye Yazılıkaya – Yapıldak yolundan, İnli Yayla'ya dönen toprak yola girilip doğuya doğru 1 km. ilerleyerek ulaşılır. Yerleşim bir düzlük etrafındaki iki ayrı kaya bloğundan oluşmaktadır. Güneyde kalan yerleşim dağın eteklerindeki kayalıklara oyulmuştur, kuzeydeki yerleşim ise bağımsız bir kayalıktadır.

Kuzey Kompleksi

Kuzey kompleksinin kuzeybatısından başlayan mekânlar güneye doğru yan yana kesintisiz olarak sıralanmış, tek katlı olarak düzenlenmiştir. Kuzeydeki bu mekânlar K-1, K-2 şeklinde isimlendirilmiştir.

K-1, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, beşik tonozlu bir mekândır. Girişi güneyindeki dikdörtgen açıklıktan sağlanmakta olan mekânın güneybatı köşesi yıkılmıştır. K-2, kareye yakın dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır, girişi batıdadır. Güney duvarından K-3 mekânına, kuzeyden de K-1'e bağlanmaktadır. Doğu duvarına düzensiz nişler açılmıştır.

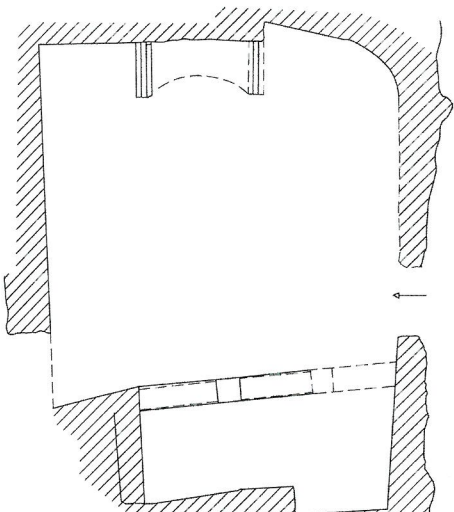
K-3, mekânına K-2'den geçilebildiği gibi, batısında dışarıdan girişi sağlayan bir girişi daha bulunmaktadır. Mekân doğu – batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Doğu duvarında dikdörtgen biçimli bir niş yer alır. Bu nişin (olasılıkla apsis) eksenden güneye doğru kayık bir kabartma bir malta haçı görülür. Haç bir madalyonla çerçeveselendirilmiştir. Apsis nişi olması ihtimali yüksek olan bu nişin kuzey ve güneyinde yivler görülür; bu yivler iki yana parapetlerin takılmasıyla ve bir çeşit templon oluşturulmasıyla ilgili olabilir. Nişin kuzeyinde bir başka niş daha yer

- G3 -

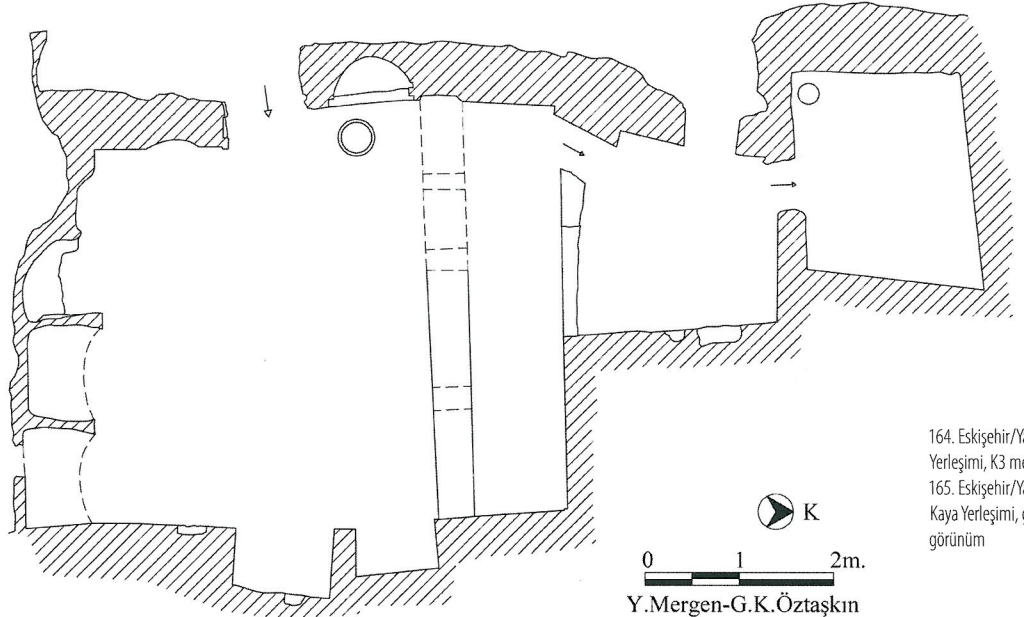

165

K
0 1 2m
Y.Mergen-G.K.Öztaşkın

- K5 -

K
0 1 2m
Y.Mergen-G.K.Öztaşkın

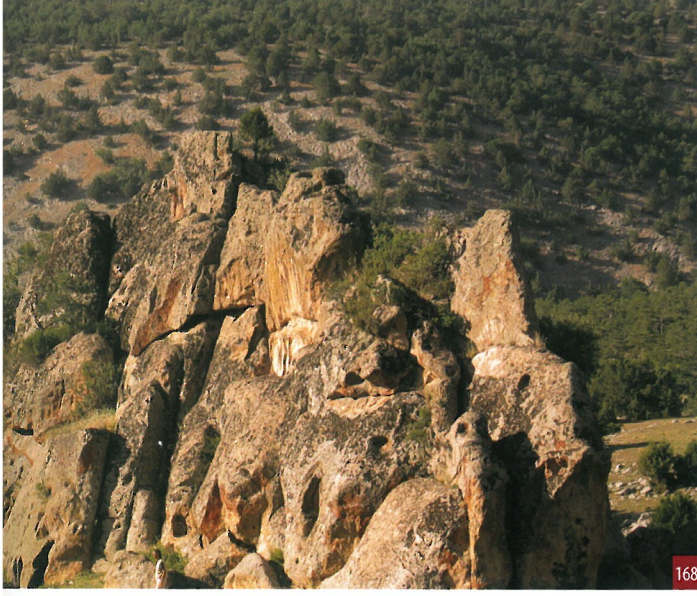
- K3 -

164. Eskişehir/Yazlıkaya, İnli Yayla Kaya Yerleşimi, K3 mekânı, haç tasviri
165. Eskişehir/Yazlıkaya, İnli Yayla Kaya Yerleşimi, güney kompleks genel görünüm

almaktadır. Apsis nişi ile bu niş daire biçimli bir açıklıkla birbirlerine bağlanmaktadır. Apsis nişini güneyinde bir niş daha ve onun yanında da küçük bir oyuk vardır. Mekânın kuzeyi iki destekle oluşturulan bir arkadla ayrılmıştır. Destekler üstte birbirlerine düz bir kirişle bağlıdır. Altta ise üzerine geometrik motifli süslemeler yapılmış olan bir sekinin üzerinde durmaktadırlar. Güney duvarında büyük ölçüde tahrip olmuş durumda üçlü niş düzenlemesi görülür. Orijinalinde arkosolium tipinde olabilecek olan bu nişler mekânı genişletmek amacıyla kırılmış gibi görünmektedir. K-3'ün tavanı düzdür ve ortasında işlenmesi yarım kalmış ya da sonradan tahrip edilmiş yarım bir Latin haçı bulunur.

K-4 mekânına K-3'ten ve batısındaki kapıdan girilmektedir. Düzensiz dikdörtgen planlı mekân düz tavanlıdır. Doğu duvarında dikdörtgen bir niş ve güney duvarında eş boyut ve yükseklikte iki niş yer alır. Bu iki nişin batısında sonradan açıldığı anlaşılan düzensiz bir oyuk görülmektedir. Batıdaki girişin güneyinde düzensiz açıklık da muhtemelen yapının inşasından daha sonra açılmıştır. Kuzey duvarda üçgen prizma biçiminde bir açıklık ve altında düzensiz açıklıklar vardır. K-5'e batısındaki düzensiz açıklıktan girilir. Çökme sonucu mekânın çoğu yok olmuştur. Güney duvarında yuvarlak kemerli üçlü düzenleme olduğu anlaşılmaktadır ancak bunun batı kısmı çökmüştür. Mekânın diğer duvarlarında düzensiz nişler ve oyuklar görülür. K-6 kuzey - güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Yapının doğusundaki orijinal giriş açıklığı kapanmıştır. Üstünde ve kuzeyinde açıklıklar bulunan kapı dikdörtgen biçimindedir. Batı duvarında, düzensiz, farklı boyutlarda oyuklar vardır. Bu duvarın kuzeyinde kaya oyularak yapılmış olan bir Latin haçı ve ortasında daha küçük boyutlu bir Latin haçı görülür. Kuzey duvarda dikdörtgen bir niş ve onun üzerinde kazıyarak yapılmış bir haç yer almaktadır. K-7 kaya kompleksinin doğusundaki düzensiz yarım yuvarlak bir oyuktur. Tahrip olduğundan mekân tam olarak seçilememektedir. K-8, K-7'nin hemen yanındadır. Düzensiz kare planlı yapının, tavanındaki çökmeler dolayısıyla içi moloz doludur. Bu mekândan K-5 ve K-9'a geçişler mevcuttur. K-9 doğusundaki düzensiz açıklıktan girilen doğu - batı doğrultusunda kareye

yakın dikdörtgen planlı, düz tavan ile örtülü bir mekândır. Tavanı doğu yönündeki çökmeler sonucunda kısmen yıkılmıştır. Duvarlarında özensizce açılmış oyuklar görülen yapı güney duvarındaki açıklık ile K-8'e bağlanır. Bu duvarda bir de yarım yuvarlak niş bulunmaktadır. K-10 düzensiz yarım daire biçiminde günümüze ulaşabilmiştir. Neredeyse tamamı çöken yapının bazı nişleri görülebilmektedir. K-11, K-10'un kuzeybatısında yer alır. Ön kısmı yıkılan yapının kare planlı, düz tavanlıdır. Tamamen açık olan kuzey kısım dışında, duvar diplerinde sekiler görülür.

K-12 kaya kütlelerinin kuzeyinde, ön tarafı (kuzeyi) yıkılmış, doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mekândır. Mekâna giriş kuzeyden sağlanır. Güney duvarında yuvarlak kemerli birbirine bitişik üç niş yer almaktadır. Güneybatı köşesinde, kaya kütlelerine uygun olarak yapılmış yarım yuvarlak bir niş daha vardır. Mekânın doğusunda, günümüze ulaşan izlerden üç destekli bir düzenleme ile mekândan ayrıldığı anlaşılan kuzey - güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir kısım bulunur. Bu düzenlemenin bir benzerine K-3'de rastlanmıştır. Mekânın doğu duvarında, duvarın kuzeye yakın tarafında yuvarlak kemerli bir niş ve düzensiz oyuklar vardır. Kuzeydoğu köşede yarım yuvarlak bir niş daha görülür. K-12'nin batısında yer alan K-13 mekânı kare planlı düz tavanlıdır. Güney duvarında bir seki ve kuzeydoğu köşesinde bir niş yer alır.

K-14 kaya kütlelerinin kuzeydoğusundadır ve girişi yine bu yöndeki açıklıktan sağlanır. Giriş kısmı yıkıldığı için düzgün bir girişi bulunmayan mekân kuzey - güney yönünde dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Mekânın güneyinde, doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mekân, ana mekândan tek destek ve duvarlar arasına atılmış iki kemerli bir düzenlemeyle ayrılmıştır. Bu destek ve kemer sistemi bir seki üzerine oturmaktadır. Girişin karşısındaki duvarda sonradan açılmış yemlikler vardır. Bu kısımda, izlerden anlaşıldığı üzere iki destekli, üçlü bir düzenleme uygulanmıştır ama tahribat nedeniyle günümüze ulaşamamıştır. Kuzeybatı yönündeki duvarda yarım yuvarlak bir niş yer almaktadır. Bu niş apsis nişi olabilir ancak yönü nedeniyle bu ihtimal zayıf kalmaktadır. Bununla

166. Eskişehir/Yazılıkaya, İnlı Yayla Kaya Yerleşimi, G3 mekânı, nişler
167. Eskişehir/Yazılıkaya, İnlı Yayla Kaya Yerleşimi, G3 mekânı, batı duva
168. Eskişehir/Yazılıkaya, İnlı Yayla Kaya Yerleşimi, kuzey kompleks
169. Eskişehir/Yazılıkaya, İnlı Yayla Kaya Yerleşimi, güney kompleks, G1 mekânı

birlikte kayalığın yapısı bu yönlendirmeyi zorunlu kılmış olabilir. Bu nişin kuzeyinde yuvarlak kemerli dikdörtgen bir niş ve yarım yuvarlak bir niş daha bulunur. Mekân sonraları ahır olarak kullanılmış ve içerisine yemlikler oyulmuştur. Niş kenarlarına açılan oyuklar da hayvan bağlamak üzere yapılmıştır.

K-15 kaya kütesinin doğusunda kalır. Girişi doğuda dikdörtgen biçimli bir açıklıkla sağlandığı gibi, çökmelerden dolayı yıkılan güneydoğu köşeden de girilebilir. Mekân kuzey – güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Güney duvarında yuvarlak kemerli yarım yuvarlak bir niş vardır. Batı duvarında yarım yuvarlak bir oyuk, kuzey duvarda ise bir seki üzerinde yine yarım yuvarlak kesitli ve kemerli bir niş bulunur. Bu nişin doğusunda yıkılmış olan ancak izlerden dikdörtgen biçimli olduğunu anlayabildiğimiz bir açıklık ile küçük bir mekâna geçilmektedir. Bu mekân düzensiz yarım daire planlıdır ve doğu kısmı yıkılmıştır.

K-16'nın büyük bir kısmı çökmüştür. Doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve düz tavanla örtülü olduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Mekânın doğusundaki kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bölüm, mekândan kemerli ve çift destekli bir düzenleme ile ayrılmıştır. İki destek arasındaki yuvarlak kemer çift kademelidir. Güneydeki desteğin alt bölümü tonozla birlikte çökmüştür. Kuzeydeki desteğin yanında yuvarlak bir açıklık vardır. Bu mekânın güney köşesinde küçük, kubbeli bir oda oyulmuştur. Ana mekânın güneyindeki kuzey – güney doğrultusundaki dikdörtgen planlı bölümün güney duvarında yuvarlak kemerli dikdörtgen planlı bir niş yer alır. Güneybatıda ve batıda birer niş daha yer almaktadır.

Güney kompleksi

İnli Yayla mevkiinin güney kısmında dağın eteklerindeki kayalığa oyulmuş olan mekânlar G-1, G-2 şeklinde isimlendirilmiştir

G-1 mekânın kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Mekâna doğu duvarının kuzeyinden girilmektedir. Doğu duvarın büyük bir bölümü yıkılmıştır. İzlerden ikinci bir girişin bu duvarın güneyinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Mekân düz tavanla örtülüdür. Güney duvarında ahşap hatılların yerleştirileceği şekilde açılmış dikdörtgen boşluklar görülür. Bu duvarın önünde mekânı ayıran kısmen yıkılmış bir yükselti vardır. Batı duvarında üç adet yuvarlak kemerli niş yer alır. Ortadaki niş yanlardakilere göre daha alçaktadır. Soldaki nişin içerisinde bir seki, sekide de bir oyuk görülmektedir. Kuzey duvarda da iki niş bulunmaktadır. Bu nişleri arasında tahrip edilmiş bir haç motifi vardır. Malta haçı tipindeki haç ince bir çizgiyle daire içine alınmıştır. Nişlerin sağında özensizce oyulmuş bir niş daha bulunur. Mekânın kuzeydoğu köşesi tahrip olduğundan bu nişin de bir bölümü kırılmıştır. Doğu duvarının ortasında düzgün bir dikdörtgen açıklık görülür; bu açıklığın tam altında ise molozla dolmuş bir oyuk fark edilebilmektedir.

G-2 mekânı kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğu ve güney duvarları oldukça tahrip olmuş durumdadır. Mekânın içi yıkıntının molozlarıyla dolmuştur. Çok düzgün bir plana

sahip olmayan yapının üzeri düz tavan biçiminde oyulmuştur. Yapının güney duvarının kısmen sağlam kalabilmiş alt kısmında dikdörtgen bir niş görülebilmektedir. Ancak yıkıntıdan dolayı formu tam olarak anlaşılamamaktadır. Batı duvarının kuzey yönünde de düzensiz yapıda bir niş görülür. Kuzey duvarda ortadaki daha yüksekte olmak üzere üç niş bulunmaktadır.

G-3 güney kompleksinin doğusunda yer alır. Ön duvarı kısmen yıkılmıştır. Kuzey-güney doğrultusundaki mekânın girişi muhtemelen yıkılmış olan doğu bölümden sağlanmış olmalıdır. Güneyinde iki destekli yuvarlak kemerli üçlü bir açıklıkla mekân bölümlendirilmiştir. Buna benzer örnekler kuzey kompleksinde de tespit edilmiştir. Desteklerin ana mekâna bakan yüzlerinde dikdörtgen çerçeve içerisinde eşit kollu haç tasvirleri vardır. Bunların etrafında kırmızı boya izleri görülmektedir. Bu bölüntünün güneyindeki kemerli, üçlü düzenleme başka bir bölüm daha oluşturur. Buradaki destek sisteminin batıya doğru ana mekânla birleştiği duvarda yuvarlak kemerli kare planlı küçük iki adet ve bunların üzerinde dikdörtgen biçimli iki adet olmak üzere dört niş bulunur. Mekânın batı duvarının kuzey tarafında yuvarlak kemerli yüksek bir niş yer alır. Kuzey duvarda da buna benzer iki niş vardır. Doğudakinin içinde iki küçük niş daha bulunur. Kuzey duvarın doğusunda ana mekândan ayrı oldukça tahrip olmuş durumda, yarısı yıkılmış bir oda vardır. Burada da çeşitli nişler görülebilmektedir.

G-4 mekânı G-3'ün güneyindedir. Düzensiz planlı bir mekândır. Büyük bir kısmı yıkılmış olan mekâna sağlam kalan doğu duvarındaki kapıdan girilir. Mekânın içerisinde duvar kenarlarını bir seki dolaşmaktadır. İçeride bazı düzensiz oyuklar mevcuttur.

G-5 mekânı da düzgün bir plan sergilememektedir. Daireye yakın bir formu vardır. Doğu yüzü tamamen yıkılmış olan mekândan güney yönündeki başka bir mekâna geçilmektedir. Batı ve kuzey duvarlarında niş benzeri birer oyuk, kuzeybatıda da düzgün olmayan bir niş görülmektedir. İki basamakla çıkılan güneydeki mekânın da düzgün bir planı yoktur. Tavanı tonoz görünümündedir. Girişin batısında yarım daire bir niş görülür. Doğu duvarında sonradan açılmış olması muhtemel bir açıklık kuzey yönünde de mekânın esas girişi vardır. Bu mekânın güneyinde, mekânla bağlantısı olup olmadığı belli olmayan çoğunluğu yıkılmış üçüncü bir mekâna dair kalıntılar bulunmaktadır.

G-6 doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Üst örtüsü düz tavan şeklinde oyulmuştur. Kuzey duvarının ve tavanın bir bölümü yıkılmıştır. Mekân yarı yüksekliğine kadar molozla dolduğu için niş detayları görülememektedir. Mekânın doğusunda tavanı daha düşük seviyede olan kemerli bir düzenleme görülür. Güney duvarda tahribat görülür. Bu duvarda çoğunluğu toprakla dolmuş olan bir nişin kemeri görülmektedir. Batı duvarda da iki kemer yayı nişlere işaret eder. İkisinin ortasında küçük dikdörtgen bir oyuk mevcuttur. Bu nişlerin sağında kısmen yıkılmış bir niş daha bulunur. Mekânın kuzey bölümü tamamen yıkıldığı için buradaki duvar düzenlemesi anlaşılamamaktadır. Mekânın sağlam duvarlarında herhangi bir giriş bulunmadığı için orijinal girişin de yıkılan bu duvarda olması gerekmektedir.

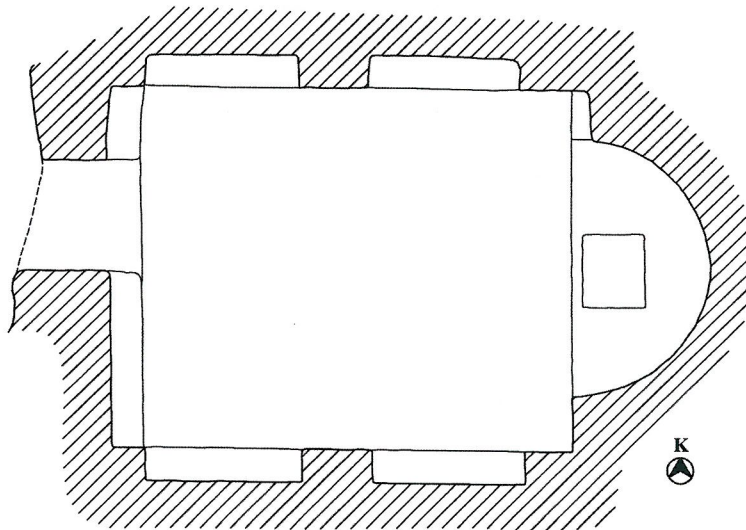

Midas Şehri Kilisesi

Eskişehir - Yazılıkaya

Yazılıkaya köyünde Midas kentinin hemen yakınındadır. Peri bacalarını andıran bir kaya kütesine oyulmuş olan kilise, düzensiz kare planlı tek bir mekândan oluşmaktadır.

Girişi batıdan düzgün olmayan dikdörtgen bir açıklık şeklindedir. Oldukça yıpranmış olan giriş zemininden kilise zeminine geçiş kademelidir. Kuzey ve güney duvarlarında ikişer adet karşılıklı olarak oyulmuş, fazla derin olmayan yuvarlak kemerli dikdörtgen niş göze çarpar. Yarım kubbesi yaklaşık olarak üçte bir oranında yıkılmış durumda olan apsis nişinin ortasında, 32 cm. yüksekliğinde bir altar yer almaktadır. Yapının tavanı beşik tonoz şeklinde oyulmuştur. İçerisinde herhangi bir süsleme ögesi görülmemektedir.

0 0.5 1 1.5 2m.
Y.Mergen-S.Evcim-G.K. Öztaşkın

171

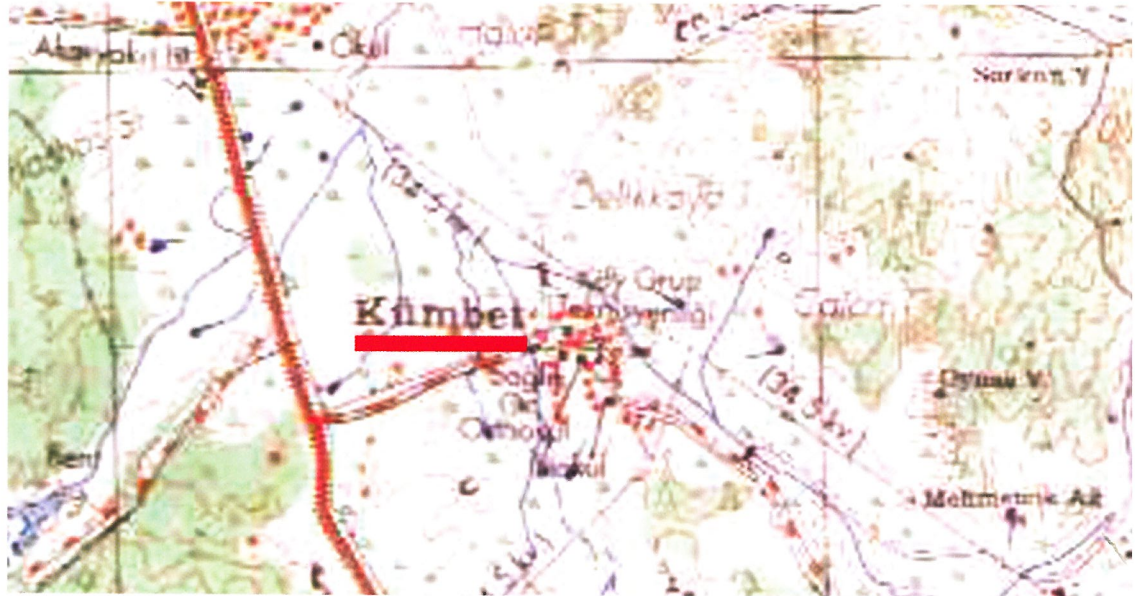

172

173

170. Eskişehir/Yazılıkaya, Midas Şehri
Kilisesi, dış görünüş
171. Eskişehir/Yazılıkaya, Midas Şehri
Kilisesi, apsis
172. Eskişehir/Yazılıkaya, Midas Şehri
Kilisesi, genel görünüş
173. Eskişehir/Yazılıkaya, Midas Şehri
Kilisesi, nişler

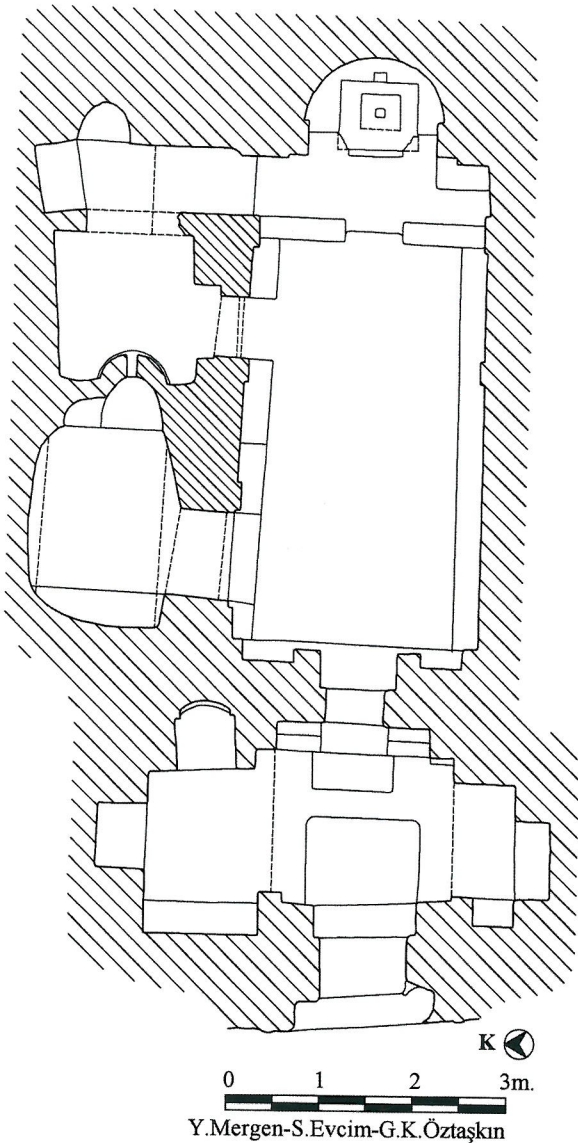

Kümbet Berberini Kilisesi

Eskişehir - Kırka

Doğu – batı doğrultusunda, tek mekanlı, beşik tonozlu ve narteksli bir kilisedir. Dikdörtgen bir kapıdan girilen narteks üç bölümlüdür. Kuzey ve orta bölüm tonozla, güney bölüm ise düz tavanla örtülüdür. Kuzey bölümde doğu, batı ve kuzey duvarlarda nişler bulunmaktadır. Doğudaki yuvarlak kemerli nişin içerisine bir malta haçı resmedilmiştir. Kuzey duvardaki niş de yuvarlak kemerlidir ve kemeri kademelidir. Batıdaki yuvarlak kemerli nişin kemerindeki silmenin ortasında bir yiv açılmıştır ve içi kırmızıya boyanmıştır. Kuzey bölümün tonoz başlangıçları arşitrav imitasyonu şeklindedir. Güney bölümün batı ve güney duvarlarında yuvarlak kemerli birer niş bulunur. Güney nişin kemeri kademelendirilerek belirginleştirilmiştir. Batıdaki nişin üzerinde ve doğuda birer haç motifi yer alır. Orta bölümde, batı duvarındaki giriş açıklığı iki kademelidir. Bu bölümün tonozu kuzey ve güneydekilerden yüksektir. Tonozun kuzeydeki başlangıcı boyunca tonozdan dışa taşkın, bir dikdörtgen bir de üçgen silmeden oluşan arşitrav imitasyonu bulunur. Dikdörtgen silmenin üzerinde kazıyarak yapılmış haçlar ve geometrik bezeme görülür. Tonozun güney başlangıcındaki silmeler oldukça yıpranmıştır. Tonozun kuzey ve güney yarılarında karşılıklı üçer haç motifi bulunur. Naosa açılan kapının üzerindeki yuvarlak kemerli alınlığın ortasında, haç biçimli bir açıklık vardır. Alt kısmı parçalanmış olan bu haçın etrafı iki kıvrımlı şerit ve aralarına açılan ince bir yivle çerçevelemiş olup, haç kollarının arasında da aynı renkte çizgisel olarak resmedilmiş iki malta haçı görülür. Alınlığın kemeri iki silme ile çevrilidir ve bunların içi de geometrik bezemelerle süslenmiştir.

Naos duvarlarında, tonoz başlangıcı hizasındaki silmeler arşitrav imitasyonu olarak uygulanmıştır. Batı duvarındaki naosa narteksten geçişi sağlayan açıklığın üzeri yuvarlak kemerli bir alınlık şeklinde oyulmuştur. Bu alınlığın üzerinde haç şeklinde bir açıklık vardır. Bu duvarda, girişin iki

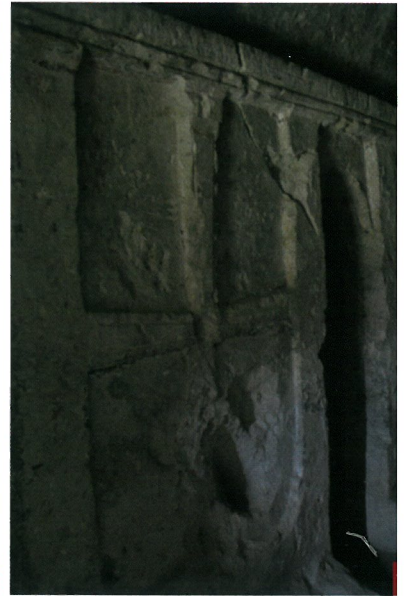
175

176

177

yanında birer niş bulunur. Kuzey duvar dikey silmelerle üç kısma ayrılmıştır. Batı ve doğudaki kısımlarda, kuzeydeki mekâna açılan yuvarlak kemerli birer açıklık vardır. Bunların üzerindeki içe doğru oyulmuş kısımlarda fresko izleri görülmektedir. İki kapının arasında kalan bölüme ise silmelere oluşan çerçevenin içine tam oturacak büyüklükte kabartma bir haç oyulmuştur. Bu haçın etrafındaki boşluklarda da fresko izlerine rastlanır. Günümüze çok az bir kısmı ulaşan temponun kalan izlerden kemerli, açıklıklı bir düzenlemeye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bemanın kuzey duvarında, kuzeydeki mekâna açılan yuvarlak bir kapı vardır. Güneyinde ise bir seki bulunur. Apsis duvarı bölgede pek rastlanmayan ilginç bir yapı sergiler. Yuvarlak silmelerle kademelendirilen apsis tavanında tonozla birleşen son silmeye içbükey yarım küreler dizisi oyulmuş ve içleri boyanmıştır. Apsisin içerisinde altara dair izler vardır. Naosun güney duvarı da kuzey duvar gibi silmelerle bölümlenmiş olup, buradaki iki bölümden batıdaki daha geniş tutulmuştur. Bu duvar boyunca bir seki uzanmaktadır.

Bemadan dikdörtgen bir kapıyla geçilen kuzeydeki mekân bir şapel görünümündedir. Doğusunda bir apsis nişi ve kuzeyinde bir dikdörtgen kesitli niş bulunan mekân tonozla örtülüdür. Batı duvarında, batısındaki diğer mekânın doğu nişinin yarım yuvarlak dış cephesi bulunur. Kuzey duvarında ise kiliseye açılan yuvarlak kemerli açıklık bulunmaktadır. Naosun kuzey duvarının batısındaki açıklıktan geçilen, düzensiz kareye yakın dikdörtgen planlı, tonoz örtülü ve doğusunda yarım yuvarlak nişi olan diğer mekân muhtemelen bir dua odasıdır. Doğudaki niş kuzeye doğru düzensizce genişletilmiştir ve ortasında doğusundaki mekâna (şapele?) açılan küçük bir açıklık bulunmaktadır.

174. Kümbet, Berberini Kilisesi, genel görünüş
175. Kümbet, Berberini Kilisesi, batı duvarı
176. Kümbet, Berberini Kilisesi, giriş üzerindeki haç biçimli açıklık
177. Kümbet, Berberini Kilisesi, naos
178. Kümbet, Berberini Kilisesi, kuzey duvarda yer alan haç

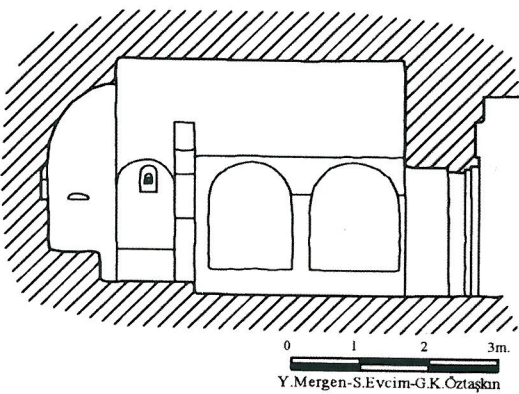
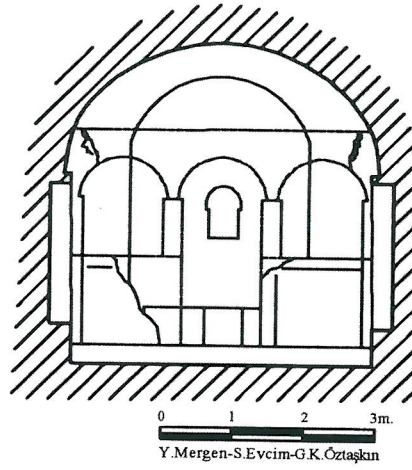
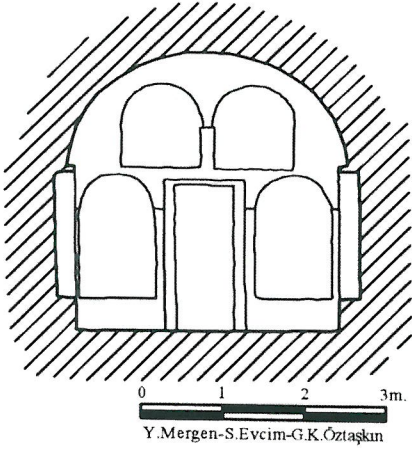

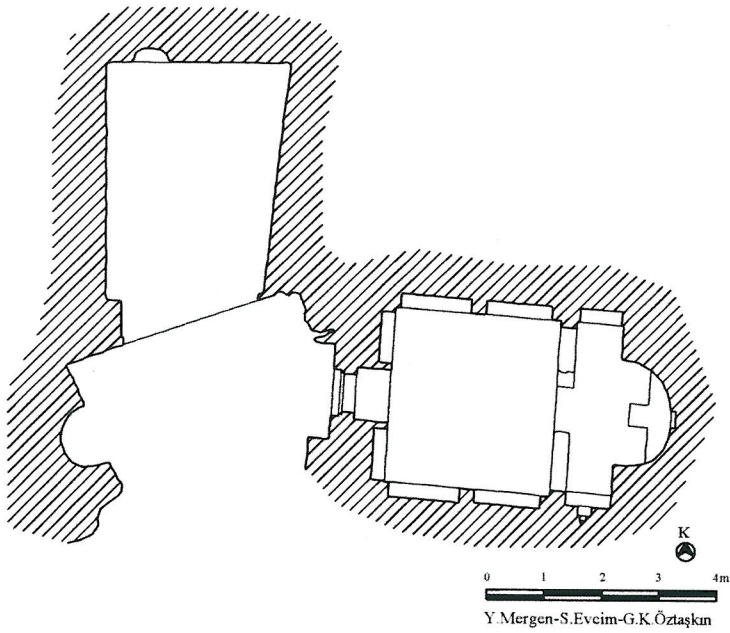
Ayterek Kilisesi Eskişehir - Seyitgazi

Seyitgazi'den Yapıldak'a oradan da Akhisar istikametine giden orman yolundan ulaşılır. Akhisarın kuzeyinde yer almaktadır.

Kiliseye batısındaki kuzeydoğu - güneybatı yönündeki işlevi bilinmeyen mekândan geçilerek batı duvarının ortasındaki yuvarlak kemerli bir alınlığı olan kademeli dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. Girişi sağlayan bu mekânın kuzey duvarına bitişik yine işlevi belirsiz bir mekân daha vardır.

Kilise tek mekanlı, doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır ve beşik tonoz tavanlıdır. Batıdaki girişin üzerine derinliği fazla olmayan iki niş oyulmuştur. Girişin iki yanında yuvarlak kemerli, zemine kadar inen iki niş daha vardır. Naosun kuzey ve güney duvarında içlerinde sekiler olan ikişer yuvarlak kemerli niş yer alır. Duvarlar bu nişlerin kemerlerinin hemen üst hizasından itibaren dışa taşkın olup, nişlerin araları da payanda görüntüsü verecek şekilde dışa taşkın olarak oyulmuştur. Templonun alt kısmı güney yarıda tama yakın kuzey yarıda ise 3/2 oranında sağlamdır. Kemerli bir düzenlemeye sahip olduğu kuzey ve güney duvarlarda kalan izlerden anlaşılan templonun naostan ayırdığı bema kısmının duvarlarında karşılıklı, yuvarlak kemerli iki niş daha bulunur. Yarım yuvarlak olan apsisinin önüne bir bütün oluşturacak şekilde bir seki ve altar oyulmuştur.

- 179. Akhisar, Ayterek Kilisesi, girişteki nişler
- 180. Akhisar, Ayterek Kilisesi, templon kalıntısı
- 181. Akhisar, Ayterek Kilisesi, apsis
- 182. Akhisar, Ayterek Kilisesi, kuzey duvar
- 183. Akhisar, Ayterek Kilisesi, genel görünüş
- 184. Akhisar, Ayterek Kilisesi, güney duvar

İnli Köyü Alt ve Üst Kiliseler

Kütahya

Kütahya ili merkez ilçesine bağlı olan İnli Köyü yakınlarında aynı kayalıkta alt ve üst kilise olarak adlandırılan iki kilise bulunmaktadır.

Alt kiliseye batısındaki beşik tonozlu, kuzey güney doğrultusundaki narteksten girilmektedir. Narteksin kuzeyinde arkosolium tipinde bir mezar bulunmaktadır. Naosa giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Kapı önündeki basamak narteksin doğu duvarı boyunca devam eder. Kapının iki yanında dikdörtgen kesitli, yuvarlak kemerli birer niş simetrik olarak yer almaktadır. Haç planlı naosta haç kolları eşit uzunlukta ve beşik tonozlu olarak düzenlenmiştir. Kemer başlangıçları hizasında kademeli silmeler uzanır. Naosun kubbesinde, alttan kubbe merkezine doğru uzanan nişler görülmektedir. Bu nişlerden doğudakinin üzerinde kabartma bir haç vardır. Kuzey ve güney haç kollarının doğusunda birer adet niş bulunur. Güney haç kolu kiliseyle aynı döneme ait olup olmadığı bilinmeyen başka bir mekânla birleştirilmiştir. Bir temponu olduğu mevcut izlerden anlaşılan kilisenin yarım daire formundaki apsisinin içerisinde iki basamaklı bir altar yer alır.

Üst kilise alt kiliseyle benzerdir. Yine haç planlı olan kiliseye batısındaki beşik tonozlu narteksten girilmektedir. Narteksin kuzeyindeki açıklık sonradan düzensiz bir şekilde açılmıştır, güneyinde ise ikiz kemerli bir niş vardır. Kuzeybatı ve güneybatı köşelerde sekiler, batı duvarında, naosa girişi sağlayan açıklığın iki yanında da yuvarlak kemerli birer niş bulunmaktadır. Planda haç kollarını oluşturan girintilerden kuzey ve güneydeki batı ve doğudakine göre daha geniştir ve içlerinde sekiler bulunur. Kilisenin apsisi yıkılmıştır fakat kalan izlerden apsis yarım dairesini takip etmek mümkündür.

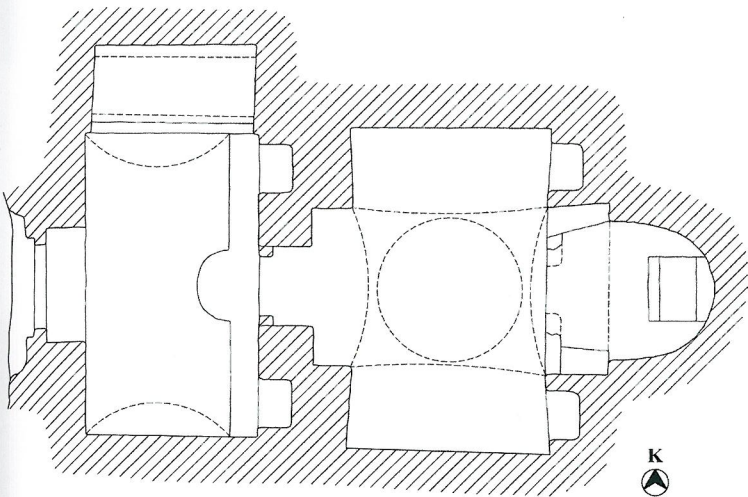
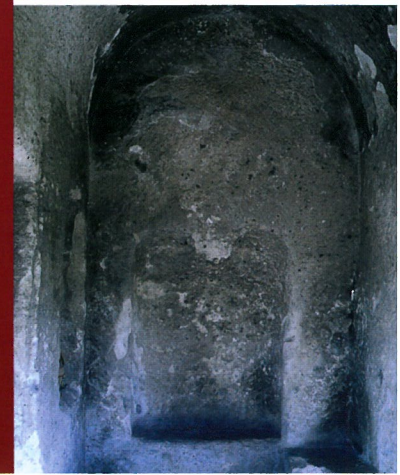
186

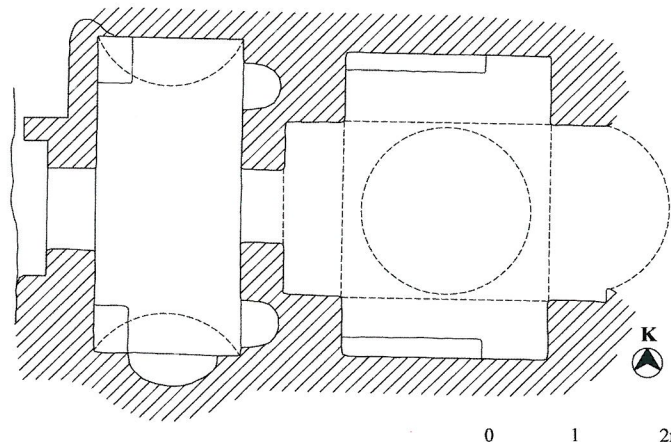
189

190

0 1 2m.
Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

0 1 2m.
Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

- 185. İnli (Armutlu) Alt Kilise, giriş
- 186. İnli (Armutlu) Alt Kilise, genel görünüş
- 187. İnli (Armutlu) Üst Kilise, giriş kapısı
- 188. İnli (Armutlu) Üst Kilise, genel görünüş
- 189. İnli (Armutlu) Alt Kilise, haç kolları ve kubbe örtüsü
- 190. İnli (Armutlu) Alt Kilise, kubbe
- 191. İnli (Armutlu) Üst Kilise, narteks

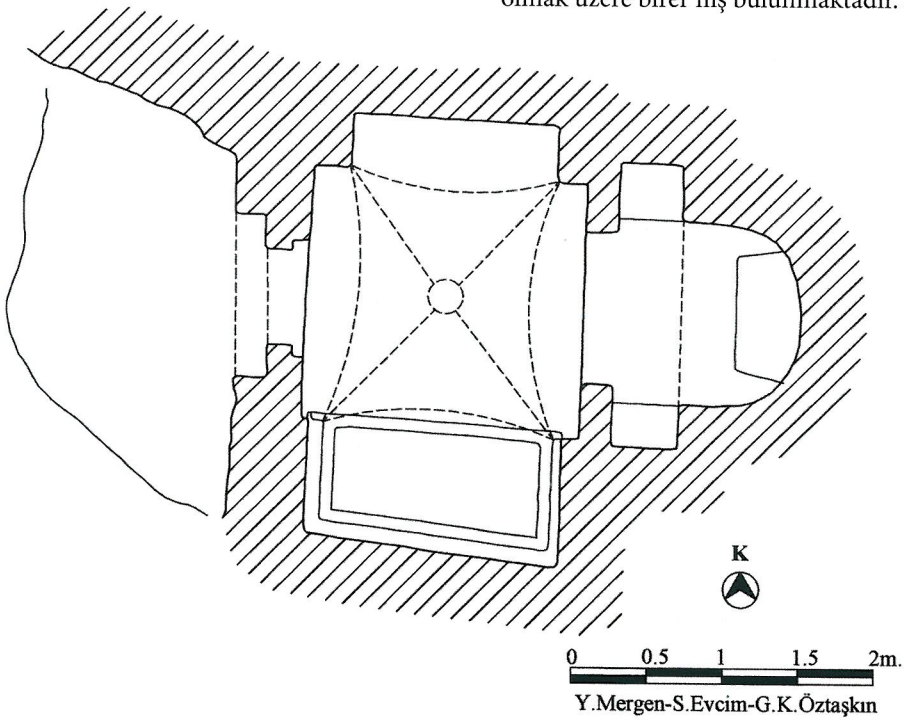

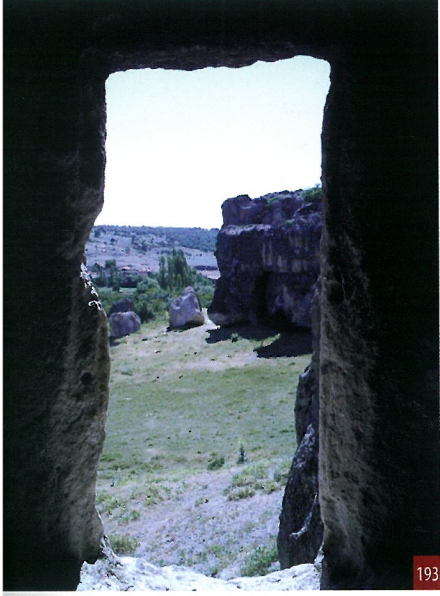
Sökmen Vadisi

Kütahya

Kütahya merkeze bağlı Sökmen Köyü girişinde yer alan kaya kütlesi içerisinde küçük bir şapel bulunmaktadır.

Haç planlı ve orta mekânı çapraz tonoz tavanlı şapele batısındaki iki kademeli dikdörtgen giriş açıklığından girilmektedir. Batı, kuzey ve doğu haç kolları kısa ve birbirine eşittir; güney haç kolunun ise zemininde bulunan doğu - batı doğrultusundaki mezardan dolayı daha geniştir. Doğu haç kolu yarım daire şeklindeki apsisle birleşir. Bu kısımda, apsisin iki yanında güneydeki daha büyük olmak üzere birer niş bulunmaktadır. Apsisin önüne, apsis duvarına bitişik bir altar oyulmuştur.

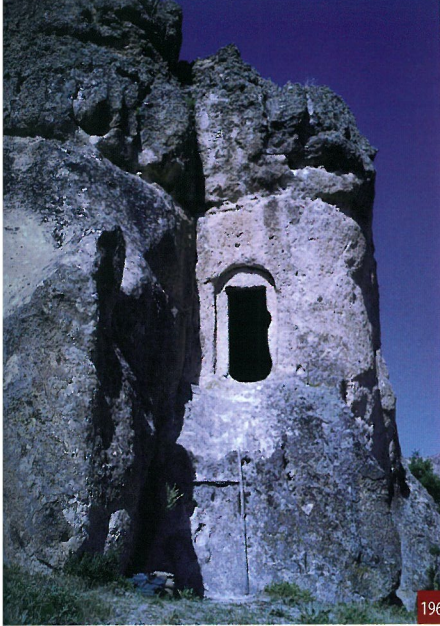
193

194

195

196

197

198

192. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel içerisinde yer alan kabartma haç motifi
193. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel giriş kapısı
194. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel apsis
195. Kütahya Sökmen Vadisi
196. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel genel görünüş
197. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel içerisinde yer alan haç motifi
198. Kütahya Sökmen Vadisi Şapel güney haç kolunda yer alan mezar

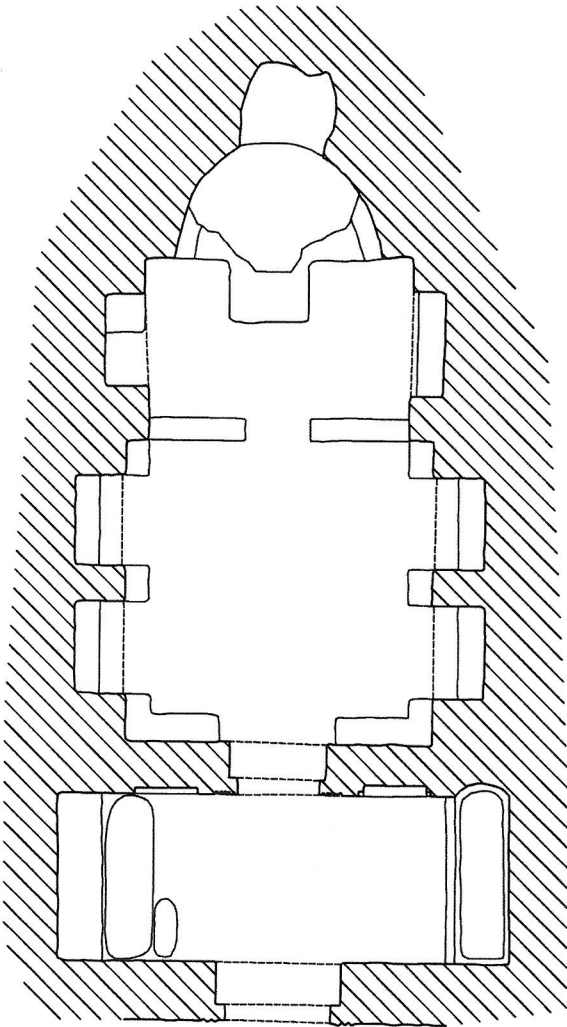
Deliktaş Kilisesi

Kütahya - Ovacık - İnlice Köyü

İnlice Köyü'nün kuzeyinde yer alan Deliktaş mevkii, Frig döneminde de yerleşim gören kayalıklara sahiptir. Bu duruma işaret eden bir Kybele kabartmasının hemen yanında Deliktaş Kilisesi yer almaktadır.

Kiliseye batısındaki yuvarlak kemerli dikdörtgen giriş açıklığından girilmektedir. Bu açıklığın üzerinde yuvarlak kemerli küçük bir pencere vardır. Girişteki narteks mekânı kuzey - güney doğrultusunda, beşik tonozludur. Narteksin kuzey duvarında bir seki, onun hemen önünde biri büyük biri küçük iki mezar yeri görülür. Sekinin üzerinde kırmızı boya ile yapılmış bazı süslemeler vardır. Güney duvarın dibinde de bir başka mezar yer almaktadır. Narteksin doğu duvarında iki silme ile kademelendirilmiş, naosa girişi sağlayan kapı ve bu kapının iki yanında da fazla derin olmayan iki niş bulunur. Güneydeki dikdörtgen biçimli ve at nalı kemerlidir; kuzeyinde kırmızı boya ile yapılmış bir haç tasviri bulunan bu nişin ortasında ise daire içerisinde bir haç tasvir edilmiştir. Kuzeydeki niş aynı formda fakat daha küçük boyutludur.

Naos doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır ve beşik tonoz tavanlıdır. Girişi batı duvarının ortasındaki iki kademeli dikdörtgen açıklıktan sağlanmaktadır. Kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı, eş boyut ve yükseklikte yuvarlak kemerli ikişer niş bulunur. Doğu ve batı yüzlerinde, kemer başlangıçları hizasında silmeler görülmektedir. Bu nişlerin arasında kalan kısımda, nişlerin içlerinde ve naosun köşelerinde sekiler vardır. Templon duvarının çoğu yıkılmış, geriye alt

0 1 2 3m.

Y.Mergen-S.Evcim-G.K.Öztaşkın

kisimları oldukça tahrip olmuş bir şekilde kalmıştır. Bemanın, batıda templondan ve üstte tonoz başlangıcı hizasından itibaren dışa taşkın olan kuzey güney duvarlarında yuvarlak kemerli nişler bulunur. Kuzeydeki nişin doğu yarısı bir yüksek bir seki şeklinde oyulmuştur. Yarım yuvarlak planlı apsisin duvarında kaçak kazı ile açılmış bir oyuk görülür. Bu oyukun molozu apsis zeminini kapatmaktadır. Apsis yarım yuvarlağı başlangıçlarına, kemer başlangıcı hizasında silmeler yapılmıştır.

199-200. Deliktaş Kilisesi, kuzeybatı köşe
201. Deliktaş Kilisesi, apsis
202. Deliktaş Kilisesi, genel görünüş
203. Deliktaş Kilisesi, Frig dönemi mekânları

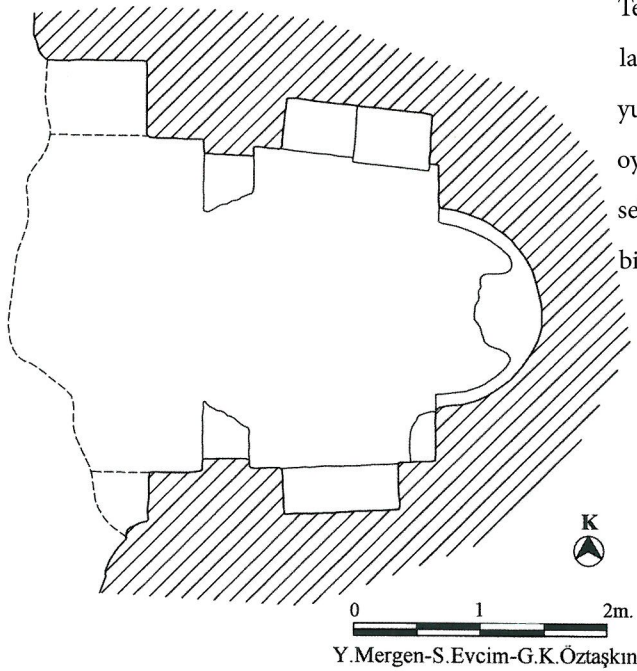
Aşağı Kilise

Kütahya - Ovacık - İnlice Köyü

Kütahya merkeze bağlı İnlice Köyü kayalığının kuzeyinde yer almaktadır. Kilisenin yarısından fazlası kaya bloğunun kopması nedeniyle tahrip olmuştur.

Doğu - batı doğrultusundaki kilisenin doğu kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Naosun kalan kısmında karşılıklı birer yuvarlak kemerli niş vardır. Bu nişlerin yıkımdan dolayı doğu yarıları görülebilmektedir. Güneydeki nişin kemerinin doğusunda kırmızı boya ile yapılmış iki haç tasviri görülür. Yine güney duvarda, niş ile templon arasında kırmızı boya ile yazılmış bir yazıt bulunmaktadır.

Tek nefli ve tonoz tavanlı kilisenin templonu da yıkılmıştır ancak kuzey ve güney duvarlarda kalan izlerden üç açıklıklı olduğu anlaşılmaktadır. Bemanın kuzey ve güneyinde karşılıklı olarak yuvarlak kemerli dikdörtgen kesitli birer niş yer alır; bunlardan kuzeydekinin içerisine bir seki oyulmuştur. Bu sekinin bemaşa bakan yüzü dışa taşkın üçlü silmeyle biçimlendirilmiştir. İçine bir seki ve altar oyulmuş olan apsis yarım daire planlı ve kubbelidir. Apsis duvarının ortasına küçük bir niş açılmıştır.

204-205. Kütahya, Ovacık, İnlice Köyü Aşağı Kilise, duvarda yer alan haç motifi
206. Kütahya, Ovacık, İnlice Köyü Aşağı Kilise, yazıt
207. Kütahya, Ovacık, İnlice Köyü Aşağı Kilise, genel görünüş
208. Kütahya, Ovacık, İnlice Köyü Aşağı Kilise, ana mekân
209. Kütahya, Ovacık, İnlice Köyü Aşağı Kilise, giriş kapısı

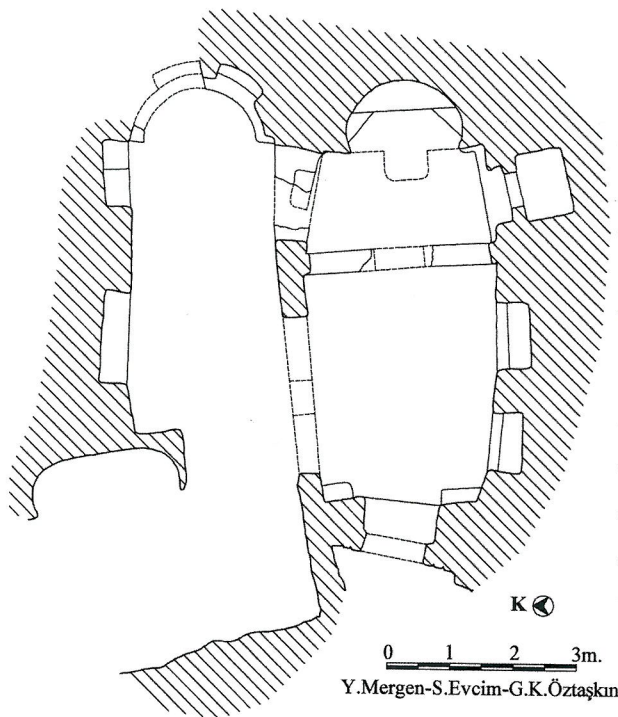
Çifte (Üst) Kilise

Kütahya - Ovacık İnce Köyü

İnce kaya yerleşimi, Kütahya'ya 56. km uzaklıkta bulunan Ovacık köyünün İnce Mahallesi'nin doğusundaki çam ormanları arasındadır. E.Haspels'in *Highlands of Phrygia* adlı eserinde "Double Church" ismiyle bahsedilen Çifte Kilise, yerleşimin bulunduğu kaya kitlesinin üst bölümündedir. Yapı adından da anlaşılacağı üzere birbiriyle ilişkili iki kiliseden oluşur. Her iki kilise de tek mekânlı olup, güney kısımdaki templon izleri, süsleme ve işçilik esas kısmın güneydeki olduğunu gösterir. Güney kısım basık tonoz, kuzey kısım ise düz tavanlıdır.

Yapıya giriş güney kilisenin batısındaki dikdörtgen kapı açıklığından sağlanır. Dışta, kapının etrafı geniş ve basık kemerli bir çerçeve oluşturacak şekilde oyulmuştur ve açıklığı çerçeveleyen iki silme ile süslenmiştir. İçte ise bir kademeye açıklık genişler ve bu kademede, iki yanda ahşap sürgülerin yerleştirildiği yivler bulunur. Kuzey kısma güneydekinden geçilmektedir. Bununla birlikte, kayalığın kuzeybatı köşesi parçalanmış olduğundan, öncesinde buradan girişi sağlayan bir açıklık olup olmadığı anlaşılamamaktadır.

Yapıya girdikten sonra solda, kuzey duvarda iki açıklık bulunmaktadır. Batıdaki açıklığın aslında iki kemerli bir düzenleme olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Doğudaki açıklık yuvarlak kemerlidir ve kemer başlangıçları silmelerle vurgulanmıştır. Bu açıklık aslında bir pencere iken daha sonra kuzey kısma geçiş amaçlı bir açıklık haline getirilmiş gibi görünmektedir. Bu iki açıklığın arasında kırmızı ve siyah boya ile yapılmış çok yıpranmış durumda haleli bir figür vardır. Figürün doğusunda templonun bu duvardaki kalıntısı görülmektedir. Açıklıkların hemen üzerinde duvar boyunca bir silme uzanır.

211

212

213

214

215

216

210. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, güney kısım, duvarda yer alan figür
211. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, güney kısım, güney duvar
212. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, genel görünüş
213. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, doğu nişin yanında yer alan figür
214. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, giriş kapısı
215. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, güney kısım, apsis
216. Kütahya, Ovacık, Inlice Köyü, Üst Kilise, batısında yer alan oda

Doğuda yarım daire şeklindeki apsis ve içinde, iki köşesi üçgen planlı birer basamak şeklinde oyulmuş bir seki görülür. Bu sekinin üzerinde, düzgün bir hat boyunca uzanan dokuz küçük oyuk bulunur. Apsisin iki yanındaki kısa silmeler, apsis kemerinin başlangıcını vurgulamaktadır. Bu silmelerden kuzeydekinin hemen altında kırmızı boya ile yapılmış ve sonradan kazınmış büyük bir haç motifi göze çarpar. Haspels'in planında yer alan altarsa bugün görülememektedir. Naosla bemaı ayıran temponun da yalnızca yerde ve duvarlarda izleri görülebilmektedir.

Güney duvarda, bema kısmında, yuvarlak kemerli ve silmeli dikdörtgen bir niş bulunur. Nişin ortasındaki kare açıklık zemininde yuvarlak bir girinti olan küçük dikdörtgen bir oyuga açılır. Bu duvarda, tempon izinden sonra, naos kısmında, yuvarlak kemerli dikdörtgen kesitli ve sekileri olan iki niş görülür. Nişlerin kemer başlangıçları hizasında silmeler bulunmaktadır. Doğudaki nişin doğu yüzünde, silmenin üzerinde siyah boya ile yapılmış bir haç motifi ile silmenin altında, halesi, saçları ve omuzlarının konturları seçilebilen bir figür bulunmaktadır. Batıdaki nişin doğu yüzünde ise, silmenin hemen altında kırmızı boya ile yapılmış ve daire içerisine alınmış bir haç motifi yer alır. Nişlerin iki yanında, kırmızı ve siyah boya ile yapılmış haleli birer figür ve iki nişin kemerleri arasında, kanatları ve halesi net olarak seçilebilen bir melek figürü görülür. Nişlerin üzerinde karşısındaki kuzey duvarında da olduğu gibi boydan boya bir silme uzanmaktadır.

Güney kilise kısmında bahsedilen figürler ve haç motiflerinden başka, kırmızı boya ile yapılmış düz çizgiler ve zikzaklardan oluşan geometrik bezemeler görülmektedir.

Çifte Kilise'nin yine tek mekandan ibaret kuzey bölümü güneydekine göre özensiz bir işçilik gösterir. Batısında, doğu duvarı köşelerde yuvarlatılmış bir oda bulunur. Bu oda güneyde naosa açılmaktadır. Odanın kuzey duvarı ise yıkılmıştır ve bu alanda bir açıklık olup olmadığı belirsizdir. Güney kısım naosunun kuzey duvarında genişlikleri ve yükseklikleri birbirinden farklı, dikdörtgen planlı yuvarlak kemerli iki niş vardır. Doğu ve batı yüzlerinde, kemer başlangıcı hizasında silmeler bulunur. Bu nişlerin arasında kırmızı boya ile yapılmış küçük bir daire görülür; içindeki motif ise tahrip olmuştur. Batıdaki nişin doğu yüzünde de buna benzer bir daire vardır fakat içindeki motif yine anlaşılammamaktadır. Bu duvarda, doğudaki nişin doğu yüzüne bitişik küçük bir niş daha bulunmaktadır.

Doğuda oldukça harap durumdaki apsis bulunur. Duvar boyunca uzanan apsisin kuzey kısmında büyük bir yarık açılmıştır. Güney yarısında yuvarlak kemerli bir niş vardır.

Güney duvarında daha önce bahsedilen, güney kilise ile arasındaki açıklıklar bulunmaktadır. Duvar yüzeyinde başka bir özellik göze çarpmamaktadır.

217. İnli (Ovacık) Üst Kilise, güney kısım duvarda yer alan figür
218. İnli (Ovacık) Üst Kilise, güney duvardaki melek figürü
219. İnli (Ovacık) Üst Kilise, kuzey kısımdan güneye bakış

KAYNAKÇA

- AINSWORTH, W.F.
1842 Travels and Researches in Asia Minor III. John W. Parker, London.
- AKURGAL, E.
1961 "Phrygische Kunst", Die Kunst Anatoliens: Von Homer bis Alexander. Walter d.Gruyter, Berlin, s.70-121.
- ALAND, K.
1960 "Bemerkungen zum Montanismus and zur Frühchristlichen Eschatologie", Kirchen geschichtliche Entwürfe. Gerd Mohn Verlagshaus, Gütersloh, s.143-48.
- ALBEK, S.
1991 Dorylaion'dan Eskişehir'e. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ALBU, E.
2000 "Bohemund and the Rooster: Byzantines, Normans and the Artful Ruse", Anna Komnene and Her Times. Garland Publishing, London.
- ALTUN, A.
1981-82 "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", Kütahya. İstanbul, s.171-700.
- ANDERSON, J.G.C.
1897 "A Summer in Phrygia I", Journal of Hellenic Studies 17: 396-424.
1898 "A Summer in Phrygia II", Journal of Hellenic Studies 18: 81-128.
1906 "Paganism and Christianiy in the Upper Tembris Valley." SERP (Studies in the History and Art of the Eastern provinces of the Roman Empire) Ed. W.M. Ramsay, Aberdeen University Press.
- ASUTAY, N.
1998 "Zwei Byzantinische Denkmaler des Phrygischen Hochlandes: Kirche G und H im Dorf Ayazin (Metropolis) bei Afyon", İstanbuler Mitteilungen 48: 437-442.
- ATASOY, N.Y.
1996 "Soğanlı Vadisi", Türkiyemiz 77: 24-39.
- AULOCK, H. von
1977-1979 Münzen und Stadte Phryiens I-II. (İst. Mitt, Beiheft 25/27), Tübingen.
- BARDY, G.
1929 "Montanisme." Dictionnaire de Théologie Catholique 10/2: 2355-2370.
- BARTH, H.
1860 "Reise von Trapezunt durch die nördliche Hälfte Klein-Asiens nach Scutariim Herbst 1858", Petermanns Geographische Mitteilungen, Enganzungsheft 3.
- BEAR, Th. D.
1969 "A Middle-Byzantine Verse Inscription from Afyon", Byzantion 39: 74-85.
1978 Nouvelles Inscriptions de Phrygie. Zutphen.
2007 "Bizans Döneminde Kütahya", Tugay Anadolu Kültür-Sanat ve Arkeoloji Müzesi. Editörler: T.Drew-Bear, F.Demirkök, E.Ş.Dönmez, M.Türktüzün. Şubat Yayıncılık, Kütahya.
- BELKE, K. ve N. MERSICH
1990 Phrygien und Pisidien: Tabula Imperii Byzantini 7. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.

- BONWETSCH, G. N.
1881 Die Geschichte des Montanismus. Verlag von Andreas Deichert, Erlangen.
- BRANDENBURG, E.
1910 "Über Byzantinische und Seldschukische Reste im Gebiet des Türkmen Dağ",
Byzantion 19: 97-106.
- BROOKS, E. W.
1901 "Arabic Lists of the Byzantine Themes", The Journal of Hellenic Studies 21: 67-77.
- BUCKLER, W.H.-W.M.CALDER ve C.COX,
1925 "Asia Minor, 1924.II. Monuments from Cotiaem", Journal of Hellenic Studies 15: 141-175.
1926 "Asia Minor, 1924 .II. Monuments From Central Phrygia", Journal of Hellenic Studies 16: 53-94.
1928 "Asia Minor, 1924.V.Monuments from Central Phrygia", Journal of Hellenic Studies 18: 21-40.
- CALDER, W.M.
1931a "The New Jerusalem of the Montanists", Byzantion 6: 421-425.
1931b "Phrygian Orthodox and Heretics 400-800 A.D.", Byzantion 6: 1-35.
1955 "Early Christian Epitaphs from Phrygia." Anatolian Studies V:25-38.
1956 Monuments from Eastern Phrygia; Monumenta Asiae Minors Antiqua VII. Manchester University Press.
- CARRINGTON, P.
1977 "Founding Hereos of Phrygia.", Yayla. Department of Archaeology. The University Newcastle up on Tyne, 7-15.
- CHAPUT, E.
1941 Phrygie; Tome I. Geoglogie Géographie Physique, Paris.
- CHARANIS, P.
1975 "Cultural Diversity and the Breakdown of Byzantine Power in Asia Minor", Dumbarton Oaks Papers 29: 1-20.
- CRAMER, J. A.
1832 A Geographical and Historical Description of Asia Minor. Oxford University Press.
- COX, C.M.W. ve A.CAMERON
1937 Monuments from Dorylaeum and Nacoleia: Monumenta Asiae Minors Antiqua V. Publications of the American Society for Archaeological Research in Asia Minor, Manchester.
- DARROUZES, J.
1981 Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitane (Geographie Ecclesiastique de l' Empire Byzantin), Paris.
- DAWES, E.A.S.
1928 The Alexiad of the Princess Anna Comnena. London.
- DEMİR KENT, I.
2001 "Bizans İmparatorluğu Devrinde Dorylaion", Tarihte Eskişehir Sempozyumu I, 2-4 Kasım 1998, Eskişehir 2001, s.45-60.
- De SOYRES, J.
1878 Montanism and the Primitive Church. Cambridge University Press, London.
- DOĞRU, H.
1992 XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı. Türkiye Üzerine Araştırmalar 10, İstanbul.

- DÖNMEZ, S.
2007 Ben Anadolu'da Doğdum. Tugay Anadolu Kültür-Sanat ve Arkeoloji Müzesi. Editörler: T.Drew-Bear, F.Demirkök, E.Ş.Dönmez, M.Türktüzün. Şubat Yayıncılık, Kütahya.
- EFFENBERGER, A.-B.MARSAK-V.ZALESSKAJA ve I.ZASECKAJA
1978 Spatantike und Frühbyzantinische Silbergefäße aus der Staatlichen Hermitage Leningrad, Berlin.
- Eusebius
1989 The History of the Church from Christ to Constantine. İng. çev.: Geoffrey Arthur Williamson Penguin Classics. London.
1999 The Church History, A New Translation with Commentary. İng. çev.: Paul L. Maier. Kregel Publications.
1851 The Ecclesiastical History of Eusebius Pamphilus: Bishop of Caesarea. İng. çev.: Christian Frederic Crusé. Henry G. Bohn.
- Evliya Çelebi
1969 Seyahatname. Türkçeleştiren: Z.Danışman. Danışman Yayınevi, İstanbul.
- EYİCE, S.
1966 "Konya ile Sille Arasındaki Ak Manastır", Şarkiyat Mecmuası 4: 135-160.
1973 "La Fontaine et les Citernes Byzantines de la citadelle d'Afyon Karahisari", Dumbarton Oaks Papers 27: 303-307.
1974 "Ayazın Kaya Kiliseleri Hakkında bir Açıklama", Pirelli 122: 10-11.
1999 "Türkiyede Bizans Dönemi Yerleşimi Hakkında Notlar", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, s.206-220.
- FARNELL, F. D.
2003 "The Montanist Crisis: A Key To Refuting Third-Wave Concepts Of Nt Prophecy", TMSJ 14/2: 235-262.
- FORBES, W.M.
1911 "A Geological Route through central Asia Minor.", Journal of Geology 19, I: 61-vd.
- FOSS, C.
1977a Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 25: 285-288.
1977b "Archaeology and the Twenty Cities of Byzantine Asia", American Journal of Archaeology 81/4: 469-486,
1985 Survey of Medieval Castles of Anatolia I: Kütahya. BAR, Oxford.
1986 Byzantine Fortification. University of South Africa, Pretoria.
- FOSTER, W.
1961 The Travels of J.Sanderson in the Levant 1584-1602, London.
- FRANCE, J.
1994 Victory in the East: A Military History of the First Crusade. Cambridge University Press, Cambridge.
- FREI, P.
1980 "Epigraphisch-topographische Forschungen im Raum von Eskişehir", Türk Arkeoloji Dergisi 25/1: 71-85.
- FRENCH, D.
1991 "Sites and Inscriptions from Phrygia, Pisidia and Pamphylia", Epigraphica Anatolia 17: 57vd.
- GABRIEL, A.
1952 Phrygie, Exploration Archéologique II; La Cité de Midas, Topographie, Le Site et les Fouilles, (Phrygie II). Paris.
1965 Phrygie, Exploration Archeologique IV; La Cité de Midas Architecture. Paris.

- GIBSON, E.P.,
1975a "Montanist Epitaphs at Uşak", *Greek, Roman and Byzantine Studies* 16: 433–42.
1975b "Montanism and Its Monuments", *Harvard Studies in Classical Philology* 79: 362.
1976 *The Christians for Christians, Inscriptions of Phrygia* (Harvard Theological Studies 32), Ann Arbor.
- GOREE, B. W.
1980 *The Cultural Bases of Montanism. Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Baylor University, Ann Arbor.
- GÖNÇER, S.
1976 *Afyon İli Tarihi I*, Afyon.
- GUIDOBONI, E.
1994 *Catalogue of Ancient Earthquakes in the Mediterranean Area up to the 10th. Century*, Roma.
- HALDON, J.
2007 *Bizans Tarih Atlası. Çev.: A.Özdamar.* Kitap Yayınevi, İstanbul.
- HARRIS, J.
2003 *Byzantium and the Crusades.* Hambledon Press, London-New York.
- HARRISON, R.M.,
1972 "A Note on Architectural Sculpture in Central Lycia", *Anatolian Studies* 22: 187–197.
- HASLUCK, F.W.
1929 *Christianity and Islam under the Sultans II.* Clarendon Press, Oxford.
- HASPELS, C.H.Emilie
1971 *The Highlands of Phrygia; Sites and Monuments I-II.* New Jersey University Press, Princeton.
- HASTINGS, James ve John A. SELBIE
2003 *Encyclopedia of Religion and Ethics*, part 16. Kessinger Publishing, Whitefish.
- HEINE, Ronald E.
1989 *The Montanist Oracles and Testimonia* (Patristic Monograph Series 14). Mercer University Press, Macon GA.
1987 "The Role of the Gospel of John in the Montanist Controversy," *The Second Century* 6: 1–19.
- JANIN, R.
1956 "Cotyaeum", *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques* c.13: 938–40.
- KARAUĞUZ, G.- H.İ. KUNT ve O.DOĞANAY
2005 *Lykaonia Bölgesi Kaya Mezarları: Küçük Muhsine. Çizgi Kitabevi*, Konya.
- KELLY, W. B.
1864 *The Fathers, Historians, and Writers of the Church, The Literally Translated: Being Extracts from the Works of Sulpicius Severus, Eusebius, Acts of the Apostles, Socrates, Theodoret, Sozomen, Minutius Felix, St. Cyprian, Lactantius, St. Ambrose, St. Augustine, St. Jerome, Tertullian, St. Eucheriu.* Harvard University Press, Dublin.
- KINNEIR, J.Mac Donald
1818 *Voyage dans l'Asie Mineure*, Paris.
- KRAMER, J.
1973 "Architekturteile des Seyitgazi Tekke und Michaelkirche von Nakoleia", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 22: 241–250.

- KORTANOĞLU, R.E.
2006 Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- KOSTOF, S.
1989 Caves of God Cappadocia and Its Churches. Oxford University Press, New York.
- LABORDE, A. de
1838 Vogaye de l'Asie Mineure, Paris.
- LABRIOLLE, Pierre Champagne de
1980 Les Sources de L'histoire du Montanisme. AMS Press, New York.
- LAMINGER, P. G.
1989 Lykaonien und die Phryger. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien.
- LAWLOR, H. J.
1908 "The Heresy of the Phrygians", The Journal of Theological Studies July: 481-499
- LEAKE, M.
1824 Journal of a Tour in Asia Minor. London.
- LEVICK, B.
1966 Roman Colonies in Southern Asia Minor. Clarendon Press, Oxford.
- LIGHTFOOT, C.
1993 Orta Anadolu'da Bulunan Bir Geç Roma ve Bizans Kenti: Amorium. Çev.: A.Tolga Tek. Arkeoloji-Sanat Yayınları, İstanbul.
2001 "Bizans Döneminde Afyonkarahisar", Afyonkarahisar Kütüğü, c.I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- MACQUEEN, J.G
1996 The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor. Thames and Hudson, London.
- MAGGIE, D.
1950 Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II. Princeton University Press, Princeton.
- MANGO, C.
1986 "The Pilgrimage Centre of St. Michael at Germia" Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 36: 117-132.
- MASSINGBERD FORD, J.
1966 "Was Montanism a Jewish-Christian Heresy?" Journal of Ecclesiastical History 17: 145-158.
- MATHEWS, T.
1971 The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania.
1981 "Private Liturgy in Byzantine Architecture: Toward a Re-appraisal", Cahiers Archeologiques 30:125-138.
- MELLINK, M.,
1970 "Archaeology in Asia Minor", American Journal of Archaeology 74: 157-178.
- METZGER, Bruce M.
1987 The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance. Clarendon Press. Oxford

- Mikhail Attaleiates
1853 *Historia. Corpus Scriptorum. Historiae Byzantinae. Ed.:I.Bekker, Bonn.*
- MİMİROĞLU, İ.M.,
2006 "Konya'nın Bizans Mimarisi", *İpek Yolu Konya Kitabı IX, İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayısı*, s.139-171.
2007 "Meram İlçesinde Bir Ortaçağ Hıristiyan Kenti: Kilistra", *Meram Kitabı, İstanbul*, s.113-122.
- MITCHELL, S.
1993 *Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor I-II. Clarendon Press, Oxford.*
1999 "Geç Roma Anadolu'sunda Klasik Dönem Kent ve Yerleşmelerinin Gelişimi", *Çeviri: Leyla Çoban. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Tarih Vakfı Yayını, İstanbul*, s.193-205.
- MORDTMANN, A.D.
1860 *Gordium, Pessinus und Sivrihisar. München.*
- Nikephoros Bryennios
1975 *Historiarum Libri Quattuor. Ed. and Trans.: Paul Gautier. Brussels.*
- Niketas Khoniates
1995 *Historia. Çev.: F.İşiltan. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.*
- OLCAY, B. Y.
1990 *Kapadokya Bölgesindeki Serbest Haç Planlı Kaya Kiliselerinin Mimari İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.*
- OLCAY UÇKAN, B.Y.
2002 "Frigya Bölgesindeki Kaya Kiliseleri ve Korunmasına Yönelik Bazı Düşünceler", *Kebikeç 15: 121-129.*
2003 "Frigya Bölgesi Kaya Kiliseleri", *VI.Ortaçağ ve Türk dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırma Şöleni, Kayseri, 08-10 Nisan 2002*, s.781-791.
2006 "Frigya (Phrygia) Bölgesi Kaya Kiliseleri", *Kültür Bakanlığı, 24.Uluslararası Araştırma Sonuçları Toplantısı, 29 Mayıs-02 Haziran 2006 Çanakkale, Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİM Yayınevi, Ankara*, s.101-112.
2007a "Frigya (Phrygia) Bölgesi Kaya Mimarisinde Norman Sanatının İzleri", *Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, 25-28 Haziran 2007 İstanbul, (Baskıda).*
2007b "Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bir Kaya Kilisesi: İbrahim İnleri", *Ebru Parman'a Armağan Kitabı, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Eskişehir (baskıda).*
- OLCAY UÇKAN, B.Y. ve İ.M.MİMİROĞLU
2006 "Konya Kayadibi Köyünde İki Kaya Kilisesi", *IX.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 21-23 Nisan 2005 Erzurum*, s.353-359.
- OUSTERHOUT, R.
2007 *A Byzantine Settlement in Cappadocia. Dumbarton Oaks, Washington.*
- OSTROGORSKY, G.
1959 "Byzantine Cities in the Early Middle Ages." *Dumbarton Oaks Papers XIII.:45-66.*
1991 *Bizans Devleti Tarihi. Çev.: F.İşiltan. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.*
- ÖTÜKEN, Y.
1987 *Göreme. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.*
1990 *Ihlara Vadisi. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.*
- ÖZÇATAL, F. ve B.Y.OLCAY
1997 "1997 Yılı Seyitgazi (Nakoleia) Kurtarma Kazısı", *VIII.Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 7-9 Nisan 1997, Ankara 1998*, s.529-550.

ÖZKAN, N.

- 2001 "Konya-Meram-Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma, Temizlik ve Onarım Çalışmaları (1998-1999)", 11. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ankara, 2001, s.165-180.
2002 "Konya Meram Gökyurt Köyü Antik Kilistra Kenti Kurtarma Kazısı", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002), Kayseri, 2002, s.621-649.
2004 "Konya Meram Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma ve Onarım Çalışmaları (2001)", 13. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ankara, 2003, s.223-236.

ÖZCAN, K.

- 2005 "Anadolu'da Bizans Kentlerinin Mekânsal Örgütlenme Düzeni ve İşlevsel Kimliği Üzerine Notlar", Konya Kitabı IX, İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Özel Sayısı, 41-48.

PARMAN, E.

- 1992 "Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi", Güner İnal'a Armağan, Ankara, s.387-412.
2002 Ortaçağ'da Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

PARMAN, E. ve E.ALTINSAPAN

- 2001 "Eskişehir-Seyitgazi-Kümbet Köyünde Himmet Baba Kümbeti ve Devşirme Malzemesi", Yıldız Demirize Armağan, İstanbul, s.115-127.

PERROT, G.

- 1867 Souvenirs d'un Voyage en Asie Mineure. Paris.

Prokopius

- 2001 Bizans'ın Gizli Tarihi. Çev.: Orhan Duru. Ada Yayınları, İstanbul.

RADET, G.

- 1895 "En Phrygie Rapport sur une mission scientifique en Asie mineure", Nouvelles archives VI: 4225-594.

RAMSAY, W.M.

- 1883 "The Cities and Bishoprics of Phrygia", The Journal of Hellenic Studies 4: 370-436.
1887 "The Cities and Bishoprics of Phrygia (Continued)", The Journal of Hellenic Studies 8: 461-519.
1890 The Historical Geography in Asia Minor. London.
1893 The Church in the Roman Empire before A.D. 170, London.
1895 The Cities and Bishoprics of Phrygia I-II, Oxford.
1906 Pauline and Other Studies in Early Christian History. London.
1906 "Isaurian and East-Phrygian Art in Third and Fourth Centuries After Christ", SERP (Studies in the History and Art of the Eastern provinces of the Roman Empire), s.5-92
1929 "Roman Garrisons and Soldiers in Asia Minor. Part II", The Journal of Roman Studies 19: 155-160.
1931 "Phrygian Orthodox and Heretics 400-800 A.D." Byzantion 6: 1-35.
1941 The Social Basis of Roman Power in Asia Minor, Aberdeen.
1960 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. Çev.: M. Pektaş. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
2002 The Cities and Bishoprics of Phrygia; The Lycos Valley and South-western Phrygia, Vol.1, Part I. Elibron Classics, Oxford.

RESTLE, M.

- 1969 Byzantine Wall Painting in Asia Minor. Irish University Press, New York.

RHEIDT, K.

- 1999 "Kent mi, Köy mü? Orta ve Geç Bizans Anadolu'sunda Konut ve Yerleşme", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, s.221-233.

ROBINSON, Edward

- 1832 The Biblical Repository and Classical Review. Vol. II; Nos.V-VIII American Biblical Repository, Flag and Gould Publishers, Andover.

- RODLEY, L.
1985 Cave Monasteries at Cappadocia. Cambridge University Press, Cambridge.
1993 Byzantine Art and Architecture an Introduction. Cambridge University Press, Cambridge.
- RUGE, W.
1941 "Phrygia", Paulys Realencyclopaedie der Klassischen Altertumswissenschaft 20/1: 781-886.
- RUNCIMAN, S.
1986 Haçlı Seferi Tarihi I. Çev.:F.İşiltan. Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- SANDERSON, J.
1961 The Travels of J.Sanderson in the Levant 1584-1602. Ed.: W.Foster. Athlone Press, London.
- SCHEPPELERN, W.
1929 Der Montanismus und die Phrygischen Kulte. Mohr-Siebeck, Tübingen.
- SPIESER, J.M.
2001 "The City in Late Antiquity: A Re-Evaluation", Urban and Religious Spaces in Late Antiquity and Early Byzantium. Variorum Press, Aldershot, Chapter I.
2001 "The Christianisation of the City in Late Antiquity", Urban and Religious Spaces in Late Antiquity and Early Byzantium. Variorum Press, Aldershot, Chapter III.
- STARR, S.F.
1963 "Mapping Ancient Roads in Anatolia", Archaeology 16: 162-169.
- Strabon
1987 Coğrafya (Anadolu). Kitap XII, XIII, XIV. Çev.: A.Pekman. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- STROBEL, A.
1980 Das Heilige Land der Montanisten, Eine Religionsgeographische Untersuchung (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten 37), Berlin-New York.
- STUART, J.R.
1842 A Description of Some Ancient Monuments with Inscription in Lydia and Phrygia. London.
- Tertulian
1854 Apologetic and Practical Treaties. İng. çev.: Charles Dodgson. J.H Parker, Oxford-London
- TEXIER, C.
1839 Description de l'Asie Mineure, Faite par Ordre du Gouvernement Français de 1833 a 1837 Tome I:Phrygie. Paris.
1862 Asie Mineure; Description Geographique, Historique at Archeologie. Paris.
- THEOLOGISCHE REALENZYKLOPAEDIA, XXII, 1992, 717-724.
- Theophanes
1982 The Chronicle of Theophanes: An English Translation of Anni Mundi 6095-6305 (A.D. 602-813). İng. çev.: Harry Turtledove. University of Pennsylvania Press, Pennsylvania.
- TOLAN, Ö.
2006 Bizans Devleti'nde Ziraat (IX-X. Yüzyıl). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Elazığ.
- TÜFEKÇİ SİVAS, T. ve H.SİVAS
2007 Frig Vadileri. Frigler'den Türk Dönemine Uzanan Kültürel Miras, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Eskişehir Şubesi, Eskişehir.

- UMAR, B.
1994 Türkiye'deki Tarihsel Adlar. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- SEVİN, V.
2001 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I. Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- SOMUNCUOĞLU, S.
2008 Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler, İstanbul.
- SÖZEN, M. (Ed.)
1998 Kapadokya. İstanbul.
- ŞAHİN, S. – M.ÜYÜMEZ
2002 "Kemer kaya Yedikapılar Kaya Yerleşimi ve Yeraltı Yerleşimi Temizlik Çalışması", 12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 25-27 Nisan 2001, Ankara, s.263-274.
- VRYONIS, S.
1971 The decline of the Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century. University of California Press, London.
- YÜKSEL, İ.
2002 Şifalı Frigya. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- WALTER, C.
1982 Art and Ritual of the Byzantine Church. Variorum Publishing, London.
- WHALE, John S
1934 "The Heretics of the Church and Recurring Heresies: Montanus", Expository Times 45: 496-500.
- WHARTON, A., J.
1991 "Rock-cut Churches and Dwellings", The Oxford Dictionary of Byzantium, Vol 3, s.1801.
The Biographical Dictionary of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge. Longman, Brown, Green and Longmans, London 1843.

SÖZLÜK

Akritai	Türk dönemi öncesinde doğu sınırını korumak amacıyla themalarda askerlik ile yükümlü tutulan çiftçi-asker sınıftan oluşturulan askeri birimler.
Alınlık	Antik yapıların cephelerinde çatı ile korniş arasında yer alan basık üçgen biçiminde ki duvar.
Altar	Sunak. Üzerinde kurban kesilen ve tanrıya sunu yapılan yüksekçe, genellikle taştan, yuvarlak veya dörtgen şekilde mimari öge.
Apokrif	Hıristiyanlıkta, eski ve yeni ahit dönemlerinde kaleme alınmış, ama tanrısal esinden kaynaklanmadığı yâda kaynağı belirsiz olduğu gerekçesiyle Kitab-ı Mukaddes dışın da tutulan metinler.
Apsis	Bazilika ve kiliselerde orta nefin yarım daire planlı bitim yeri.
Arkad	Yanları açık, üstü kapalı, sütunlar üzerinde taşınan bir örtüden oluşan mekan.
Arkosolium	Üzeri kemerli mezar hücresi.
Arşitrav	Mimaride sütun başlıkları üzerine oturarak sütunları birbirine bağlayan ve örtü sisteminin ağırlığını sütun başlıklarıyla sütunlara ileten yatay taş blok.
Baldaken	Kiliselerde sunak yerini örten tahta, mermer veya madenden yapılmış bölüm.
Bazilika	Birbirlerinden sütun yada ayak dizileriyle ayrılmış, ortada geniş ve yüksek, yanlarda alçak ve dar birbirine paralel neflerden oluşan, uzunlamasına gelişmiş bir mekan düzenine sahip uç kısımda nişi andırır bir apsis bulunan yapı tipi. İlk bazilikalar Roma malı tarafından yapılmıştır. Roma bazilikasının din dışı kamusal işlevleri olurdu. Hıristiyan bazilikaları ise dinsel işlevli bir yapı olarak gelişmiş ve ilk Hıristiyan kiliselerine örnek teşkil etmişlerdir.
Bema	Hıristiyan bazilikalarında kutsal yönü belirleyen (doğu) apsisin önünde yer alan, yalnızca ruhban sınıfının kullanabildiği kutsal mekan.
Eskatoloji	Kelime olarak Yunancada 'son' anlamına gelen 'eskhatos'tan türetilen ve Hıristiyan ilahiyatının asli bir parçası olarak ölüm, kıyamet, cennet ve cehennem gibi kavramları konu alan kısmı.
Fresko	Yaş siva üzerine özel boyalarla yapılmış resim.
Gnostik	Antik Çağ Yunan felsefesini gizemcilik ve Hıristiyanlıkla kaynaştırmaya çalışan dinsel -gizemci düşünörlere verilen ad. M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda yaşayan bu düşünörlere gizemsel-dinsel bir felsefe oluşturmuşlardır. Bu felsefe, Antik Çağ Yunan felsefesini ve özellikle Platonculuğu, Pitagorasçılığı, İlk Çağın gizemsel dinlerini, Yahudiliği ve Hıristiyanlığı kaynaştırarak biçimlendirmiştir.
Grafiti	Kuru siva yâda taş yüzey üzerine sivri bir metal aletle kazınarak yapılan çizgisel resim yâda bezeme.
Hale	Resim sanatında Hıristiyanlıkça kutsal sayılan kişilerin başını çevreleyen daire.

Hatıl	Duvara gelen ağırlığı bütün duvara dağıtmak için yatay şekilde aralıklarla konan ağaç yada tuğla kiriş.
Heterodoks	Belirli bir düşünce, ideoloji alanında ana akıma bağlanmayıp, merkezi iktidarın dilini konuşmayan, farklılıklara açılan düşünme ve davranma biçimi.
Hypsistarianizm	4. yüzyılda ortaya çıkan; Hıristiyan, Musevi ve pagan inançlara ait öğelerin birarada görüldüğü inanç sistemi.
İkonaklast	İkon kırıcı. 8. ve 9. yüzyıllarda (726-843) Bizans kiliselerinde her türlü figüratif tasvirin yasaklandığı dönemde kutsal tasvirleri tahrip eden kişilere verilen ad.
İkonastasis	Bema ile Naos'u ayıran ve üzerine ikona asılan bölme duvarı.
İkonografi	Dinsel içerikli sanat yapıtlarında dinsel olay yada kişi ile ilgili tipleşmiş hatta bir ölçüde standartlaşmış biçim düzenlerini veya kalıplarını inceleyen disiplin. İkonografi; sanat tarihinin, sanat yapıtlarının biçimlerinin karşıtı olarak, konuları ve anlamlarıyla ilgilenen dalı.
İmpost	Abakus kesimi ikinci bir başlık gibi yapılmış sütun başlığı.
Kabartma	Taş, metal, kil, ahşap yada alçı yüzeyi üzerinde, bazı kesimleri oyuk bazı kesimleri ise kabartılı bırakarak betiler oluşturma yöntemi yada bu teknikle işlenmiş eser.
Kasnak	Üzerine kubbe yada tonozun oturduğu çokgen yada daire planlı kaide.
Kathedra	Bema'da yer alan piskoposlara ayrılmış koltuk.
Keşiş	Hıristiyanlıkta inzivaya çekilerek manastırda yaşam süren, bir tarikata bağlı olan ve hiç evlenmemiş din adamlarına verilen ad.
Kiborion	Kiliselere altarın üzerini örten küçük baldakene yada çardağa benzer örtü ögesi.
Kline	Dinlenmek yada yemek yemek için üzerine uzanılan uzun kanepeli mobilya.
Kommenos	İsmi Trakya'daki 'Komne' köyünden almış, 1081-1185 yıllarında Bizans İmparatorluğunu yönetmiş hanedan.
Kybele	Frig panteonunda 'Bereket Tanrıçası'.
Kubbe	Yarım küre biçimindeki mimari örtü ögesi.
Kült	Tapınma.
Lahit	Mermer, taş, ahşap veya pişmiş topraktan yapılan, içine ölünün yerleştirildiği özel sanduka.
Lento	Kapı, pencere gibi açıklıkların veya iki sütun arasının üstünde kalan ve yükü yanlara aktaran yatay taşıyıcı öge.
Levha	Dini veya sivil mimaride mekanları bölmek yada sınırlamak için kullanılan taş veya ahşaptan yapılmış plaka.
Liturji	Bir dinin tapınma biçimlerine ilişkin kuralların tümü.
Manastır	Kesin kurallara bağlı rahip yada rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı topluluğuna ve de bu topluluğun bağlı oldukları kuruma verilen ad.

Martir	Bir amaç veya din uğruna ölen kimse.
Mazgal	Cephelerde içten dışa doğru daralan küçük açıklık.
Mimari plastik	Mimaride çeşitli teknikler kullanılarak bezenmiş, plastik etkiye sahip herbir öge.
Monolit	Büyük tek parca taş.
Naos	Antik Yunan tapınağında kült heykelinin bulunduğu en kutsal bölüm. Latincedeki cella ile aynı anlamı taşır. Hıristiyanlık yapılarında da kutsal olarak kabul edilen ana mekana verilen isim.
Narteks	Bazilikal tipteki Erken Hıristiyan ve Bizans kiliselerinin ana mekanına açılan ve genellikle batıda yer alan giriş bölümü.
Nef	Bazilikalarda ve kiliselerde apsise dik doğrultuda yani doğu batı doğrultusunda yer alan, birbirlerinden sütun veya ayak dizileriyle ayrılmış uzunlamasına yönelik gösteren mekanların her biri.
Niş	Duvarda yer alan küçük ölçüde ve düzgün girinti.
Novatien	325 İznik Konsili'yle Ortodoksluk dışı olarak tanınmış Hıristiyan mezhebi.
Occidental	Batılı milletler ve onlara ait şeyleri ifade eden terim.
Otokton	Yerli halk.
Pagan	Çok tanrılı dinden olan (kimse).
Pantokrator	Her şeyin hakimi olana Tanrı-İsa/Tanrısallaştırılmış İsa figürü.
Panteon	Pagan dinlerde tanrıların topluluğu, tümü.
Parapet	Çatı, köprü, balkon, vb. yapıların çevresinde korkuluk olarak yapılan alçak duvar.
Parekklesion	Kiliselerde küçük yan şapelere verilen ad.
Paye	Örülerek meydana getirilmiş tek taşıyıcı / ayak.
Pax Romana	Roma Barışı. M.S. 1-3. yüzyılda Roma hâkimiyetinin olduğu neredeyse hiç savaş ve kargaşa görülmeden geçen döneme bu ad verilmektedir.
Piskopos	Bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi.
Plastr	Sanatsal çalışma sonucu oluşturulmuş üç boyutlu biçim.
Polis	Antik Yunan'da hem şehir hem de devlet anlamına gelen sözcük. Çevresinde bir sur bulunan, aşağı kent ve gerisinde akropolis adı verilen yüksek tepeden oluşan site.
Prokonsül	Roma İmparatorluğu'nun atadığı eyalet valilerine verilen ad.
Prokurator	Roma döneminde maliye ile ilgili işlerde görevli memura verilen ad.
Satrap	Pers İmparatorluğunun ele geçirdiği topraklarda kurduğu, satraplık adı verilen eyaletlere atadığı, asayişini sağlaması için genellikle yerel halktan seçilen valiler.
Seki	Zeminden hafifçe yükseltilmiş genişçe set.

Silme	Uzunlamasına, şerit biçiminde devam eden mimari bezeme unsuru.
Strategos	Themaların başındaki askeri vali.
Sütunce	Yüksekliğine göre çapı çok az, ince ve küçük sütun.
Synthronon	Kiliselerde apsis içinde yer alan dini görevlilere ait oturma basamakları.
Şapel	Tek mekandan oluşan küçük kilise yapısı.
Templon	Kiliselerde Bema ile Naos arasındaki ayırım.
Thema	Grekçe 'ordu' anlamına gelen, Erken Bizans döneminde savunma amaçlı olarak geliştirilen yeni askeri düzenlemeye verilen ad.
Therapeutic	Terapi amaçlı, terapiye değin.
Tipoloji	Aynı tür içinde birbiriyle ilişkili olduğu saptanan buluntuların biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılması.
Tonoz	Taş ya da tuğladan örülerek oluşturulan örtü elemanı. Biçimine göre beşik, çapraz, haç, aynalı olarak isimlendirilen türleri vardır.
Trapez	Bir ikizkenar yamuk ile yamuğun uzun kenarı ile aynı ölçüde kenarlara sahip bir karenin birleşmesinden oluşan geometrik biçim.
Trapeza	Manastırlardaki ortak yemek salonu.
Üniform	Tek biçimli.
Ünik	Tek, eşi olmayan.
Yiv	Çokgen yada yarım daire kesitli ince oluk.

Anadolu'nun zengin tarihi coğrafyasında önemli yeri olan Frigya (Phrygia) Bölgesi, son yıllarda artan bir ilgiyle izlenmektedir. Yakın zamana kadar kültürel birikimi açısından fazla tanınmayan bölgeye ilginin artmasında kuşkusuz alan çalışmalarıyla ortaya çıkan kültürel mirasın etkisi büyüktür. Bölgenin ilgi çeken en önemli unsurlarından biri, çağlar boyu kesintisiz devam eden farklı uygarlıklara kendi doğal ortamında ev sahipliği yapmasıdır. Bu birikim, bölgenin coğrafi konumuyla da bağlantılıdır. Frigya Bölgesi'nin Anadolu'daki konumuyla önemli bir ulaşım ve ticaret noktası olduğu tarihi bilgilerle belgelenmektedir. Bölgenin tarih öncesi çağlara uzanan jeolojik formasyon içindeki tüf oluşumu, yapısı gereği rüzgar ve sel sularının etkisiyle farklı kaya şekilleriyle ortaya çıkar. Frig döneminde başlayan, kaya kütleleri içine farklı işlevde mekânların oyulması geleneği, Roma ve Bizans dönemlerinde de kesintisiz sürdürülmüştür. Bu yapıyla, Frigya Anadolu'nun kaya oluşumları ve mimarisi bakımından en zengin bölgelerinden biri olarak dikkati çeker.

frigya (phrygia) bölgesinde bizans dönemi kaya mimarisi

B.Yelda Olcay Uçkan ed.